

Echtscheiding en leefvorm na echtscheiding in het Vlaamse Gewest: verschillen naar herkomst

**Een analyse op basis van Rijksregister-
gegevens voor volwassenen en kinderen**

Martine Corijn
Edith Lodewijckx

Studiedienst van de Vlaamse Regering

Vlaamse overheid

Echtscheiding en leefvorm na echtscheiding in het Vlaamse Gewest: verschillen naar herkomst

**Een analyse op basis van Rijksregistergegevens
voor volwassenen en kinderen**

**Martine Corijn
Edith Lodewijckx**

Samenstelling

Diensten voor het Algemeen
Regeringsbeleid
Studiedienst van de Vlaamse Regering

Martine Corijn & Edith Lodewijckx

Leescomité

Josée Lemaître, Ina Lodewyckx, Dimitri Mortelmans, Ronald Schoenmaeckers

Verantwoordelijke uitgever

Josée Lemaître
Administrateur-generaal
Boudewijnlaan 30 – bus 23
1000 Brussel

Lay-out cover

Diensten voor het Algemeen
Regeringsbeleid
Communicatie
Patricia Van Dichel

Druk

Drukkerij Hendrix NV

Depotnummer

D/2009/3241/072

Bestellingen

<http://publicaties.vlaanderen.be>

Inhoudstafel

1. Inleiding.....	1
1.1. Evolutie van het aantal huwelijken en echtscheidingen.....	1
1.2. Vraagstellingen en beleidsrelevantie.....	1
1.3. Opbouw van het rapport	2
2. Het gegevensbestand en de definitie van herkomst.....	3
2.1. Het gegevensbestand	3
2.2. Definitie van herkomst	4
3. Een onderzoekspopulatie van volwassenen en van kinderen	7
3.1. Migratiekenmerken van de onderzoekspopulatie van volwassenen.....	7
3.2. Huwelijksperiode en huwelijksleeftijd van de onderzoekspopulatie van volwassenen	11
3.3. Huwelijks heterogamie in de onderzoekspopulatie van volwassenen.....	13
3.4. Kenmerken van de onderzoekspopulatie van kinderen.....	15
4. Echtscheiding in het eerste huwelijk.....	17
4.1. Het globale patroon	17
4.2. Verschillen naargelang de huwelijksduur	19
4.3. Echtscheiding bij gehuwden van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst.....	22
4.4. Echtscheiding bij gehuwden van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst	23
5. Herhuwelijk na een echtscheiding.....	32
5.1. Het globale patroon	32
5.2. Verschillen naargelang de tijd verstreken sinds de echtscheiding	33
5.3. Herhuwelijk bij gescheidenen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst.....	35
5.4. Herhuwelijk bij gescheidenen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst	36
6. Leefvorm van de volwassenen na een echtscheiding	38
6.1. Het globale patroon	38
6.2. Alleenstaande ouders	40
6.3. Alleen wonen	42
6.4. Bij de ouders inwonen	42
6.5. Met partner samenwonen.....	43
6.6. In een nieuw-samengesteld gezin wonen	45
7. Kinderen en (echt)scheiding.....	46
7.1. Kinderen die een (echt)scheiding meemaken	46
7.2. Op welke leeftijd maken kinderen een echtscheiding mee?.....	49
7.3. Kinderen die recent een echtscheiding meemaakten	51
7.4. Leefvorm van de kinderen na een (echt)scheiding van de ouders	52
7.5. Kinderen bij een alleenstaande ouder	56
8. Samenvatting en aandachtspunten voor het beleid.....	58
8.1. Samenvatting van de resultaten voor de volwassenen	58
8.2. Samenvatting van de resultaten voor de kinderen.....	59
8.3. Huwelijk, echtscheiding en migratie	60
8.4. Huwelijk, echtscheiding en welzijn	61
8.5. Nabeschouwing bij de beschikbaarheid van gegevens.....	63
Literatuur	66
Lijst van tabellen.....	70
Lijst van figuren	71
Bijlagen.....	74

1. Inleiding

1.1. Evolutie van het aantal huwelijken en echtscheidingen

Binnen een Europese context is België een land met relatief lage huwelijkscijfers en relatief hoge echtscheidingscijfers (Raad van Europa, 2005). De daling van het aantal *huwelijken* die in de jaren 70 startte, werd op het einde van de jaren '80 even onderbroken. Nadien zette de daling zich voort met één kleine onderbreking in het millenniumjaar. Sinds 2003 stijgt het aantal huwelijken lichtjes. De evolutie van het aantal huwelijken berust in ons land op een daling van het aantal eerste huwelijken en een stijging van het aantal herhuwelijken¹.

Het aantal *echtscheidingen* stijgt in ons land sterk sinds de jaren '70. De wijziging van de echtscheidingswetgeving in 1994 leidde tot een piek van het aantal echtscheidingen in 1995. Nadien bleef het aantal echtscheidingen sterk verhoogd. Sinds 2005 daalt het aantal echtscheidingen lichtjes. De nieuwe echtscheidingswetgeving van 2007 kan deze evolutie wijzigen. De recente lichte daling van het aantal echtscheidingen moet worden gezien in het kader van de voorbije sterke daling van het aantal huwelijken. Meer informatie over de evolutie van huwelijken en echtscheidingen in het Vlaamse Gewest is terug te vinden in bijlage A. In het Vlaamse Gewest had in 2004 26% van de ooit-gehuwden (jonger dan 65 jaar) een echtscheiding achter de rug; dit gaat om ruim een half miljoen personen (Corijn, 2005a).

In 2005 waren er in ons land bij 2 op 3 echtscheidingen kinderen betrokken (FOD Justitie, 2005). Recent maken jaarlijks ongeveer 39.000 (minderjarige)² kinderen een wettelijke echtscheiding van hun ouders mee. Bij de echtscheidingen met kinderen gaat het in ruim 1 op 3 gevallen om gezinnen met 1 kind en in ruim 2 op 5 gevallen om gezinnen met 2 kinderen (zie ook Corijn, 2005b). In het Vlaamse Gewest had in 2004 11% van de *kinderen* jonger dan 18 jaar een echtscheiding van de ouders meegemaakt; dit gaat om 130.000 kinderen (Lodewijckx, 2005).

1.2. Vraagstellingen en beleidsrelevantie

In eerdere studies van het voormalige Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies (CBGS) werd een uitgebreide beschrijving gegeven van de algemene huwelijks-, echtscheidings- en herhuwelijkskans van de bevolking in het Vlaamse Gewest (Corijn, 2005a), alsook van hoe volwassenen en kinderen wonen na een echtscheiding (Corijn, 2005a; Lodewijckx, 2005; Corijn & Lodewijckx, 2005). Een publicatie van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) uit 2007 belichtte uitgebreid de diverse gevolgen van echtscheiding voor volwassenen en voor kinderen (Van Peer, 2007). Ook hun leefvorm na een echtscheiding kwam hierin aan bod (Corijn, 2007a, 2007b).

In deze studie wordt nagegaan of in het Vlaamse Gewest de kans op een echtscheiding en de kans op een herhuwelijk uiteenloopt naargelang de *herkomst* van de betrokkene. In de periode na de oorlog en in de jaren 60 was in ons land buitenlandse immigratie gewenst en werd ze ook georganiseerd door de overheid. De grote arbeidsmigratiegolven uit die periodes brachten vooral mannen vanuit Italië, Turkije en Marokko naar ons land. Ondanks de officiële stopzetting van de arbeidsmigratie in 1974 bleef het aantal migranten in ons land stijgen tot in 1980. De arbeidsmigratie werd gevolgd door migratie in het kader van gezinshereniging. Deze kende haar piek in 1967 en betrof vooral vrouwen. De daarop volgende golf betrof huwelijksmigratie, die zowel mannen als vrouwen omvatte (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2008). Gegeven de belangrijkste migratiestromen die België heeft gekend, ligt het voor de hand om personen van *Italiaanse*, *Marokkaanse* en *Turkse* herkomst in deze analyse te betrekken. Daarnaast vormen personen van *Nederlandse* en *Franse* herkomst omvangrijke groepen in ons land.

¹ Eerste huwelijken zijn huwelijken waarbij beide partners voor het eerst huwen. Herhuwelijken zijn huwelijken waarbij voor minstens één partner het huwelijk niet zijn/haar eerste huwelijk is.

² De cijfers van de FOD Justitie betreffen voor de echtscheidingen met onderlinge toestemming zowel de minder- als meerderjarige kinderen; voor de andere types echtscheidingen betreffen de cijfers enkel de minderjarige kinderen.

In deze SVR-studie wordt onderzocht of in een context van een sterk toegenomen echtscheidingstendens groepen van verschillende herkomst in dezelfde mate uit de echt scheiden. De omvang en de aard van de groep volwassenen, evenals van de groep kinderen die met een echtscheiding wordt geconfronteerd, worden geschetst. Er wordt een antwoord gegeven op de volgende vragen:

- *hebben personen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans op een echtscheiding dan personen van Belgische herkomst?*
- *hebben personen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans op een herhuwelijk dan personen van Belgische herkomst?*
- *hebben kinderen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans op een (echt)scheiding van hun ouders dan kinderen van Belgische herkomst?*

Echtscheiding beëindigt een huwelijk, maar vormt ook het begin van een verder leven. Er wordt in deze SVR-studie een antwoord gegeven op vragen die de leefvorm na de echtscheiding betreffen:

- *hebben volwassenen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans om na een echtscheiding opnieuw met een partner (gehuwd of ongehuwd) en/of met kinderen samen te wonen dan personen van Belgische herkomst?*
- *hebben kinderen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans om na een echtscheiding van hun ouders met twee of één ouder(s) te wonen in vergelijking met kinderen van Belgische herkomst? Wonen zij vaker in bij grootouders of bij andere familieleden?*

Het antwoord op deze vragen is relevant voor het welzijnsbeleid en specifiek voor de ondersteuning van bijzondere kansengroepen zoals gescheiden mannen en vrouwen van vreemde herkomst en hun kinderen die een beperkt proces van socialisatie hebben doorgemaakt in ons land en in onvoldoende mate een sociaal opvangnet vinden.

1.3. Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 beschrijven we het beschikbare gegevensbestand evenals de mogelijkheden en beperkingen ervan voor het beantwoorden van de gestelde onderzoeksvragen. We preciseren in dit hoofdstuk ook onze definitie van herkomst. In hoofdstuk 3 presenteren we enkele kenmerken van de onderzoekspopulatie van de volwassenen en van de kinderen naargelang de herkomst. In hoofdstuk 4 bespreken we de verschillen inzake echtscheiding naar herkomst. In hoofdstuk 5 doen we dat voor de verschillen inzake herhuwelijk. In hoofdstuk 6 gaan we voor de volwassenen na met wie ze na een echtscheiding al dan niet samenwonen. In hoofdstuk 7 berekenen we hoeveel kinderen een echtscheiding of scheiding van hun ouders meemaken en op welke leeftijd ze die meemaken. Tevens gaan we na met wie kinderen samenwonen na een (echt)scheiding van hun ouders. We sluiten in hoofdstuk 8 af met een samenvatting en met aandachtspunten voor het beleid.

2. Het gegevensbestand en de definitie van herkomst

In dit hoofdstuk stellen we eerst het beschikbare gegevensbestand voor (2.1.). Nadien geven we aan hoe iemands herkomst in deze studie wordt gedefinieerd (2.2.).

2.1. Het gegevensbestand

Om met voldoende betrouwbaarheid de echtscheidings- en de herhuwelijkskansen van volwassenen alsook de ervaring met (echt)scheiding van kinderen naargelang hun herkomst te kunnen berekenen, kan in ons land enkel een beroep worden gedaan op gegevens uit het Bevolkingsregister. Het voormalige CBGS kocht bij het Rijksregister een volledig geanonimiseerd gegevensbestand uit het Bevolkingsregister waarin alle veranderingen in de burgerlijke staat van de ruim 6 miljoen personen wonend in het Vlaamse Gewest op 1.1.2004 zijn opgenomen. Er worden 5 types van *beëindiging van een huwelijk* geregistreerd. Naast de echtscheiding wordt ook de scheiding van tafel en bed geregistreerd, dit laatste komt zeer uitzonderlijk voor. Ook een annulatie maakt een einde aan een huwelijk. Dit komt zeer zelden voor en dan vooral bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Daarnaast wordt ook de verstoting geregistreerd. Dit komt uitsluitend voor bij personen van Marokkaanse herkomst. Tot slot wordt het huwelijk ook beëindigd bij het overlijden van de partner, maar deze vorm van ontbinding wordt in deze studie buiten beschouwing gelaten.

Daarnaast is van elke persoon het nummer gekend van het huishouden waartoe hij/zij op 1.1.2004 behoorde en zijn/haar verwantschap met de referentiepersoon van dit huishouden. Op basis van die twee gegevens wordt de *leefvorm* geïdentificeerd van elke volwassene (samenwonend met huwelijkspartner, niet-gehuwd samenwonend met partner, alleenstaande ouder, alleenwonende of bij de ouders wonend) en van elk kind (bij één of twee ouders wonend; bij vader en/of moeder) (Lodewijckx & Deboosere, 2008).

Tevens zijn van deze personen elementen van hun migratiegeschiedenis en hun nationaliteit gekend zoals verblijfplaats bij geboorte, datum (eerste) inschrijving in een Belgische gemeente, nationaliteit bij (eerste) vestiging in België of bij geboorte in België, huidige nationaliteit en datum verwerving Belgische nationaliteit. Deze informatie laat toe de *herkomst* af te bakenen (zie 2.2.).

Het gegevensbestand houdt een belangrijke beperking in voor de studie die we voor ogen hebben. Enkel voor de gehuwde personen die op 1.1.2004 samenwonen met hun huwelijkspartner (m.a.w. tot hetzelfde huishouden behoren) kunnen de gegevens van de twee huwelijkspartners aan elkaar worden gekoppeld. Voor de uit de echt gescheiden personen, alsook voor de nog gehuwden die niet meer samenwonen met hun huwelijkspartner, kan niet worden achterhaald welke de kenmerken van hun huwelijkspartner waren. Dit is bijzonder jammer in het kader van een studie over echtscheiding omdat er in de literatuur tal van aanwijzingen zijn dat precies verschillend zijn inzake herkomst en socialisatiecultuur de echtscheidingskansen verhoogt (Kalmijn, 1998; Janssen, 2002, Van Huis & Steenhof, 2003). Voor de analyse van de echtscheidingskansen zijn we dus aangewezen op een *analyse van individuen (en niet van huwelijken) waarbij de kenmerken van de ex-partner niet zijn gekend*.

We beperken ons tot de ontbindingen van het *eerste huwelijk*. Het niet kunnen koppelen van de gegevens van de partners impliceert dat het gaat om het eerste huwelijk voor de persoon in kwestie, ongeacht of dit voor de andere partner het eerste of een volgend huwelijk is.

2.2. Definitie van herkomst

De officiële statistieken laten zien dat in ons land de bevolking met een niet-Belgische nationaliteit steeg van 3,0% in 1970 tot 8,9% in 2006 (ADSEI). In diezelfde periode steeg het aandeel personen dat niet in België is geboren van 9,4% naar 12,1% en steeg het aandeel personen met een niet-Belgische nationaliteit bij de geboorte van 11,7% tot 15,9% (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2008).

De wetswijzigingen op het gebied van de nationaliteitswijziging tot Belg van 1984, 1991 en 1999 hebben een sterke impact gehad op het aantal verkrijgingen en toekenningen van de Belgische nationaliteit door/aan personen van vreemde herkomst in ons land (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2008). De graad van nationaliteitswijziging tot Belg steeg in ons land van 2,8% in 1995 naar 7,3% in 2001 en daalde nadien tot 3,5% in 2006 (ADSEI; OECD, 2008). Door de hoge aantallen nationaliteitswijzigingen tot Belg van volwassenen, vooral in de periode 2000-02 en de daarmee samenhangende toename van het aantal toekenningen van de Belgische nationaliteit aan kinderen (minderjarigen) van wie de ouder Belg is geworden, gaat achter de Belgische nationaliteit van een persoon een steeds ruimere variatie van de sociaal-culturele achtergrond van de betrokkene schuil. In ons land is een toenemend aantal personen met de Belgische nationaliteit van vreemde herkomst: ze zijn afkomstig uit een ander land of ze hebben ouders die afkomstig zijn uit een ander land. De Belgische nationaliteit verbergt dus steeds meer verschillen naar herkomst en verschillen naar herkomst worden steeds minder goed gevat door verschillen in huidige nationaliteit. Dit vormt een stevig argument om verschillen naargelang de sociaal-culturele achtergrond van een persoon te vatten aan de hand van andere informatie dan uitsluitend de huidige nationaliteit.

Op basis van het beschikbare gegevensbestand bakenen wij voor deze studie een *volwassene van vreemde herkomst* af aan de hand van diens niet-Belgische nationaliteit bij de (eerste) vestiging in België, of indien de persoon in België is geboren, aan de hand van zijn/haar nationaliteit bij de geboorte. Voor de meeste personen die naar België migreerden, is de nationaliteit bij de vestiging in België gelijk aan de *nationaliteit bij de geboorte*.

Tabel 2.1 toont het verschil tussen een bepaling van herkomst op basis van iemands nationaliteit bij de geboorte en een bepaling op basis van iemands huidige nationaliteit³. Volgens de afbakening op basis van de nationaliteit bij de geboorte was in 2004 in het Vlaamse Gewest 10% van de bevolking van vreemde herkomst. Daartegenover staat dat op basis van de huidige nationaliteit (slechts) 5% niet de Belgische nationaliteit had. Het verschil tussen beide bepalingen is het grootst voor Turken en Marokkanen. In 2004 was de groep van Turkse herkomst, bepaald aan de hand van de nationaliteit bij de geboorte, bijna 5x groter dan de groep met de Turkse nationaliteit. Volgens onze bepaling is de groep van Marokkaanse herkomst bijna 4x groter dan de groep met de Marokkaanse nationaliteit in 2004. Dit ligt in de lijn van voorgaand onderzoek dat aantoonde dat vooral Turken en Marokkanen de Belgische nationaliteit hebben verworven (Hertogen, 2008; Lodewijckx, 2007). Er zijn heden ten dage meer personen van Turkse en Marokkaanse herkomst met de Belgische nationaliteit dan met de Turkse/Marokkaanse nationaliteit (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2008).

³ Volgens de wetgeving in Marokko kan men niet automatisch de Marokkaanse nationaliteit verliezen, zelfs niet bij het vrijwillig verwerven van een andere nationaliteit. Volgens de wetgeving in Turkije kan men bij het vrijwillig verwerven van een vreemde nationaliteit wel de Turkse nationaliteit verliezen. Het volstaat echter om de toestemming te vragen voor het verwerven van een vreemde nationaliteit en aan te tonen dat men een band met Turkije behoudt om de Turkse nationaliteit niet te verliezen. Elk kind van een Turkse vader of moeder krijgt de Turkse nationaliteit ook wanneer het buiten Turkije wordt geboren (Vanvoorden, 2009). In het Rijksregister staat in geval van dubbele nationaliteit, de Belgische nationaliteit genoteerd.

Tabel 2.1 Herkomst van de inwoners op basis van de nationaliteit bij geboorte en van de huidige nationaliteit, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

Herkomst	Nationaliteit bij geboorte*	Huidige nationaliteit	Verschil (huidige nationaliteit =100)
Belgische	89,7	95,2	94
Nederlandse	2,1	1,5	140
Franse	0,5	0,3	167
Italiaanse	0,8	0,4	200
Turkse	1,4	0,3	467
Marokkaanse	1,5	0,4	375
Andere	3,9	1,9	205
Totaal	6.016.301	6.016.301	

* Nationaliteit bij de vestiging in België, of indien men in België geboren is, nationaliteit bij de geboorte. Voor kinderen geboren met de Belgische nationaliteit wordt de nationaliteit bij geboorte van de moeder (vader) in rekening gebracht.

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

De *herkomst van kinderen* bepalen we op een iets andere wijze dan deze van volwassenen. Een kind heeft in deze studie een vreemde herkomst indien het een *niet-Belgische nationaliteit bij de geboorte heeft of indien het kind als Belg geboren is maar de moeder⁴ geboren is met een niet-Belgische nationaliteit*. Deze meer uitgebreide afbakening vloeit voort uit het feit dat tegenwoordig veel kinderen van ouders van vreemde herkomst worden geboren met de Belgische nationaliteit. Een wetswijziging uit 1991 bepaalde dat kinderen die in België zijn geboren, uit ouders van vreemde herkomst die zelf in België zijn geboren (de zogenaamde ‘derde generatie’), bij de geboorte de Belgische nationaliteit krijgen. Ook kinderen, met ouders die al minstens 10 jaar in ons land wonen, konden bij hun geboorte de Belgische nationaliteit krijgen (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2008). Kinderen van wie de ouders (van vreemde herkomst) de Belgische nationaliteit hebben, krijgen bij hun geboorte de Belgische nationaliteit. De onmiddellijke impact van deze wetwijziging is zeer duidelijk bij kinderen van Italiaanse herkomst (tabel 2.2). Bij kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst zien we sindsdien een gestage toename van het aandeel kinderen dat de Belgische nationaliteit heeft bij de geboorte, om recent respectievelijk 90% en 80% te bereiken.

In deze studie staan vergelijkingen voorop met kinderen en volwassenen van *Belgische herkomst*. We zullen hen ook de Belgen noemen. We richten onze focus op kinderen en volwassenen van *Nederlandse, Franse, Italiaanse, Turkse en Marokkaanse herkomst*. We zullen hen omwille van de leesbaarheid van de tekst soms de Nederlanders, Fransen, Italianen, Turken en Marokkanen noemen. Bij het gebruik van deze termen laten we dan buiten beschouwing dat een deel van de personen van vreemde herkomst in de loop van hun leven de Belgische nationaliteit heeft verworven. Dit aandeel personen van vreemde herkomst met de Belgische nationaliteit op 1.1.2004 is soms aanzienlijk groot. Bij de kinderen van Turkse herkomst heeft 89% de Belgische nationaliteit (zie bijlagetabel D); bij de Turkse ooit-gehuwde volwassenen (van 54 jaar en jonger) heeft 70% de Belgische nationaliteit (zie bijlagetabel B). Vakgenoten gebruiken de term vreemde afkomst, origine of achtergrond, of zelfs ‘etnische achtergrond’ (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding; Steunpunt Gelijkekansenbeleid; Poulain & Perrin, 2008) of hebben het over de allochtone bevolking. Wij geven de voorkeur aan de term ‘vreemde herkomst’.

⁴ Strikt genomen bevat het bestand geen afstammingsgegevens. Woont een kind bij een (gehuwd of niet-gehuwd) paar dan brengen we de nationaliteitsgegevens van de vrouw in rekening. Woont een kind bij een alleenstaande moeder/vader, dan wordt haar/zijn nationaliteitsgeschiedenis gebruikt.

Tabel 2.2 Kinderen geboren met de Belgische nationaliteit, naar herkomst en geboortejaar, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

	Herkomst						
	Belgische	Neder- landse	Franse	Italiaanse	Turkse	Marok- kaanse	Andere
totaal aantal 0- tot 17-jarigen	1.012.019	29.636	8.599	11.746	32.185	36.356	75.319
% geboren met Belgische nationaliteit	100,0	51,8	62,6	71,9	42,7	37,6	51,4
% geboren met Belgische nationaliteit naar geboortejaar							
2003	100,0	53,3	69,3	88,8	90,0	79,9	68,0
2002	100,0	51,8	67,1	87,8	87,9	78,9	64,7
2001	100,0	54,0	70,9	85,3	83,6	72,0	60,1
2000	100,0	50,0	64,9	88,6	73,4	59,9	58,0
1999	100,0	50,2	65,1	81,4	68,1	53,1	56,0
1998	100,0	50,3	63,4	85,7	59,6	47,8	56,3
1997	100,0	51,7	67,6	85,1	56,1	41,0	53,7
1996	100,0	53,2	62,7	82,8	47,7	37,9	52,3
1995	100,0	54,4	62,1	81,2	40,2	30,5	49,4
1994	100,0	52,0	61,4	79,8	32,9	27,5	48,5
1993	100,0	54,3	63,9	82,1	27,1	24,6	48,4
1992	100,0	54,2	61,0	81,1	22,8	18,0	49,4
1991	100,0	50,9	56,3	51,7	6,1	10,6	45,7
1990	100,0	51,4	57,7	52,0	4,7	10,8	44,7
1989	100,0	51,0	59,8	52,5	3,4	8,5	44,7
1988	100,0	50,2	53,6	50,9	2,9	7,5	43,3
1987	100,0	49,3	60,5	50,4	2,4	7,0	42,0
1986	100,0	49,3	54,7	48,8	2,5	5,3	40,5

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

3. Een onderzoekspopulatie van volwassenen en van kinderen

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst enkele migratiekenmerken van de volwassen onderzoekspopulatie van vreemde herkomst (3.1.). Daarna beschrijven we wanneer en op welke leeftijd ze huwden en met wie ze huwden (3.2.). Onderzoek naar de verschillen inzake echtscheidings- en herhuwelijkskansen naargelang de herkomst van de betrokkenen moet worden gekaderd in de context van andere gekende factoren die samenhangen met de echtscheidings- en herhuwelijkskansen. Tot slot beschrijven we de onderzoekspopulatie van de kinderen (3.3.).

Echtscheidingskansen kunnen uiteraard enkel worden berekend voor *ooit-gehuwde* personen. Aangezien het gegevensbestand enkel informatie bevat over de inwoners van het Vlaamse Gewest op 1.1.2004 – dit zijn technisch gesproken de overlevenden – moeten we rekening houden met de impact van de uitval door overlijden op de analysesresultaten⁵. We opteren ervoor om deze impact op de kansen voor veranderingen in de burgerlijke staat beperkt te houden door enkel de gegevens te analyseren van de personen geboren vanaf 1949. De resultaten voor de volwassenen betreffen dus de ooit-gehuwde personen die op 1.1.2004 *54 jaar of jonger* waren. Binnen de geselecteerde herkomstgroepen gaat het om 1,9 miljoen personen of ongeveer 950.000 huwelijken.

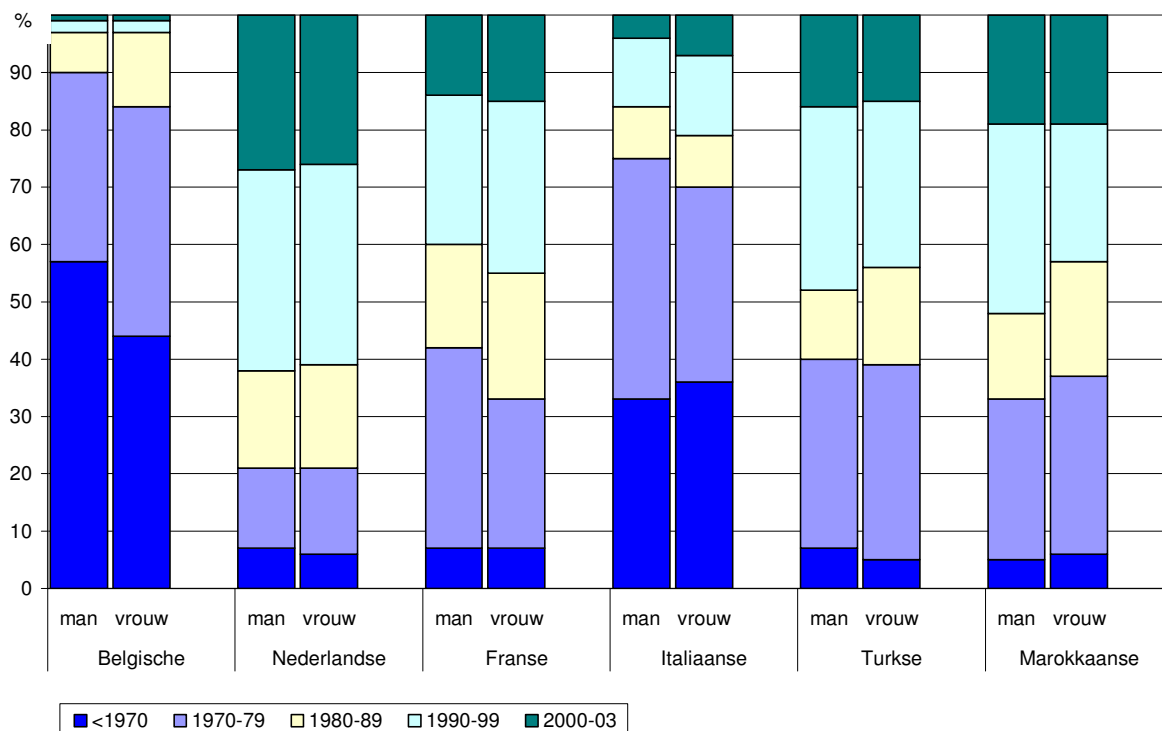
Herhuwelijkskansen kunnen enkel worden berekend voor personen die een echtscheiding hebben meegemaakt. Er zijn in onze onderzoekspopulatie 402.452 personen die *ooit zijn gescheiden*. Ruim 166.000 van hen zijn al voor een tweede maal gehuwd.

3.1. Migratiekenmerken van de onderzoekspopulatie van volwassenen

Personen van vreemde herkomst zijn op uiteenlopende leeftijden en om uiteenlopende redenen of aanleidingen naar ons land gekomen (Deschamps, 2003, 2005). In bijlagetabel B geven we enkele basissenmerken van de migratie van de hierboven afgebakende onderzoekspopulatie: 8% is van vreemde herkomst doch slechts 6,5% is ooit naar België gemigreerd. Opgedeeld naar het decennium waarin onze onderzoekspopulatie migreerde – *migratiecohort* – is er een verlaagd aandeel in de jaren 80 en een verhoogd aandeel in de periode 2000-03. De afgebakende leeftijdsgroep telt ongeveer 20.000 personen van *Belgische* herkomst die vanuit het buitenland naar België zijn gemigreerd. Deze groep is hoofdzakelijk vóór 1970 naar ons land gekomen (figuur 3.1). Voor de personen van *Nederlandse* herkomst was er in de jaren 90 en in de periode 2000-03 een verhoogde concentratie van immigraties. Eén op 3 *Franse* mannen en 1 op 4 Franse vrouwen migreerde in de jaren 70 naar België. 70% van de *Italianen* die migreerden naar ons land, deed dit al vóór 1980. Recente migraties vanuit Italië zijn uitzonderlijk geworden. Onder de personen van *Turkse* en *Marokkaanse* herkomst domineren de migranten uit de jaren 70 en deze uit de jaren 90. In beide groepen was er een terugval van migraties in de jaren 80; dit was iets minder het geval voor de Marokkaanse vrouwen. De arbeidsmigratiestop van 1974 werd gevolgd door een periode van migraties in het kader van een gezinshereniging. Toen de kinderen van de eerste arbeidsmigranten de huwbare leeftijd bereikten, kwam de huwelijksmigratie op gang (zie verder). In beide groepen is er bijna 1 op 5 een migrant uit de laatste 4 jaar (periode 2000-03); een enorm aandeel in vergelijking met het aandeel van de 10 jaar ervoor. Enkel de Nederlanders overschrijden dit aandeel van recente migranten (1 op 4).

⁵ De mate van vertekening van de resultaten door het verlies van (ooit gescheiden) personen ten gevolge van een wegtrekken uit het Vlaamse Gewest en door de winst van (ooit gescheiden) personen tengevolge van het komen wonen in het Vlaamse Gewest, is niet gekend, doch vermoedelijk verwaarloosbaar in het geheel van het Vlaamse Gewest. Die vertekening kan niet worden ondervangen.

Figuur 3.1 Migratiecohort naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949, niet in België geboren
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

In migratiestudies wordt onderzocht op welke leeftijd een persoon is gemigreerd. Cruciaal hierbij is of de persoon van vreemde herkomst zijn jeugdjaren – socialisatieperiode – heeft doorgebracht in zijn land van herkomst en/of in het immigratieland (Lesthaeghe, 1997, 2000). De gemiddelde *leeftijd ten tijde van de migratie* ligt in onze onderzoekspopulatie het hoogst bij de Nederlanders (bijna 30 jaar voor de mannen en 28,5 jaar voor de vrouwen). Migranten uit Turkije en Marokko zijn veel jonger op het tijdstip van hun migratie naar België. Bovendien komen mannen uit Turkije op een jongere leeftijd naar België dan mannen uit Marokko (respectievelijk bijna 20 jaar en 22,5 jaar); bij vrouwen is dit verschil niet zo groot (beiden ongeveer 19 jaar).

Ingedeeld naargelang de leeftijd waarop iemand naar ons land is gemigreerd, onderscheiden we personen gemigreerd na de leeftijd van 18 jaar (doorgaans eerstegeneratiemigranten genoemd), personen gemigreerd op leeftijd 7 à 18 (vaak tussengeneratiemigranten genoemd) en personen gemigreerd vóór ze 7 jaar waren (vaak tot de tweedegeneratiemigranten gerekend). Er bestaan varianten op deze leeftijdsafbakeningen. Daarnaast zijn er personen van vreemde herkomst die niet zijn gemigreerd, maar in ons land zijn geboren (de tweedegeneratiemigranten genoemd). In onze onderzoekspopulatie is 7% van vreemde herkomst en naar België gemigreerd. Daarnaast is 2% van vreemde herkomst maar in België geboren. Bijna de helft van de personen van vreemde herkomst is naar België gemigreerd na de leeftijd van 18 jaar. Bij mannen ligt dit aandeel (51%) iets hoger dan bij vrouwen (46%). Ongeveer 1 op 4 personen van vreemde herkomst werd in België geboren. Ongeveer 1 op 10 migranten kwam als jong kind vóór de leeftijd van 7 naar België en ongeveer 1 op 8 kwam als kind of jongere van 7 tot 18 jaar naar ons land.

Een andere invalshoek onderzoekt of de migratie al dan niet in de context van een huwelijksluiting plaatsvond (Caestecker, 2005). Het Steunpunt Gelijkekansenbeleid bakent *huwelijksmigranten af als personen die in de periode van 2 jaar vóór tot 2 jaar na hun huwelijk vanuit een herkomstland naar ons land zijn gemigreerd* (Lodewyckx & Marynissen, 2006); we nemen deze afbakening over. Bij alle gehuwden van Marokkaanse herkomst in het Vlaamse Gewest in 2004 was 50% gehuwd met een huwelijksmigrant. Bij de Marokkaanse huwelijken van vóór 1980 waren er 30% huwelijksmigranten; bij deze van 2000-03 waren er 65%. Er waren vaker mannelijke dan vrouwelijke Marokkaanse huwelijksmigranten

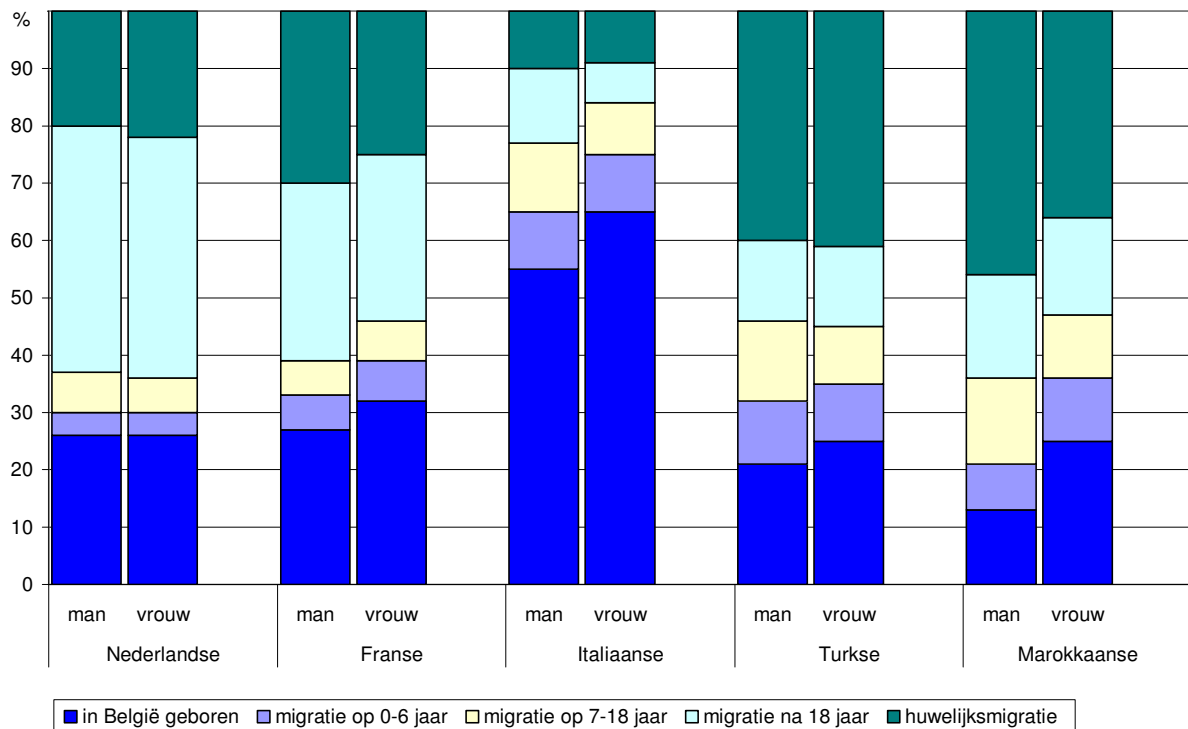
(Lodewyckx & Marynissen, 2006). Bij alle gehuwden van Turkse herkomst was 65% gehuwd met een huwelijksmigrant. Dit aandeel bleef vrij stabiel over de huwelijkscohorten. Het aandeel mannelijke en vrouwelijke huwelijksmigranten was er even groot (Yalçın et al., 2006).

Het samenvallen in de tijd van de migratie en het huwelijk is uiteraard geen bewijs van het feit dat er een oorzakelijke band is tussen de twee gebeurtenissen. De verdeling van de tijd tussen het wettelijke huwelijk en de registratie van de migratie laat in elk geval zien dat er zich een concentratie van migraties rond het huwelijk voordoet. De duur van de periode tussen het huwelijk en de migratie wordt medebepaald door de duur van het afhandelen van administratieve formaliteiten om officieel te huwen en/of officieel te migreren. Bij ruim 1 op 3 migranten in onze onderzoekspopulatie viel hun eerste huwelijk ten tijde van hun migratie. Ruim 1 op 3 migranten huwde (voor het eerst) na hun migratie. Ongeveer 1 op 5 migranten was al (voor het eerst) gehuwd vóór de migratie.

We brengen in deze studie de migratieleeftijd en de huwelijksmigratie samen in een variabele *migratietype*. In onze onderzoekspopulatie is een kwart van de personen van vreemde herkomst naar ons land gemigreerd in de context van hun eerste huwelijk. We noemen ze *huwelijksmigranten*. Een kwart kwam na de leeftijd van 18 jaar naar België, maar buiten de context van een eerste huwelijk. We noemen ze *eerstegeneratiemigranten*. Dit kunnen arbeidsmigranten zijn, personen die nog ongehuwd, al gehuwd of reeds gescheiden waren bij hun migratie, personen die in de context van een gezinshereniging naar ons land kwamen of personen die in het kader van een tweede (of een volgend) huwelijk naar België kwamen⁶. Een kwart migreerde naar ons land als jong kind (vóór leeftijd 7 jaar; *tweedegeneratiemigranten s.l.* genoemd) of op leeftijd 7 à 18 jaar (*tussengeneratiemigranten* genoemd). Een kwart werd in ons land geboren, de *tweedegeneratiemigranten s.s.* genoemd. Het migratietype van de onderzoekspopulatie verschilt sterk naargelang de herkomstgroep (figuur 3.2). Bij de Nederlanders tekenen zich drie grote types af: eerstegeneratiemigranten, tweedegeneratiemigranten s.s. en huwelijksmigranten. Ook bij de Fransen zijn deze drie types dominant. Bij de Italianen domineert de tweede generatie s.s.; ongeveer 60% Italianen is in ons land geboren. Bij de personen van Turkse en Marokkaanse herkomst is er een hoofdmoot van ongeveer 40% huwelijksmigranten. Daarnaast werd 1 op 5 personen van Turkse herkomst in ons land geboren; bij de personen van Marokkaanse herkomst ligt dit aandeel iets lager. Bij de ooit-gehuwden van Marokkaanse herkomst treden er grote verschillen inzake migratietype op tussen mannen en vrouwen. Het verschillende aandeel ooit-gehuwde mannen en vrouwen dat in ons land werd geboren, heeft te maken met hun uiteenlopende huwelijksleeftijd (zie bijlagetabel C); jongere Marokkaanse mannen van de tweede generatie s.s. behoren door hun hogere eerste huwelijksleeftijd nog niet tot onze onderzoekspopulatie van ooit-gehuwden.

⁶ 1.860 personen kwamen in de context van hun tweede huwelijk.

Figuur 3.2 Migratietype naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

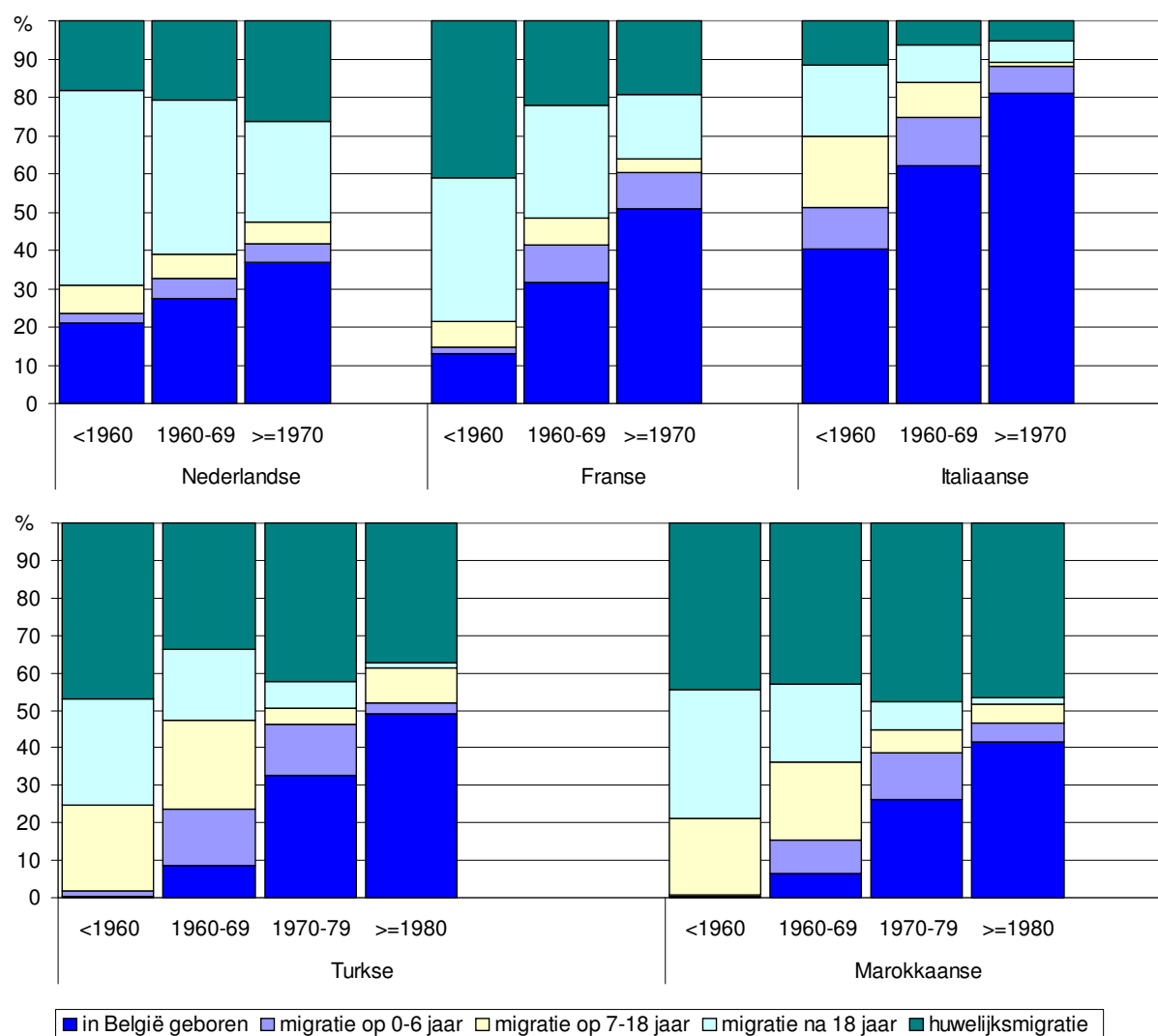
Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Het migratietype van deze ooit-gehuwden is doorheen de tijd – uitgedrukt aan de hand van de periode waarin men was geboren – sterk gewijzigd. We schetsen deze evolutie per herkomstgroep voor mannen in figuur 3.3; de aandelen voor vrouwen zijn analoog.

Bij personen van Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst stijgt het aandeel tweedegeneratiemigranten s.s.. Acht op 10 jonge Italianen (geboren sinds 1970) zijn in België geboren. Bij de Nederlanders is tevens een toename waarneembaar van de huwelijksmigranten. Bij de Fransen en Italianen daalt dit aandeel.

Het patroon ziet er volledig anders uit bij de personen van Turkse en Marokkaanse herkomst (zie ook Lievens, 1997, 1999; Hermans, 1994; Heyse et al., 2007; Timmerman, 2006). De officiële arbeidsmigratiestop in 1974 heeft bij de Turkse en Marokkaanse cohorten geboren na 1960 het aandeel eerstegeneratiemigranten steeds verder doen dalen. Het aandeel tussengeneratie- en tweedegeneratiemigranten s.l. was het grootst voor de geboortecohorten van de jaren 60, maar daalde nadien systematisch. Het aandeel huwelijksmigranten bleef over de opeenvolgende geboortecohorten rond de 40% schommelen. De migranten van de eerste migratiegolf kregen vanaf de jaren 70 hier in ons land zelf kinderen. Dit is merkbaar in de toename van het aandeel personen van Turkse en Marokkaanse herkomst dat in ons land werd geboren.

Figuur 3.3 Migratietype van mannen naar herkomst en geboortecohort, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

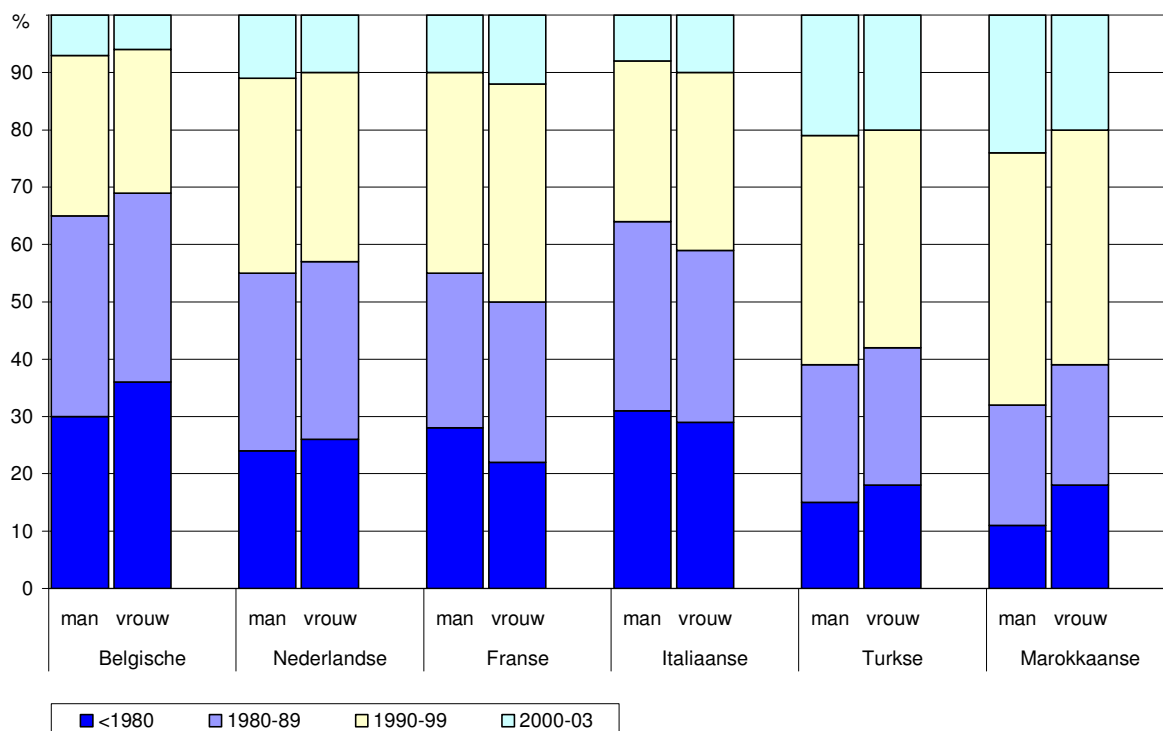
Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

3.2. Huwelijksperiode en huwelijksleeftijd van de onderzoekspopulatie van volwassenen

De ooit-gehuwden zijn hoofdzakelijk in de jaren 50 en 60 geboren. Hoewel ze allen sinds 1949 zijn geboren, varieert hun *gemiddelde leeftijd* naargelang de herkomstgroep (bijlagentabel C). De Belgische mannen zijn gemiddeld genomen bijna 43 jaar, de Marokkaanse mannen 37 jaar en de Turkse mannen 35 jaar; voor de vrouwen is dit respectievelijk 42 jaar, 34 jaar en ruim 33 jaar. De jongere leeftijd van de ooit-gehuwde Turken en Marokkanen heeft te maken met het feit dat deze herkomstgroepen een jongere leeftijdsstructuur hebben en op jongere leeftijd huwen dan anderen.

Personen die in eenzelfde jaar/periode zijn gehuwd (*huwelijkscohort*) worden blootgesteld aan analoge maatschappelijke ontwikkelingen die een impact kunnen hebben op de (in)stabiliteit van hun huwelijk. Ontwikkelingen in West-Europa geven aan dat echtscheidingskansen groter zijn voor meer recent gehuwde paren (Castiglioni & Dalla-Zuanna, 2008 voor Italië; Corijn, 2005a voor België; Kalmijn et al., 2004 voor Nederland; Prioux, 2006 voor Frankrijk). Door hun eigen leeftijdsopbouw en hun specifieke leeftijd bij het eerste huwelijk (zie verder) hebben de onderscheiden herkomstgroepen een verschillende samenstelling inzake de periode waarin ze voor het eerst zijn gehuwd (figuur 3.4).

Figuur 3.4 Eerste-huwelijkscohort naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

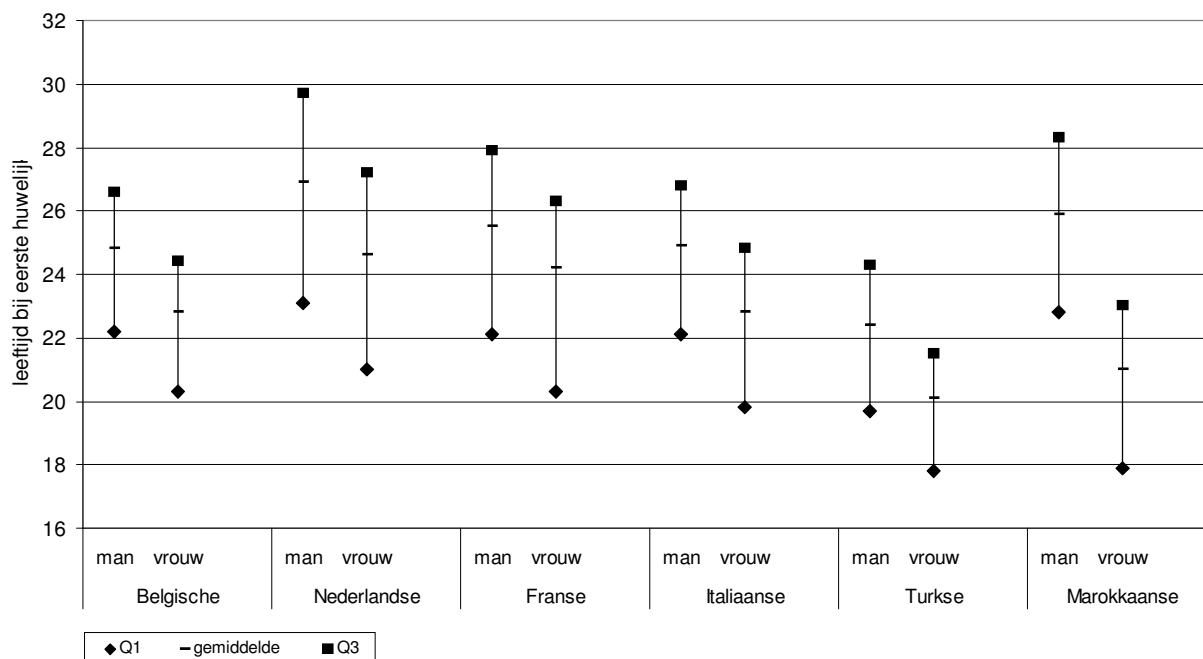
Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Voorals bij de Belgen, maar ook bij de Italianen, dateert in de afgebakende leeftijdsgroep bijna 1 op 3 huwelijken van vóór 1980. Bij de Turken en Marokkanen is dit eerder uitzonderlijk (11% à 18%). Bij hen is ongeveer 1 op 5 voor het eerst gehuwd in de periode 2000-03; bij de Belgen is dit niet eens 1 op 10.

De echtscheidingsliteratuur biedt ruime empirische evidentie voor de stelling dat *huwelijken gesloten op (zeer) jonge leeftijd* vaker worden ontbonden (Corijn, 1999; Kalmijn et al., 2004; Kalmijn & Poortman, 2006). De verklaringen hiervoor gaan in de richting van minder maturiteit bij de partnerkeuze en minder tijdsinvestering in de keuze van een geschikte partner. Het uitstel van het eerste huwelijk manifesteerde zich in België in de stijging van de gemiddelde leeftijd van vrouwen bij het eerste huwelijk van 22 jaar in 1970 tot 27 jaar in 2004. Deze stijging heeft weinig gewijzigd aan de impact van de huwelijksleeftijd op de echtscheidingskans: zelfs al is meer recent iedereen wat ouder op het tijdstip van het eerste huwelijk, zij die op jongere leeftijd huwen blijven een hogere echtscheidingskans hebben (De Graaf & Kalmijn, 2006). Landen en culturen verschillen echter inzake de leeftijd waarop mensen voor het eerst huwen. Sommige groepen van vreemde herkomst huwen op latere leeftijd eens ze in een migratieland wonen (Schoenmaeckers et al., 1999). Van Turkse en Marokkaanse vrouwen is gekend dat jongere geboortecohorten in ons land op latere leeftijd huwen dan oudere geboortecohorten (Lodewijckx et al., 1997).

In onze onderzoekspopulatie varieert de gemiddelde eerste huwelijksleeftijd bij mannen tussen 22 jaar (Turkse mannen) en bijna 27 jaar (Nederlandse mannen). Ook bij vrouwen is de variatie groot: van 20 jaar (Turkse vrouwen) tot 24,5 jaar (Nederlandse vrouwen). Mannen van Marokkaanse herkomst (van deze geboortecohorten) zijn gemiddeld genomen 3,5 jaar ouder bij hun eerste huwelijk dan mannen van Turkse herkomst. Marokkaanse vrouwen zijn gemiddeld genomen 1 jaar ouder dan Turkse vrouwen bij hun eerste huwelijk. Omwille van deze grote verschillen zullen we de indeling van de leeftijd bij het eerste huwelijk afbakenen per herkomstgroep en per geslacht. Op basis van de Q1-maat (leeftijd waarop 25% al is gehuwd) en de Q3-maat (leeftijd waarop 75% is gehuwd) onderscheiden we groepen die vroeg of laat voor het eerst in het huwelijk treden, naast de groep die op 'gemiddelde' leeftijd huwt (figuur 3.5 en bijlagetabel C).

Figuur 3.5 Leeftijd bij het eerste huwelijk naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

3.3. Huwelijksheterogamie in de onderzoekspopulatie van volwassenen

In het algemeen geldt dat gehuwde paren waarvan de partners sterk van elkaar verschillen meer kans hebben om uit de echt te scheiden dan paren waarvan de partners meer op elkaar gelijken. Dit geldt zowel voor verschillen en gelijkenissen tussen partners op het gebied van leeftijd, vroegere burgerlijke staat, opleidingsniveau, religie als inzake herkomst (Kalmijn, 1998; Janssen & De Graaf, 2000; Janssen, 2002).

Voor huwelijken uit 1988-91 in België waarbij een Turkse of Marokkaanse partner betrokken was, stelde Lievens (2001) een hogere echtscheidingskans vast bij heterogame dan bij homogame huwelijken inzake herkomst. Echtscheidingscijfers van homogame huwelijken naar herkomst worden echter doorkruist door verschillen en gelijkenissen inzake het land waar de partners zijn opgegroeid. Het land waarin men is opgegroeid geeft de socialisatiecultuur van de opvoeding aan. Echtparen met eenzelfde herkomst waarvan de ene partner was opgegroeid in het land van herkomst en de andere in ons land, hadden veel hogere echtscheidingscijfers dan analoge echtparen waarvan beide partners in België waren opgegroeid. En precies binnen deze Turkse en Marokkaanse homogame huwelijken in termen van herkomst zijn meer dan drie kwart van de huwelijken heterogaam inzake het land waarin de partners opgroeiden of dus inzake socialisatiecultuur.

Zoals gesteld in 2.1. kunnen in het gebruikte gegevensbestand enkel kenmerken van nog samenwonende partners aan elkaar worden gekoppeld. Bijgevolg ontbreekt informatie over de homogene of heterogene aard van de paren van de ontbonden huwelijken bv. inzake leeftijd, herkomst of land van socialisatie.

Metingen van de mate van heterogamie binnen de huwelijken die (voorlopig) standhouden geven een onderschatting van de mate van heterogamie binnen alle huwelijken, daar heterogamie vaker en sneller leidt tot een ontbinding van het huwelijk. In tabel 3.1 wordt de mate van *heterogamie inzake herkomst* van nog steeds samenwonende gehuwde paren geschetst (binnen onze geselecteerde leeftijdsgroep en herkomstgroepen in het Vlaamse Gewest op 1.1.2004). De mate van herkomstsheterogamie is zeer klein bij huwelijken van Belgen; slechts 4% is gehuwd met een partner van vreemde herkomst. Ze is ook zeer gering bij huwelijken van Turken en Marokkanen. Ze is het grootst bij huwelijken van Fransen; zij huwen het vaakst met een partner van niet-Franse (bv. Belgische) herkomst. Ook meer dan

Tabel 3.1 Heterogamie inzake herkomst bij huwelijken* naar herkomst, geslacht en huwelijkscohort, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

Huwelijkscohort	% huwelijken met huwelijkspartners van verschillende herkomst				
	1970-2003	1970-79	1980-89	1990-99	2000-03
Belgische mannen	4,0	1,6	2,8	5,9	9,9
Belgische vrouwen	3,8	2,9	3,1	4,7	7,1
Nederlandse mannen	59,0	56,9	59,3	59,3	60,2
Nederlandse vrouwen	55,4	47,7	57,7	56,7	56,0
Franse mannen	77,7	81,2	75,9	75,9	81,5
Franse vrouwen	76,8	65,5	76,2	78,1	83,7
Italiaanse mannen	58,1	52,6	55,8	62,1	75,1
Italiaanse vrouwen	44,4	22,0	41,9	57,5	73,7
Turkse mannen	5,2	1,6	2,7	6,0	14,5
Turkse vrouwen	2,6	0,9	1,4	3,6	5,0
Marokkaanse mannen	12,0	8,6	9,1	11,0	23,8
Marokkaanse vrouwen	8,5	1,8	4,8	10,5	18,1

*Onderzoekspopulatie: personen geboren vanaf 1949 in huwelijken die (voorlopig) stand houden

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

de helft van de gehuwden van Nederlandse en Italiaanse herkomst heeft een huwelijkspartner met een andere herkomst⁷. Doorheen de tijd – uitgedrukt aan de hand van de huwelijkscohorten - stijgt het aandeel naar herkomst gemengde huwelijken, behalve voor Franse mannen. Voor Turkse mannen loopt dit recent op tot 14% en voor Marokkaanse mannen tot 24%.

In tabel 3.2 wordt voor diezelfde huwelijken de mate van *heterogamie wat het land van socialisatie* betreft, geschetst. Hier treedt een heel ander beeld naar voor. Bij Nederlanders, Fransen en Italianen gaat de relatief hoge mate van herkomstheterogamie gepaard met een lagere heterogamie inzake land van socialisatie: huwelijkspartners verschillen vaak inzake herkomst (nationaliteit bij geboorte), maar verschillen minder vaak inzake het land waarin ze zijn opgegroeid. Over de opeenvolgende huwelijkscohorten heen huwen Fransen en Italianen zelfs steeds vaker met iemand die in hetzelfde land is opgegroeid. Hoewel personen van Turkse en Marokkaanse herkomst doorgaans huwen met iemand met dezelfde herkomst, is hun partner slechts in ongeveer de helft van de gevallen ook in hetzelfde land opgegroeid. Deze huwelijkspartners hebben m.a.w. dezelfde herkomst, maar zijn in uiteenlopende culturen opgegroeid. Over de opeenvolgende huwelijkscohorten trouwen Turken en Marokkanen steeds vaker met iemand die niet in België is opgegroeid. Bij de meest recent gehuwden daalt de socialisatieheterogamie omdat in die groep meer paren zitten die beiden in België zijn opgegroeid.

⁷ Voor deze drie herkomstgroepen is de herkomstheterogamie wellicht minder uitgesproken dan tabel 3.1 doet vermoeden. We zijn er ons van bewust dat er wellicht personen bestaan die geboren werden met de Belgische nationaliteit en bijgevolg als Belg worden geklasseerd, maar in feite van Italiaanse, Nederlandse of Franse herkomst zijn. De bepaling van de herkomst stelt minder een probleem voor de Turken en de Marokkanen. Bijna geen personen van Turkse en Marokkaanse herkomst geboren vóór 1986, bezaten vanaf de geboorte de Belgische nationaliteit (zie tabel 2.2).

Tabel 3.2 Heterogamie inzake land van socialisatie bij huwelijken* naar herkomst, geslacht en huwelijkscohort, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

Huwelijkscohort	% huwelijken met huwelijkspartners met verschillend** land van socialisatie				
	1970-2003	1970-79	1980-89	1990-99	2000-03
Belgische mannen	3,4	2,5	2,6	4,1	7,3
Belgische vrouwen	3,2	3,6	2,8	3,1	4,9
Nederlandse mannen	30,6	32,3	30,0	30,1	31,5
Nederlandse vrouwen	28,3	25,4	28,8	28,6	30,6
Franse mannen	44,2	68,6	46,2	35,5	35,1
Franse vrouwen	37,6	40,5	38,2	35,9	39,9
Italiaanse mannen	31,4	43,1	30,6	23,8	22,7
Italiaanse vrouwen	26,4	40,5	27,1	17,2	15,8
Turkse mannen	47,0	5,5	38,8	67,3	53,8
Turkse vrouwen	45,0	4,1	38,1	66,9	51,7
Marokkaanse mannen	42,2	9,2	31,2	56,6	50,6
Marokkaanse vrouwen	37,5	1,7	26,2	54,6	48,5

*Onderzoekspopulatie: personen geboren vanaf 1949 in huwelijken die (voorlopig) standhouden

**Verschillend land van socialisatie: ene partner (deels) in buitenland gesocialiseerd en andere partner in België gesocialiseerd

(Deels) in buitenland gesocialiseerd: 7 jaar of ouder bij migratie;

in België gesocialiseerd: geboren in België of vóór leeftijd 7 in België komen wonen

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

De samenstelling van de huwelijksparen naar nationaliteit bij hun huwelijksluiting is gekend in de Belgische huwelijksstatistieken (ADSEI). Maar zoals eerder gesteld, geeft de nationaliteit (bij de huwelijksluiting) steeds minder een eenduidige indicatie van de herkomst van de persoon. Bij alle huwelijken van 2004 waarbij een persoon met de Belgische nationaliteit was betrokken, had in 88% van de gevallen ook de partner de Belgische nationaliteit. Bij alle huwelijken waarbij een persoon met de Nederlandse nationaliteit was betrokken, had in 33% van de gevallen ook de partner de Nederlandse nationaliteit. Voor de Italianen daalde dit aandeel tot 25%; voor de Fransen tot 10%. Bij de huwelijken waarbij een persoon met Turkse of Marokkaanse nationaliteit was betrokken, had slechts in 15% van de gevallen ook de partner dezelfde nationaliteit. Voor personen met een vreemde nationaliteit gebeurt het dus zelden dat hun partner op het moment van het huwelijk ook diezelfde vreemde nationaliteit heeft, terwijl de huwelijkspartners dus wel dezelfde herkomst hebben. De cijfers in tabel 3.1 en 3.2 geven duidelijk aan dat de gelijkenis tussen huwelijkspartners inzake herkomst en inzake land van socialisatie veel hoger ligt dan blijkt uit de Belgische huwelijksstatistieken.

3.4. Kenmerken van de onderzoekspopulatie van kinderen

De analyses over echtscheiding bij volwassenen worden aangevuld met analyses over kinderen en echtscheiding. Hoeveel kinderen die op 1.1.2004 0 tot 17 jaar waren, maakten een echtscheiding van de ouders mee? Het antwoord op een dergelijke vraag kan niet rechtstreeks worden afgeleid uit de analyses van de volwassenen en wel om de volgende vier redenen. In de analyses van de volwassenen gaat het om alle eerste huwelijken, dus inclusief de huwelijken zonder kinderen. Het is in ons gegevensbestand niet steeds te achterhalen of bij een huwelijk en/of een ontbinding van een huwelijk kinderen betrokken zijn. Bovendien is gekend dat de echtscheidingskans groter is in huwelijken zonder kinderen dan in huwelijken met kinderen (Andersson, 1997; Erlangsen & Andersson, 2001; Kalmijn et al., 2004; Wagner & Weiss, 2006). Ten tweede betreffen de analyses van de volwassenen enkel eerste huwelijken. Kinderen kunnen ook geboren zijn in een tweede of volgend huwelijk. De analyses van de volwassenen betreffen huwelijken uit de periode 1970-2003. De kinderen uit onze studie zijn geboren in de periode 1986-2003. Bijgevolg komen de echtscheidingen van

vóór 1986 niet voor in de analyses op basis van de kinderen. Tenslotte komen ook de huwelijken die werden ontbonden na 1985, maar waarvan de kinderen zijn geboren vóór 1986, niet aan bod in de analyses van de kinderen. Die kinderen zijn immers op 1.1.2004 ouder dan 17 jaar en zijn bijgevolg niet in onze onderzoeksgroep aanwezig. De analyses van de kinderen betreffen dus slechts een ongekend deel van de (ontbonden) huwelijken van de volwassenen. Dit ongekende aandeel kan bovendien sterk verschillend zijn naargelang de herkomstgroep. *Differentiaties inzake echtscheiding naar herkomst bij de volwassenen zullen dus nooit naadloos aansluiten bij differentiaties inzake ervaring met echtscheiding naar herkomst bij de kinderen.*

De onderzoekspopulatie van de kinderen is beperkt tot de 0- tot 17-jarigen omdat vanaf 18 jaar een steeds groter aandeel jongeren een eigen huishouden heeft (Lodewijckx, 2004; Vernailen & Lodewijckx, 2002). Van die jongeren hebben we geen informatie over hun ouders. Informatie over de ouder(s) is immers enkel aanwezig in het gegevensbestand indien de kinderen en de ouder(s) tot hetzelfde huishouden behoren.

Het feit dat kinderen een (echt)scheiding van de ouders meemaakten, is niet rechtstreeks uit het gegevensbestand te halen. We kunnen wel berekenen wie van *alle 0- tot 17-jarigen ervaring heeft met een (echt)scheiding van de ouders* (zie Lodewijckx, 2005). Dit gebeurt op basis van de leefvorm van het kind in 2004, de verwantschapsrelatie van het kind met de referentiepersoon van het huishouden en de burgerlijke staat geschiedenissen van de referentiepersoon en diens partner. Eerst wordt er nagegaan of het kind met één of beide ouders samenwoont⁸. Woont het kind met slechts één ouder samen (al dan niet met een stiefouder), dan wordt vervolgens het tijdstip van de geboorte van het kind gesitueerd binnen de burgerlijke staat geschiedenis van de ouder. Dit laat toe om te bepalen of het kind een echtscheiding, een feitelijke scheiding, of een uit elkaar gaan van de niet-gehuwde ouders heeft meegemaakt.

In bijlagetabel D staan enkele kenmerken van de onderzoekspopulatie van kinderen naar herkomst. 90% van de kinderen is van Belgische herkomst. Kinderen van Marokkaanse (3,2%) en Turkse herkomst (2,8%) komen op de tweede en de derde plaats, op de voet gevolgd door de Nederlandse kinderen. 1% van de kinderen is van Italiaanse herkomst en bijna 1% is van Franse herkomst.

De overgrote meerderheid van de kinderen van vreemde herkomst is in *België geboren*: ruim 9 op 10 kinderen van Marokkaanse, Turkse en Italiaanse herkomst en 8 op 10 kinderen van Franse herkomst. Voor Nederlandse kinderen geldt dit voor minder dan 7 op 10. 23% van de Nederlandse kinderen was wel jonger dan 7 jaar ten tijde van hun *migratie* naar België. Algemeen geldt dat bijna alle kinderen uit onze onderzoekspopulatie school liepen in België vanaf het lager onderwijs.

⁸ Voor 2% (maximaal 4%) van de kinderen is dit niet met zekerheid te achterhalen (Lodewijckx, 2005). Het gaat vooral om kinderen die bij een niet-gehuwd paar wonen. In dit rapport wordt aangenomen dat ze bij de beide ouders wonen. Bijgevolg zijn de aandelen kinderen met gescheiden ouders minimale schattingen.

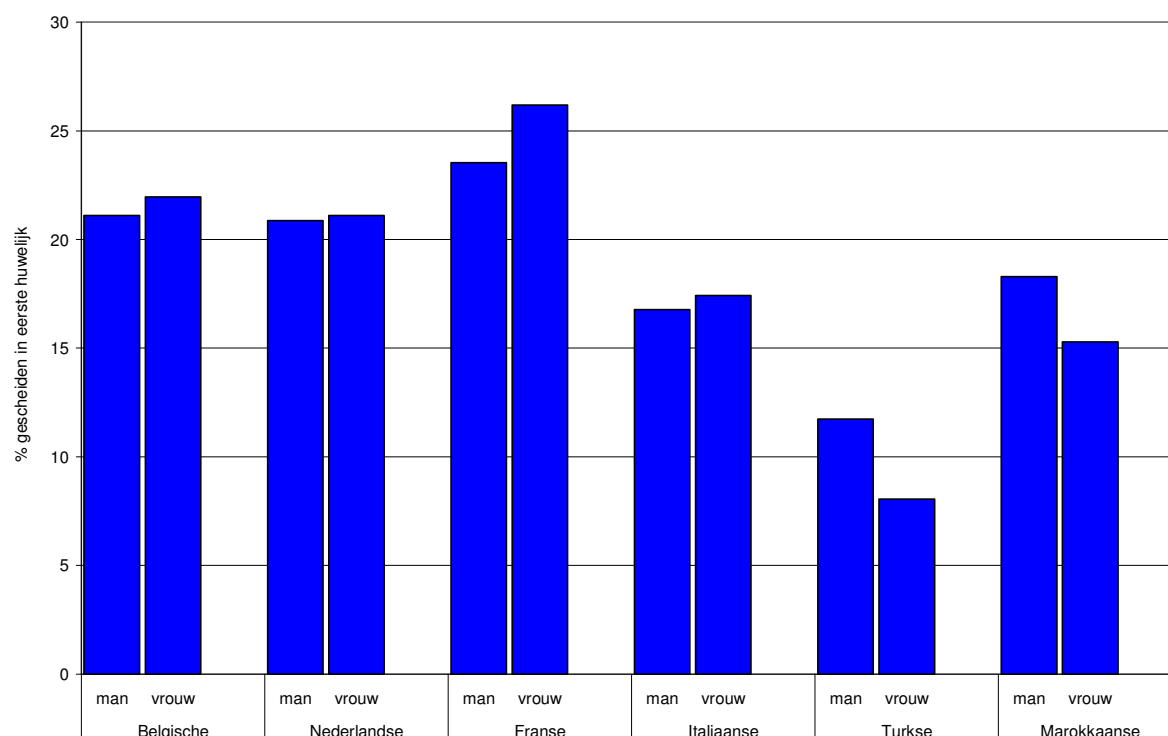
4. Echtscheiding in het eerste huwelijk

Eén op 5 ooit-gehuwden uit onze afgebakende onderzoekspopulatie is op 1.1.2004 (al) gescheiden. Maar wordt er door alle herkomstgroepen even vaak gescheiden? We schetsen eerst het globale patroon voor elke herkomstgroep (4.1.). Nadien bespreken we de verschillen naar herkomst naargelang de huwelijksduur (4.2.). Vervolgens vergelijken we de echtscheidingskansen van de ooit-gehuwden van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst (4.3.) en tot slot deze van de ooit-gehuwden van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst (4.4.).

4.1. Het globale patroon

Figuur 4.1 geeft een eerste algemene aanduiding van het *aandeel gescheiden personen* naar herkomst. Bij personen van Belgische herkomst is iets meer dan 20% ooit-gehuwden al gescheiden in hun eerste huwelijk. Personen van Nederlandse herkomst halen een gelijkaardig aandeel. Fransen, en vooral vrouwen van Franse herkomst, halen een hoger aandeel. Bij personen van Italiaanse herkomst wordt dit aandeel van 20% niet bereikt. Zij bereiken net als de personen van Marokkaanse herkomst een aandeel van 1 op 6 ontbonden huwelijken. Bij de personen van Turkse herkomst ligt dit aandeel het laagst; 8% bij vrouwen. Bovendien valt op dat bij de personen van Marokkaanse en Turkse herkomst het aandeel gescheiden personen in een eerste huwelijk hoger is bij mannen dan bij vrouwen. Dit hangt deels samen met het feit dat vooral Marokkaanse mannen ook huwen met niet-Marokkaanse vrouwen (zie tabel 3.1).

Figuur 4.1 Aandeel gescheiden personen in het eerste huwelijk naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004

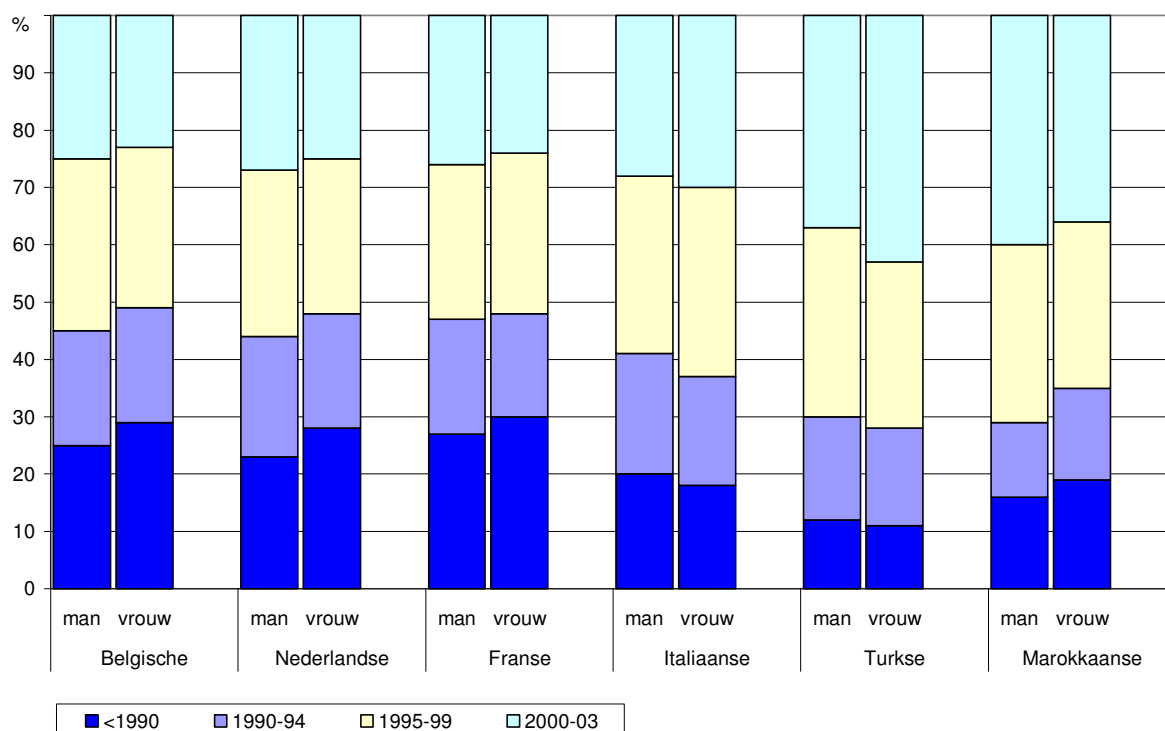

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

In figuur 3.4 zagen we wanneer de ooit-gehuwde onderzoekspopulatie uit deze studie gehuwd is. In figuur 4.2 geven we aan wanneer ze uit de echt ging scheiden (*echtscheidingscohort*). Bij de Belgen, Nederlanders en Fransen had ongeveer 1 op 4 echtscheidingen vóór 1990 plaats. Bij de Italianen en Marokkanen gold dit voor 1 op 5 echtscheidingen; bij de Turken was dit amper 1 op 10. De echtscheidingen van de Turken en Marokkanen zijn voor ongeveer 40% recente echtscheidingen nl. uit de periode 2000-03.

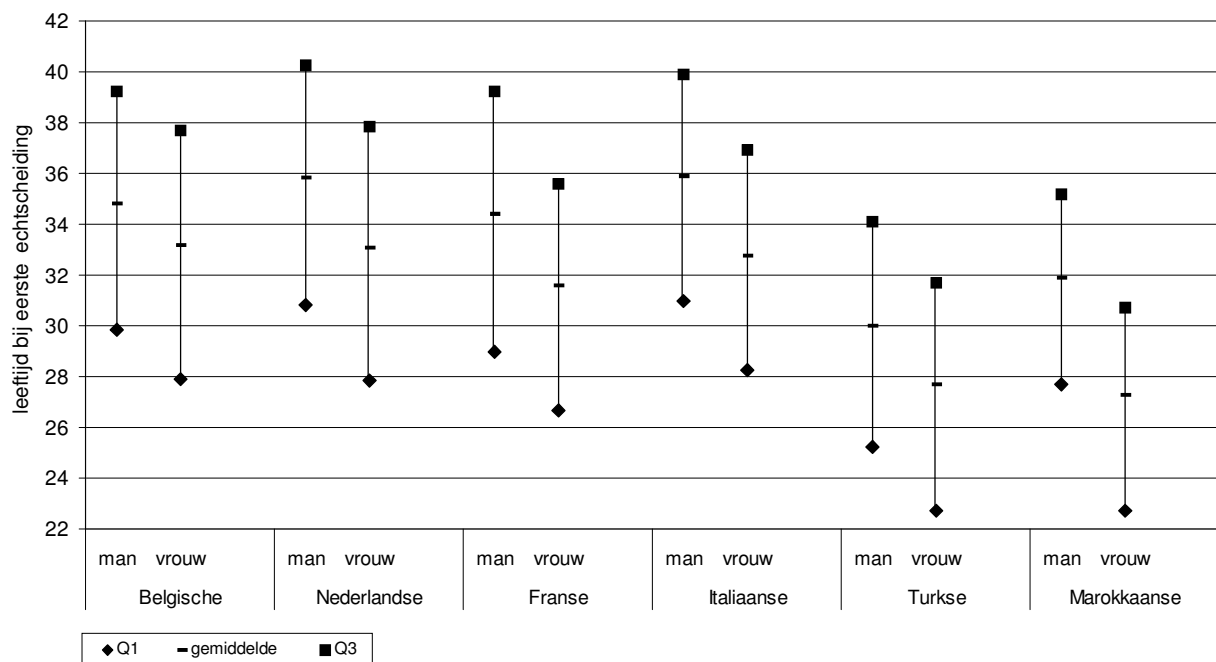
Figuur 4.2 Echtscheidingscohort naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

De mannen en vrouwen waren *gemiddeld* genomen respectievelijk 35 jaar en 33 jaar *ten tijde van hun echtscheiding* van hun eerste huwelijk; de variatie naar herkomstgroep is groot (figuur 4.3). Bij mannen schommelt die gemiddelde leeftijd tussen 30 en 36 jaar en bij vrouwen tussen 27 en 33 jaar. Personen van Turkse en Marokkaanse herkomst zijn gemiddeld genomen jonger bij hun eerste echtscheiding, maar ze waren ook jonger bij hun eerste huwelijk uitgezonderd de Marokkaanse mannen (zie figuur 3.5).

Figuur 4.3 Leeftijd bij de echtscheiding in het eerste huwelijk naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Een echtscheiding is enerzijds minder waarschijnlijk in de eerste jaren van het huwelijk omdat de liefde dan nog bindt. Anderzijds kan men verwachten dat (ernstige) aanpassingsproblemen in het samenleven met de partner zich manifesteren in de eerste jaren van het huwelijk en met een echtscheiding worden beëindigd. De echtscheidingswetgeving die betrekking heeft op de (minimale) huwelijksduur en de duur van de echtscheidingsprocedure, verhinderde dat echtscheidingen plaatsvonden in de allereerste huwelijksjaren. De wetwijziging uit 1994 verkortte de duur van de procedure voor een echtscheiding met onderlinge toestemming. De wettelijke duur voor het bekomen van een echtscheiding op grond van een feitelijke scheiding werd in 1994 verkort van 10 jaar tot 5 jaar en vervolgens (sinds 2000) tot 2 jaar (Senaeve, 2004, 2007). De *gemiddelde duur van de al ontbonden eerste huwelijken* in onze onderzoekspopulatie schommelt naargelang de herkomst tussen de 6 en de 12 jaar (zie bijlagetabel C). Bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst duurde dit eerste (reeds) ontbonden huwelijk gemiddeld genomen zelfs geen 8 jaar⁹.

4.2. Verschillen naargelang de huwelijksduur

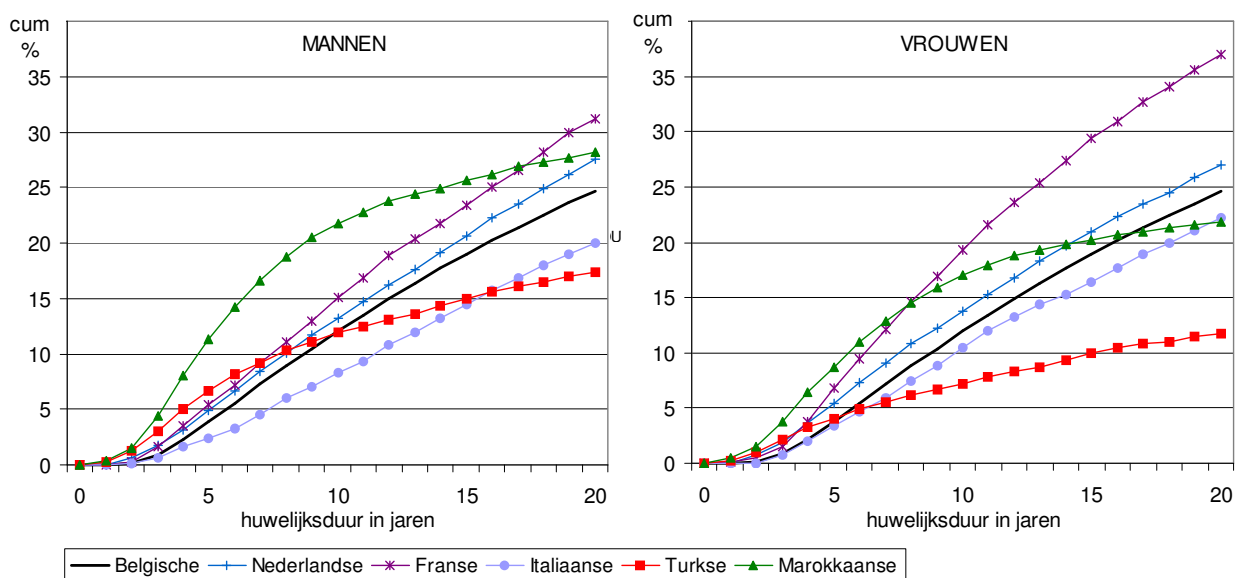
De cijfers in figuur 4.1 houden geen rekening met het feit dat de onderscheiden herkomstgroepen niet even lang al zijn gehuwd en zoals gekend varieert de echtscheidingskans naargelang de duur van het huwelijk. Meer accurate echtscheidingscijfers worden verkregen als we met behulp van een overlevingsanalyse nagaan welk percentage gescheiden is na een bepaalde duur van het huwelijk.

In figuur 4.4 schetsen we het gecumuleerde percentage echtscheidingen naargelang de duur van het huwelijk en de herkomst. Verschillen naar geslacht treden op, omdat de mannen en vrouwen uit de onderzoekspopulatie niet volledig uit dezelfde huwelijken komen (zie voetnoot bijlagetabel B).

⁹ Dit hangt o.m. samen met het feit dat precies in deze groepen ruim 60% van de huwelijken pas sinds de jaren 90 is gesloten (figuur 3.4) – deze huwelijken hebben nog niet lang kunnen duren – en dat ongeveer 40% van de echtscheidingen recente echtscheidingen zijn (figuur 4.2).

Vooral personen van Franse herkomst scheiden uit de echt. Na 20 jaar huwelijk is ongeveer 1 op 3 huwelijken van de Franse mannen (31%) en vrouwen (37%) ontbonden. Bij gehuwden van Belgische herkomst is na 20 jaar ongeveer 1 op 4 huwelijken ontbonden; bij deze van Nederlandse herkomst ligt dit net iets hoger. Een aandeel van 28% wordt ook bereikt door mannen van Marokkaanse herkomst. Bij gehuwden van Italiaanse herkomst en bij Marokkaanse vrouwen is na 20 jaar ongeveer 1 op 5 huwelijken ontbonden. Gehuwden van Turkse herkomst hebben de meest stabiele huwelijken: na 20 jaar is bij mannen 1 op 6 en bij vrouwen 1 op 8 huwelijken ontbonden.

Figuur 4.4 Cumulatief echtscheidingspercentage naar huwelijksduur, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)

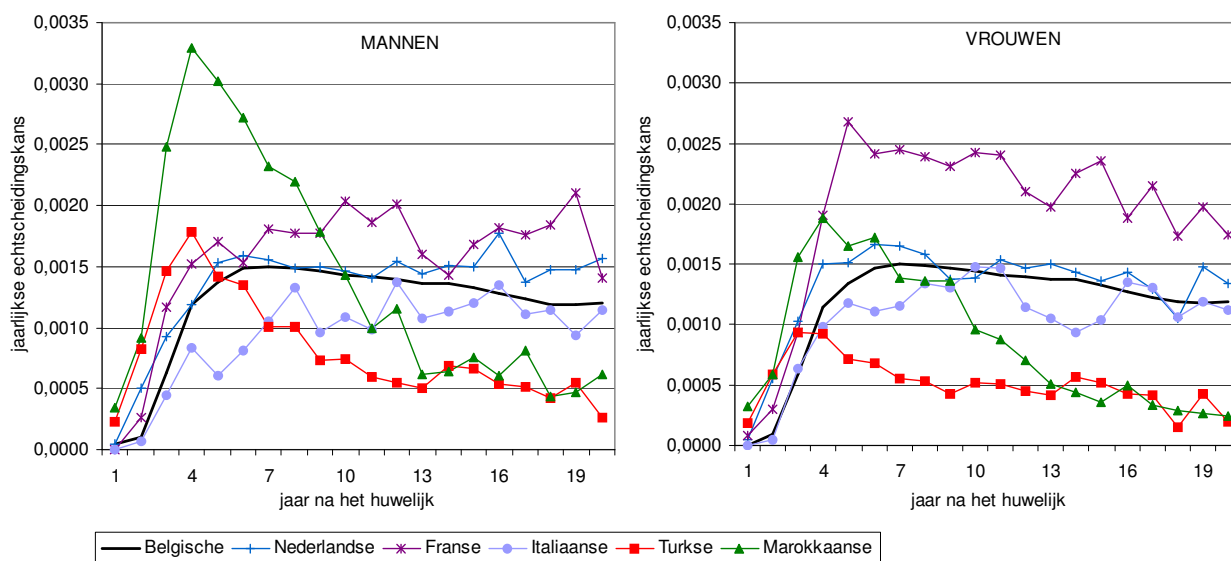
Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Figuur 4.4 laat reeds duidelijk zien dat het echtscheidingspatroon doorheen de tijd – naarmate de duur van het huwelijk toeneemt – bij gehuwden van Marokkaanse en Turkse herkomst geheel anders verloopt dan bij de andere gehuwden. Vooral bij gehuwde mannen van Marokkaanse herkomst is duidelijk dat bijzonder vaak uit de echt wordt gescheiden in de eerste 10 huwelijksjaren. Nadien stijgt hun echtscheidingspercentage langzamer. Eenzelfde fenomeen stellen we vast – zij het minder uitgesproken – bij Marokkaanse vrouwen. Franse vrouwen overtreffen vanaf het 8^e huwelijksjaar alle andere groepen inzake echtscheidingstempo en –niveau.

Figuur 4.5 schetst de echtscheidingskans¹⁰ per huwelijksjaar naar herkomst. De sterk verhoogde echtscheidingskans van Marokkaanse mannen in het 4^e huwelijksjaar valt het meest op. Maar ook in het 3^e en in het 5^e tot 8^e huwelijksjaar hebben Marokkaanse mannen de hoogste echtscheidingskans. Ook Turkse mannen kennen een verhoogde echtscheidingskans in diezelfde huwelijksperiode, zij het op een lager niveau. Voor Belgische en Nederlandse mannen ligt de hoogste echtscheidingskans iets later nl. in het 6^e tot 9^e huwelijksjaar. Voor Franse mannen ligt de echtscheidingskans steeds hoger en ligt de echtscheidingspiek eerder in het 10^e tot 12^e huwelijksjaar.

¹⁰ Kans (hazard rate of transition rate) dat in dat jaar van het huwelijk een echtscheiding plaatsvindt, gegeven dat nog geen echtscheiding heeft plaatsgevonden.

Figuur 4.5 Echtscheidingskans per huwelijksjaar, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

We stellen analoge verhoogde echtscheidingskansen vast bij Marokkaanse vrouwen in het 4^e tot 6^e huwelijksjaar, met een piek in het 4^e huwelijksjaar. Bij Turkse vrouwen ligt deze piek veel lager, maar eveneens in het 4^e huwelijksjaar. Franse vrouwen hebben vanaf het 5^e huwelijksjaar op alle tijdstippen hogere echtscheidingskansen dan de anderen, met de hoogste kans in het 5^e huwelijksjaar.

Hoger beschreven we hoe op tal van kenmerken de Turkse en Marokkaanse herkomstgroepen zich onderscheiden van de andere groepen: ze hebben een lagere gemiddelde leeftijd, een lagere gemiddelde huwelijksleeftijd, ze zijn vaker meer recent gehuwd en ze vertonen een specifiek patroon inzake migratietype. In figuur 4.4 en 4.5 viel hun doorgaans lager echtscheidingsniveau op, maar vooral hun andere ‘timing’ van een echtscheiding. Daarom stellen we in de volgende paragrafen afzonderlijke analyses voor: we vergelijken enerzijds de personen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst en anderzijds de personen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst.

Om niet enkel de verschillen in duur van de huwelijken van de onderscheiden groepen in rekening te kunnen brengen (zie voorgaande overlevingsanalyses), maar om ook de verschillen inzake timing van hun huwelijk in rekening te kunnen brengen (zie 3.2.), berekenen we kansverschillen. De gemiddelde leeftijd bij het eerste huwelijk en de huwelijkscohort zijn immers belangrijke determinerende factoren van de echtscheidingskansen. Bovendien houden we er rekening mee dat echtscheidingskansen variëren naargelang de huwelijksduur¹¹. Het effect van een kenmerk op de transitie rate weerspiegelt zowel de impact ervan op de snelheid van het afhankelijk proces (uit de echt scheiden) als de impact ervan op het aandeel personen dat de gebeurtenis (de echtscheiding) heeft meegemaakt na een zekere tijd. De kansverschillen om uit de echt te scheiden naargelang de herkomstgroep drukken we uit aan de hand van oddsratio's. De basismaat zijn odds of kansverhoudingen. De kans dat personen uit de echt scheiden wordt vergeleken met de kans dat ze niet uit de echt scheiden. Als 14% uit de echt scheidt, dan doet 86% dit niet en bedraagt de odds $0,14/0,86=0,16$. De odds of kansverhouding (om al dan niet te scheiden) bij mensen uit een bepaalde herkomstgroep kan worden vergeleken met deze van een andere herkomstgroep. De verhouding van deze twee odds wordt een oddsratio genoemd. Als de odds of kansverhouding van de Belgische herkomstgroep 0,33 is en deze van de Italiaanse herkomstgroep 0,12 dan is de oddsratio gelijk aan $0,33/0,12=2,75$. De

¹¹ De gebeurtenissenanalyses werden uitgevoerd met STATA release 10 (2007); een piecewise constant hazard model werd gebruikt. In dergelijk model wordt de tijdsas opgesplitst in kleinere periodes en wordt verondersteld dat de transitie rates constant zijn binnen elk interval maar kunnen variëren naargelang het interval.

odds of kansverhouding voor echtscheiding is dan 2,75x groter bij de Belgen dan bij de Italianen. Voor de vergelijking van de herkomstgroepen nemen we de personen uit de Belgische herkomstgroep als referentiecategorie (we stellen hun odds gelijk aan 1). De oddsratio maakt duidelijk hoeveel keer groter (waarde groter dan 1) of kleiner (waarde kleiner dan 1) de odds (om al dan niet te scheiden) is voor een bepaalde herkomstgroep in vergelijking met de odds van de Belgische herkomstgroep. We analyseren de verschillen in echtscheidingskansen¹² naargelang de herkomst in 'model 1' en naargelang het migratietype in 'model 2'.

4.3. Echtscheiding bij gehuwden van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst

In tabel 4.1 geven we de verschillen in echtscheidingskansen voor personen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, mannen en vrouwen afzonderlijk, gecontroleerd voor huwelijksduur, -leeftijd en -cohort (model 1).

We onderscheiden het 1^e en 2^e *jaar van het huwelijk*, het 3^e en 4^e jaar (stellen dit arbitrair gelijk aan de referentieperiode), het 5^e tot 10^e jaar en na het 10^e jaar. Echtscheidingskansen zijn bijzonder klein in het 1^e en 2^e huwelijksjaar. De echtscheidingswetgeving en de duur van de echtscheidingsprocedure belemmeren dit immers. Zoals verwacht op grond van de literatuur (Brown, 2000; Ganong et al., 2006) hebben personen die op jongere *leeftijd* huwden duidelijk meer kans op een echtscheiding dan personen die op 'gemiddelde' leeftijd (middenleeftijd¹³) trouwen. Personen die op latere leeftijd huwen, vooral vrouwen, zien hun kans op een echtscheiding verkleinen tegenover de groep die op 'gemiddelde' leeftijd huwt. De impact van deze leeftijd is groter bij vrouwen dan bij mannen. Huwelijken van vóór 1980 zijn minder onderhevig aan echtscheiding dan huwelijken uit de *jaren 80*. Huwelijken uit de jaren 90 en nadien kennen een bijzonder verhoogde echtscheidingskansen (oddsratio ongeveer 1,70) tegenover huwelijken uit de jaren 80.

Rekening houdend met deze drie factoren kunnen we de gecorrigeerde verschillen in echtscheidingskansen tussen de vier *herkomst*groepen vergelijken (model 1). Mannen van Franse herkomst hebben meer kans om te scheiden dan Belgen (oddsratio 1,24); bij vrouwen van Franse herkomst is dit kansverschil met de Belgen nog groter (1,48). Personen van Italiaanse herkomst hebben minder kans (oddsratio voor mannen 0,77 en voor vrouwen 0,82) om te scheiden dan Belgen. Het verschil tussen Nederlanders (oddsratio voor mannen 1,08 en voor vrouwen 1,07) en Belgen is zeer gering.

Voor Nederland zijn de verschillen in echtscheidingskansen naargelang het land van herkomst van de betrokkenen goed gedocumenteerd (De Valk et al., 2001; Janssen, 2002; van Huis & Steenhof, 2003). Van Huis en Steenhof (2003) stellen bv. vast dat huwelijken tussen twee personen van westerse afkomst een hogere echtscheidingskansen hebben (21% ontbonden na 10 jaar huwelijk) dan huwelijken van twee Nederlanders (17%). In het Vlaamse Gewest geldt alvast dat vooral personen van Franse herkomst, en in mindere mate deze van Nederlandse herkomst een hogere echtscheidingskansen hebben dan de Belgen.

¹² Omwille van de leesbaarheid van de tekst spreken we over de kans; strikt genomen gaat het over de kansverhouding.

¹³ Zie bijlagetabel E voor de afbakeningen van de leeftijdsgrenzen per herkomstgroep en geslacht.

Tabel 4.1 Verschillen in echtscheidingskans bij mannen en vrouwen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Nederlandse	1,08	1,07		
Franse	1,24	1,48		
Italiaanse	0,77	0,82		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			1,00 ns	0,55
Migratie na 18 jaar			1,10	0,89
Migratie op 7-18 jaar			0,80	0,95 ns
Migratie vóór 7 jaar			0,91	1,00 ns
Vreemde herkomst, in België geboren			1,00 ns	1,15
<i>Huwelijksduur (ref.=3^e-4^e huwelijksjaar)</i>				
1 ^e -2 ^e jaar	0,08	0,08	0,08	0,08
5 ^e -10 ^e jaar	1,53	1,61	1,53	1,61
Na 10 ^e jaar	1,53	1,59	1,53	1,59
<i>Huwelijksleeftijd (ref.=middenleeftijd)</i>				
Jonger	1,45	1,63	1,45	1,63
Ouder	0,91	0,81	0,91	0,81
<i>Huwelijkscohort (ref.=1980-89)</i>				
< 1980	0,64	0,59	0,64	0,59
1990-2003	1,67	1,72	1,67	1,72

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Er treden ook verschillen in echtscheidingskans naargelang het *migratietype* (zie figuur 3.2) ongeacht de herkomst, naar voor (model 2). Bij mannen die vanuit Nederland, Frankrijk en Italië naar ons land migreerden ten tijde van hun lagere en middelbare schoolleeftijd (de tussengeneratie) is de kans op een echtscheiding het geringst (oddsratio 0,80). Vrouwen uit deze herkomstgroepen die in ons land werden geboren (tweedegeneratiemigranten s.s.) hebben een licht verhoogde echtscheidingskans (oddsratio 1,15). Het meest uitgesproken is echter de veel lagere kans op echtscheiding bij vrouwen die vanuit Nederland, Frankrijk en Italië naar ons land migreerden ten tijde van hun huwelijk (huwelijksmigranten) (oddsratio 0,55). Zij kwamen naar ons land om te huwen of als pas gehuwden. Zij ervoeren meer dan de andere vrouwen een stabiel huwelijk. Voor mannelijke huwelijksmigranten uit deze drie landen geldt dit niet.

4.4. Echtscheiding bij gehuwden van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst

In tabel 4.2 geven we de kansverschillen aan om al dan niet uit de echt te scheiden tussen personen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst. We houden hierbij tevens rekening dat deze groepen van elkaar verschillen in termen van hun gemiddelde leeftijd bij het eerste huwelijk en in termen van hun samenstelling naar huwelijkscohort (zie 3.2.). Daar er bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst veel recent gehuwden zijn (zie figuur 3.4), delen we de huwelijken in deze analyse op in 4 huwelijkscohorten. Bovendien houden we er rekening mee dat echtscheidingskansen variëren naargelang de huwelijksduur. De impact van deze controlevariabelen is analoog als hierboven beschreven. Zeer recente huwelijken (uit de periode 2000-03) hebben een zeer hoge echtscheidingskans.

Tabel 4.2 Verschillen in echtscheidingskans bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Turkse	0,68	0,41		
Marokkaanse	1,25	0,86		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			1,27	0,52
Migratie na 18 jaar			0,93 ns	0,51
Migratie op 7-18 jaar			0,77	0,99 ns
Migratie vóór 7 jaar			0,94 ns	1,08
Vreemde herkomst, in België geboren			0,99 ns	1,37
<i>Huwelijksduur (ref.=3^e-4^e huwelijksjaar)</i>				
1 ^e -2 ^e jaar	0,08	0,08	0,08	0,08
5 ^e -10 ^e jaar	1,56	1,65	1,57	1,66
Na 10 ^e jaar	1,57	1,64	1,58	1,65
<i>Huwelijksleeftijd (ref.=middenleeftijd)</i>				
Jonger	1,46	1,65	1,46	1,65
Ouder	0,89	0,80	0,89	0,80
<i>Huwelijkscohort (ref.=1980-89)</i>				
< 1980	0,64	0,59	0,64	0,59
1990-99	1,55	1,61	1,55	1,59
2000-03	2,14	2,29	2,12	2,24

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Indien men controleert voor de uiteenlopende timing van het huwelijk dan komt naar voren dat mannen van Marokkaanse *herkomst* in vergelijking met Belgische mannen een hogere kans hebben om te scheiden (oddsratio 1,25) (model 1). Mannen van Turkse herkomst hebben een geringere kans om te scheiden dan Belgische mannen (oddsratio 0,68). Vrouwen van Marokkaanse herkomst hebben minder kans op een echtscheiding dan Belgische (oddsratio 0,86); vrouwen van Turkse herkomst hebben nog minder kans op een echtscheiding (oddsratio 0,41). Een vergelijking tussen Marokkaanse mannen en Turkse mannen geeft aan dat na correctie Marokkaanse mannen 54% (0,68/1,25) meer kans hebben om uit de echt te scheiden dan Turkse mannen. Voor vrouwen ligt deze verhouding op 47% (0,41/0,86). In tabel 3.1 zagen we dat personen van Marokkaanse herkomst veel vaker dan personen van Turkse herkomst gehuwd zijn met een partner met een andere herkomst. Deze verhoogde mate van gemengde huwelijken naar herkomst bij Marokkaanse mannen (12%) kan een verklaringselement zijn voor de hogere echtscheidingskans. Het patroon naar herkomst zoals vastgesteld in figuur 4.1 wordt dus voor Marokkaanse mannen gewijzigd wanneer er wordt gecontroleerd voor drie variabelen inzake de timing van de echtscheiding. In figuur 4.4 zagen we immers dat Marokkaanse mannen vooral in de eerste huwelijksjaren veel vaker scheiden dan de Belgische; we komen hier verder op terug.

Onze resultaten sluiten aan bij wat Lievens (2001) eerder vaststelde nl. dat in België de echtscheidingskans (voor huwelijken uit 1988-91) binnen de 8 jaar hoger ligt bij Marokkanen dan bij Turken. De verschillen in echtscheidingskans naargelang het land van herkomst komen duidelijk naar voor als de huwelijken worden vergeleken van paren die uit hetzelfde land afkomstig zijn, die op eenzelfde leeftijd vanuit hetzelfde land zijn geëmigreerd (zodat ze een analoge socialisatiecultuur hebben meegemaakt) of die dezelfde nationaliteit hebben. In Nederland stellen Van Huis en Steenhof (2003) vast dat huwelijken tussen twee

Marokkanen er eveneens minder stabiel zijn dan deze tussen twee Turken; respectievelijk 31% en 20% van deze huwelijken is binnen de 10 jaar ontbonden.

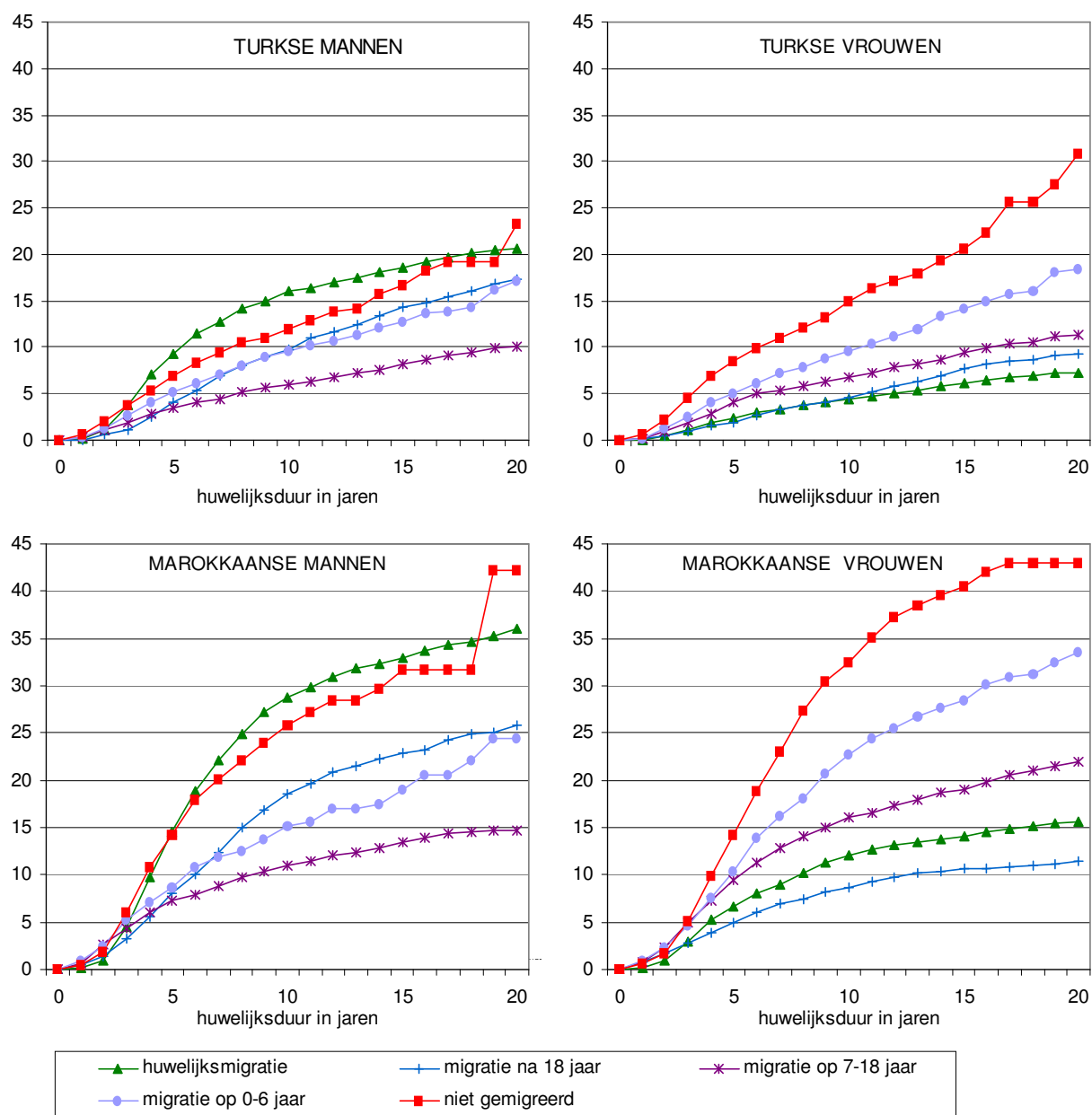
In tabel 4.2 gaan we na of de kans om al dan niet te scheiden bij deze herkomstgroepen van elkaar verschilt naargelang hun *migratietype* (zie figuur 3.2), als we tevens rekening houden met de leeftijd bij het eerste huwelijk, de huwelijkscohort en de huwelijksduur (model 2). Mannelijke (Turkse en Marokkaanse) huwelijksmigranten hebben een iets hogere echtscheidingskans (oddsratio 1,27). Mannen van de tussengeneratie hebben de laagste echtscheidingskans (oddsratio 0,77). Turkse en Marokkaanse van de tweedegeneratiemigranten s.s. verschillen ter zake niet van de Belgen. Bij vrouwen lopen de echtscheidingskansen naargelang het migratietype veel sterker uiteen. Turkse en Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie s.s. hebben een hogere echtscheidingskans (oddsratio 1,37) dan de Belgische vrouwen. Turkse en Marokkaanse vrouwelijke huwelijksmigranten en Turkse en Marokkaanse vrouwen van de eerste generatie, hebben half zo weinig echtscheidingskans (oddsratio respectievelijk 0,52 en 0,51) dan de Belgische vrouwen.

Mannelijke huwelijksmigranten uit Turkije en Marokko (respectievelijk 45% en 40% van de groep van Turkse/Marokkaanse herkomst, zie figuur 3.2) huwen wellicht vooral met bruiden van Turkse en Marokkaanse herkomst die in ons land zijn geboren en/of opgegroeid. De huwelijken van deze mannelijke huwelijksmigranten zijn iets minder stabiel. De verhoogde echtscheidingskans van Turkse en Marokkaanse tweedegeneratievrouwen s.s. – potentiële bruiden van de mannelijke huwelijksmigranten - sluit aan bij deze bevinding. Mannelijke huwelijksmigranten huwen wellicht ook met Turkse of Marokkaanse tweedegeneratievrouwen s.l., maar dit is een bijzonder kleine groep geworden (zie figuur 3.2). Bij deze vrouwen stellen we geen verhoogde echtscheidingskans vast.

Vrouwelijke huwelijksmigranten uit Turkije en Marokko (respectievelijk 41% en 35% van de groep van Turkse/Marokkaanse herkomst; zie figuur 3.2) hebben veel minder kans om uit de echt te scheiden. Zij huwen wellicht vaak met mannen van Turkse en Marokkaanse herkomst die hier zijn geboren en/of opgegroeid.

In 3.1. kwam het *migratietype* van de onderzoekspopulatie van Turkse en Marokkaanse herkomst aan bod (figuur 3.2 en figuur 3.3). Beide groepen kennen hoge aandelen huwelijksmigranten. Om het effect van het migratietype zuiverder te achterhalen, analyseren we de Turkse en Marokkaanse groep afzonderlijk. In figuur 4.6 schetsen we met behulp van een overlevingsanalyse het cumulatieve echtscheidingspercentage na verloop van de huwelijksjaren en in figuur 4.7 schetsen we de jaarlijkse echtscheidingskans, telkens naargelang het migratietype.

Figuur 4.6 Cumulatief echtscheidingspercentage naar huwelijksduur, bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst naar migratietype en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Bij de mannen van Turkse herkomst behoren zowel de huwelijksmigranten als de tweedegeneratiemigranten s.s. tot de groep met het hoogste echtscheidingscijfer: na 10 jaar is respectievelijk 15% en 12% gescheiden. Turkse mannen van de tussengeneratie (een kleine groep) hebben onder mannen het laagste echtscheidingscijfer na 10 jaar (6%). Bij Turkse vrouwen treedt een scherper contrast op: enerzijds zijn er de vrouwen van de tweede generatie s.s. met het hoogste echtscheidingscijfer (15% is gescheiden na 10 jaar huwelijk) en anderzijds zijn er de vrouwelijke huwelijksmigranten met het laagste echtscheidingscijfer (4% is gescheiden na 10 jaar huwelijk).

Ook bij de Marokkaanse mannen stellen we de hoogste echtscheidingscijfers vast – weliswaar hoger dan bij de Turkse – bij de tweedegeneratiemigranten s.s. (26% is gescheiden na 10 jaar huwelijk) en bij de huwelijksmigranten (29%). Bij de Marokkaanse vrouwen stellen we een scherp contrast vast – weliswaar op hoger niveau dan bij de Turkse – tussen enerzijds de tweedegeneratiemigranten s.s. (32% is gescheiden na 10 jaar huwelijk) en

anderzijds de huwelijksmigranten en de eerstegeneratiemigranten (met respectievelijk 12% en 9% gescheiden na 10 jaar huwelijk). Een contrast dat afwezig is bij de mannen.

Lievens (2001) stelde in ons land eerder al voor huwelijken van Turken en Marokkanen (uit de jaren 1988-91) vast dat huwelijken met een bruid/bruidegom uit het land van herkomst minder stabiel zijn (binnen de 8 jaar huwelijk) dan huwelijken van twee Turken of Marokkanen die in België zijn opgegroeid, maar wel stabiel zijn dan huwelijken van Turken of Marokkanen met een Belgische partner. Voor Nederland is eveneens gekend dat gemengde huwelijken bv. van Turkse en Marokkaanse mannen van de eerste generatie die gehuwd zijn met een Nederlandse vrouw de grootste echtscheidingskans hebben (na 10 jaar huwelijk is respectievelijk 69% en 74% van deze huwelijken ontbonden) (van Huis & Steenhof, 2003).

Onze resultaten brengen belangrijke verschillen tussen mannen en vrouwen aan het licht. Marokkaanse en Turkse mannen van de tweede generatie s.s. benaderen de echtscheidingskans van de Belgische mannen; Marokkaanse en Turkse vrouwen van de tweede generatie s.s. overschrijden die van de Belgische vrouwen. Marokkaanse en Turkse mannelijke huwelijksmigranten overschrijden de echtscheidingskans van de Belgische mannen; Marokkaanse en Turkse vrouwelijke huwelijksmigranten zitten ruim onder die van de Belgische vrouwen. Ook de Nederlandse gegevens wijzen op het verschil in de instabiliteit van huwelijken naargelang de man of de vrouw de huwelijksmigrant is. Indien de man een niet-westerse huwelijksmigrant is, dan is 40% van de huwelijken ontbonden binnen de 10 jaar; indien de vrouw een niet-westerse huwelijksmigrant is, dan is 24% van de huwelijken ontbonden binnen de 10 jaar (van Huis & Steenhof, 2003).

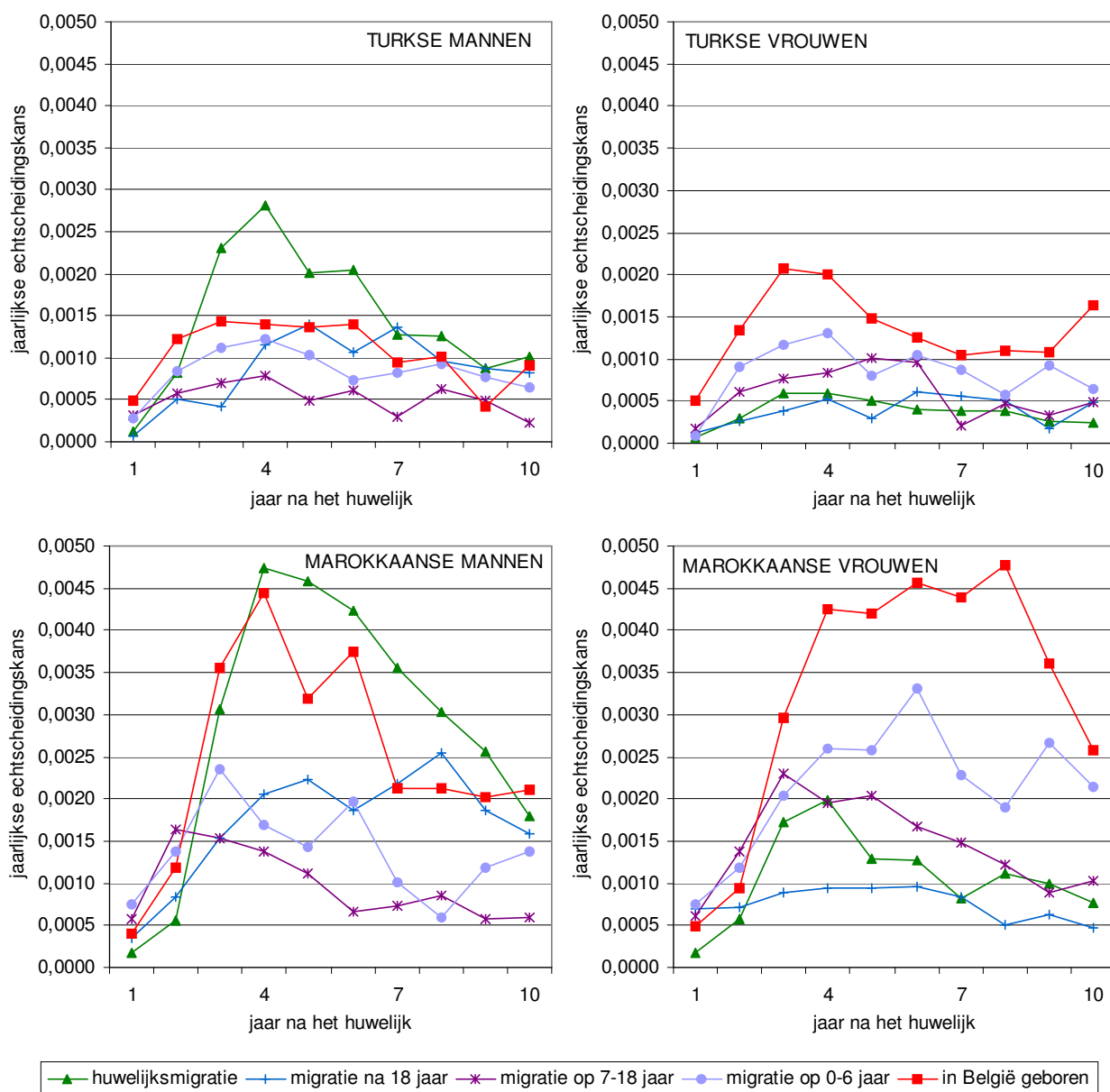
Figuur 4.7 brengt de timing van de echtscheiding naar migratietype in beeld. Vooral bij Turkse mannelijke huwelijksmigranten en bij Turkse vrouwen van de tweede generatie s.s. treedt een echtscheidingspiek op rond het 4^e huwelijksjaar. Beide groepen zijn in hoge mate elkaars huwelijkspartners. Vooral bij Marokkaanse mannelijke huwelijksmigranten, maar ook bij Marokkaanse mannen van de tweede generatie s.s. treedt een echtscheidingspiek op rond het 4^e huwelijksjaar. Bij Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie s.s. – die grotendeels de partners vormen van de Marokkaanse mannelijke huwelijksmigranten – treedt voor een langere periode binnen het huwelijk een verhoogde echtscheidingskans op.

Een gebeurtenissenanalyse met controle voor de timing van het huwelijk bij Turken en Marokkanen (resultaten niet getoond) bevestigen de hogere echtscheidingskans bij mannelijke huwelijksmigranten in vergelijking met alle andere mannen en de lagere echtscheidingskans van vrouwelijke huwelijksmigranten en eerstegeneratiemigranten in vergelijking met alle andere vrouwen (zie Corijn en Lodewijckx, 2009).

Om het echtscheidingspatroon van de mannelijke en vrouwelijke *huwelijksmigranten* uit Turkije en Marokko beter te begrijpen, analyseren we het afzonderlijk zodat timingeffecten zuiverder naar voor kunnen komen. Dit laatste doen we omdat huwelijken en echtscheidingen, vooral van partners die van buiten de Europese Unie afkomstig zijn, kunnen worden gebruikt om voordelen te verwerven die los staan van een stabiele partnerrelatie. In tabel 4.3 focussen we op het tijdstip - de huwelijksduur - waarop deze huwelijksmigranten uit de echt scheiden. Turkse mannelijke huwelijksmigranten – die relatief vaak scheiden binnen de Turkse herkomstgroep - hebben een bijzonder verhoogde echtscheidingskans in het 4^e jaar na het huwelijk (oddsratio 1,39 in vergelijking met deze van het 5^e huwelijksjaar). Turkse vrouwelijke huwelijksmigranten – die zelden scheiden - kennen een verhoogde echtscheidingskans in het 3^e en 4^e huwelijksjaar, doch deze kans is niet verschillend van deze van de andere jaren. Marokkaanse mannelijke huwelijksmigranten – die relatief vaker scheiden dan alle andere Marokkanen - hebben de hoogste echtscheidingskans in het 4^e, 5^e, 6^e en 7^e jaar na het huwelijk (oddsratio's vóór en na deze periode zijn significant lager). Bij de Marokkaanse vrouwelijke huwelijksmigranten – die relatief gezien veel minder vaak scheiden - ligt de piek een jaar eerder nl. in het 3^e en 4^e huwelijksjaar (oddsratio 1,36 en 1,55 in vergelijking met het 5^e huwelijksjaar)¹⁴.

¹⁴ Bij Franse huwelijksmigranten bv. (resultaten niet getoond) treedt zo een effect van de huwelijksduur in of rond het 4^e huwelijksjaar niet op.

Figuur 4.7 Echtscheidingskans per huwelijksjaar bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst naar migratietype en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Tabel 4.3 Verschillen in echtscheidingskans bij huwelijksmigranten van Turkse en Marokkaanse herkomst, naar geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)

	Turkse herkomst		Marokkaanse herkomst	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Huwelijksduur (ref =5^e huwelijksjaar)</i>				
1 ^e jaar	0,07	0,19	0,05	0,19
2 ^e jaar	0,46	0,71 ns	0,15	0,46
3 ^e jaar	1,07 ns	1,22 ns	0,69	1,36
4 ^e jaar	1,39	1,40 ns	1,07 ns	1,55
6 ^e jaar	1,04 ns	1,00 ns	0,92 ns	1,09 ns
7 ^e jaar	0,72	0,96 ns	0,88	0,73 ns
8 ^e jaar	0,70	1,14 ns	0,71	1,01 ns
9 ^e jaar	0,48	0,80 ns	0,67	1,06 ns
10 ^e jaar	0,69	0,88 ns	0,48	0,85 ns
11 ^e -15 ^e jaar	0,43	1,32 ns	0,34	0,47
Na 15 ^e jaar	0,46	1,34 ns	0,25	0,46
<i>Huwelijksleeftijd (ref.= middenleeftijd)</i>				
Jonger	0,90 ns	1,08 ns	0,87 ns	0,76
Ouder	1,90	1,98	1,27	2,46
<i>Huwelijkscohort (ref.=1980-89)</i>				
< 1980	0,31	0,46	0,67	0,68 ns
1990-94	1,71	2,29	1,59	1,34 ns
1995-2003	1,75	3,03	1,72	1,52

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

We stellen vast dat er bij Turkse huwelijksmigranten geen effect naar voor komt van een *jongere huwelijksleeftijd*; bij Marokkaanse huwelijksmigranten wel. Voor beide groepen huwelijksmigranten geldt wel: hoe ouder men is bij het huwelijk en dus bij de migratie, hoe minder stabiel het huwelijk is. Dit geldt vooral voor Marokkaanse vrouwen. Een latere leeftijd, die enerzijds kan wijzen op een grotere maturiteit en/of grotere onafhankelijkheid van de betrokkenen maar anderzijds ook kan wijzen op een langere en/of moeilijker zoektocht naar een geschikte partner, leidt dus sneller tot de beslissing om een onbevredigend huwelijk te beëindigen. De toename van de echtscheidingskans over de opeenvolgende *huwelijkscohorten* manifesteert zich eveneens in deze subgroepen; vooral bij Turkse vrouwelijke huwelijksmigranten.

In tabel 4.4 schetsen we de verschillen in echtscheidingskans voor de Turkse en Marokkaanse tweede generatie s.s. Voor de mannen van Turkse herkomst treden geen verschillen op in het patroon van de *huwelijksduur*. Voor de vrouwen van Turkse herkomst treedt een verhoogde echtscheidingskans op in het 3^e en 4^e huwelijksjaar. Dit sluit aan bij de verhoogde echtscheidingskans van de Turkse mannelijke huwelijksmigranten in die fase. Bij de mannen van Marokkaanse herkomst treedt een verhoogde echtscheidingskans op in het 4^e jaar van het huwelijk. Dit sluit aan bij de verhoogde echtscheidingskans van de Marokkaanse vrouwelijke huwelijksmigranten in die fase. Bij Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie s.s. treedt niet zo een huwelijksduureffect op. Dit kwam evenmin voor bij hun potentiële partners nl. de Marokkaanse mannelijke huwelijksmigranten¹⁵.

¹⁵ Voor personen van bv. Franse herkomst die in ons land zijn geboren (resultaten niet getoond) treedt een huwelijksduur effect op bij mannen vanaf het 7^e huwelijksjaar en bij vrouwen vanaf het 10^e huwelijksjaar.

Tabel 4.4 Verschillen in echtscheidingskans bij de tweedegeneratiemigranten s.s. van Turkse en Marokkaanse herkomst, naar geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)

	Turkse herkomst		Marokkaanse herkomst	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Huwelijksduur (ref. =5^e huwelijksjaar)</i>				
1 ^e jaar	0,60	0,53	0,17	0,15
2 ^e jaar	1,03 ns	1,22 ns	0,38	0,21
3 ^e jaar	1,29 ns	1,67	1,18 ns	0,69
4 ^e jaar	1,35 ns	1,58	1,52	0,87 ns
6 ^e jaar	1,32 ns	1,00 ns	1,25 ns	0,86 ns
7 ^e jaar	0,69 ns	0,85 ns	0,65 ns	1,04 ns
8 ^e jaar	0,90 ns	0,91 ns	0,63 ns	1,01 ns
9 ^e jaar	0,37	0,96 ns	0,73 ns	0,73 ns
10 ^e jaar	0,91 ns	1,41 ns	0,57 ns	0,60
11 ^e -15 ^e jaar	0,81 ns	0,98 ns	0,38	0,53
Na 15 ^e jaar	0,91 ns	2,07	0,36 ns	0,21
<i>Huwelijksleeftijd (ref.= middenleeftijd)</i>				
Jonger	1,18 ns	1,60	1,42 ns	1,10 ns
Ouder	1,01 ns	1,09 ns	0,99 ns	0,94 ns
<i>Huwelijkscohort (ref.=1980-89)</i>				
< 1980	1,28 ns	0,54 ns	1,53 ns	2,49 ns
1990-94	1,23 ns	1,26 ns	0,92 ns	0,99 ns
1995-2003	1,22 ns	1,49 ns	0,94 ns	1,08 ns

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

De *huwelijksleeftijd* speelt in deze subgroep van de tweede generatie s.s. een andere rol. Enkel bij Turkse vrouwen en bij Marokkaanse mannen vinden we het gekende leeftijdseffect: hoe jonger bij de huwelijksluiting, hoe groter de kans op een echtscheiding. De verschillen over de opeenvolgende *huwelijkscohorten* zijn hier ook uitgevlakt.

Hoewel niet alle huwelijksmigranten uit Turkije en Marokko huwen met tweedegeneratiemigranten s.s. met een gelijke herkomst (ze huwen ook met tweedegeneratiemigranten s.l. en met eerstegeneratiemigranten en in mindere mate met personen met een andere herkomst) sluiten de resultaten van tabel 4.3. en tabel 4.4 bij elkaar aan. Eerst brengen we in herinnering dat onder de gehuwden van Turkse herkomst het minst wordt gescheiden, zeker onder Turkse vrouwen. Toch sluiten Turkse mannelijke huwelijksmigranten een huwelijk dat snel wordt ontbonden. Turkse mannelijke huwelijksmigranten kennen een verhoogde echtscheidingskans in het 4^e jaar van hun huwelijk. De Turkse vrouwen van de tweede generatie s.s. kennen ook een verhoogde echtscheidingskans in het 3^e en 4^e jaar van hun huwelijk. Turkse vrouwelijke huwelijksmigranten en Turkse mannen van de tweede generatie s.s. kennen niet zo een 4^e jaarspiek. We zagen dat de echtscheidingcijfers van de Marokkaanse mannen deze van de Belgische mannen zeker in de eerste 15 jaren van het huwelijk overschrijden en dat ze in vergelijking met alle andere herkomstgroepen de hoogste echtscheidingskans hadden in het 4^e huwelijksjaar. Marokkaanse mannelijke huwelijksmigranten kennen een verhoogde echtscheidingskans in het 4^e, 5^e en 6^e huwelijksjaar. Bij hun potentiële partners – de Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie s.s. – treedt niet zo een echtscheidingspiek op. Bij Marokkaanse vrouwelijke huwelijksmigranten treedt een piek op in het 3^e en 4^e jaar; bij de Marokkaanse mannen van de tweede generatie s.s. is er een piek in het 4^e jaar.

(Ernstige) aanpassingmoeilijkheden kort na het huwelijk kunnen worden opgelost/vermeden door meteen weer uit de echt te scheiden. Snel gescheiden zijn kan bv. zodra de wettelijk vereiste periode van de feitelijke scheiding (vóór 2000 5 jaar; sinds 2000 2 jaar) voorbij is.

Bij (ernstige) aanpassingsproblemen kort na het huwelijk en/of bij andere functies van het huwelijk (dan bv. een stabiele partnerrelatie) kan men wachten om de echtscheidings-procedure op te starten tot de partner uit het (niet EU-)buitenland (de huwelijksmigrant) een onafhankelijk verblijfsstatuut heeft verworven. We denken hierbij aan schijnhuwelijken, gedwongen huwelijken, familiaal en commercieel bemiddelde huwelijken (Coene, 2005). De intenties of motieven voor een huwelijk van de beide partners zijn niet altijd eenduidig te achterhalen. Het Burgerlijke Wetboek omschrijft bv. een schijnhuwelijk als een huwelijk dat enkel gericht is op het bekomen van een verblijfsrechtelijk voordeel dat is verbonden aan de staat van gehuwde. We brengen hier even de wetgeving in herinnering.

In ons land valt huwen met een persoon uit het buitenland onder de volgmigratie, gezinshereniging of gezinsvorming. Tot eind 1980 werd het recht op gezinshereniging van een niet-EU-onderdaan in ons land geregeld op basis van bilaterale akkoorden. Sinds de verblijfswet van 15.12.1980 ontving de partner uit het buitenland van de niet-EU-onderdaan bij binnenkomst van het gemeentebestuur een Bijlage15bis. Deze was drie maanden geldig en kon nadien maandelijks worden verlengd. De Dienst Vreemdelingenzaken moest in die periode onderzoeken of de gezinshereniging mogelijk was. Die periode duurde doorgaans ongeveer 1 jaar, maar kon ook verschillende jaren duren. Ononderbroken samenwoning met de partner in die periode was verplicht. Van zodra de gezinshereniging werd toegestaan, werd de betrokkene ingeschreven in het Vreemdelingenregister. Vanaf 1.03.1994 (tot de nieuwe verblijfswet van 2007) kreeg de partner die ons land binnenkwam een voorwaardelijk (tijdelijk) verblijf gedurende 1 jaar (attest van immatriculatie), verlengbaar met 3 maanden. Bij een positieve beslissing werd de partner na 1 jaar ingeschreven in het Vreemdelingenregister. Sinds de nieuwe verblijfswet – in werking sinds 1.06.2007 – is deze periode verlengd tot 3 jaar. Sinds de verblijfswet van 15.12.1980 ontving de EU-partner uit het buitenland van een in ons land gevestigde persoon een voorlopig verblijfsattest (attest van immatriculatie) geldig voor 5 maanden, verlengbaar met 1 maand. Samenwoning met de partner in die periode was niet verplicht (Geets, 2006).

Indien een partner uit het buitenland huwt met een persoon uit België die de Belgische nationaliteit heeft of heeft verworven of met een persoon met een EU-nationaliteit met verblijfsrecht, dan verkrijgt die partner uit het buitenland na 5 maanden, verlengbaar met 1 maand, een onafhankelijk verblijfsstatuut. De wijziging van de wetgeving in 1984, 1991 en 1999 vergemakkelijkte de nationaliteitswijziging tot Belg – in sterke mate gebruikt door personen van Turkse en Marokkaanse herkomst - waardoor personen onder deze eenvoudige en snelle regeling vielen om met een partner uit het buitenland te huwen.

Indien men wacht tot de partner uit het buitenland zijn onafhankelijk verblijfsrecht heeft verworven (wachttijden van 5 maanden of 12 maanden) en nadien een echtscheidings-procedure opstart of een periode van 2 jaar feitelijke scheiding (mogelijk sinds de wetwijziging van 2000) laat ingaan, dan kan men in het 4^e huwelijksjaar gescheiden zijn. Personen van Marokkaanse en Turkse herkomst, en in het bijzonder mannen, scheiden vaker dan de anderen rond het 4^e huwelijksjaar. Zo is 8,1% van de Marokkaanse mannen en 6,5% Marokkaanse vrouwen gescheiden binnen de 4 jaar na het huwelijk; voor Turken liggen deze percentages op 5,0% en 3,2%. Voor de Belgen liggen deze percentages net boven de 2%.

Indien men zich focust op de huwelijken van na 1994 – het jaar waarin de echtscheidingswetgeving de proceduretijd verkortte, het jaar waarin de verblijfswet wijzigde en een periode waarin de wetgeving inzake nationaliteitswijziging veranderde – dan zien we vooral bij Marokkaanse huwelijksmigranten en bij Marokkanen van de tweede generatie nog scherper een verhoogde echtscheidingskans in het 4^e jaar. Ook bij mannelijke Turkse huwelijksmigranten gehuwd na 1994 treedt deze piek het meest uitgesproken op (resultaten niet getoond) (Corijn & Lodewijckx, 2009).

5. Herhuwelijk na een echtscheiding

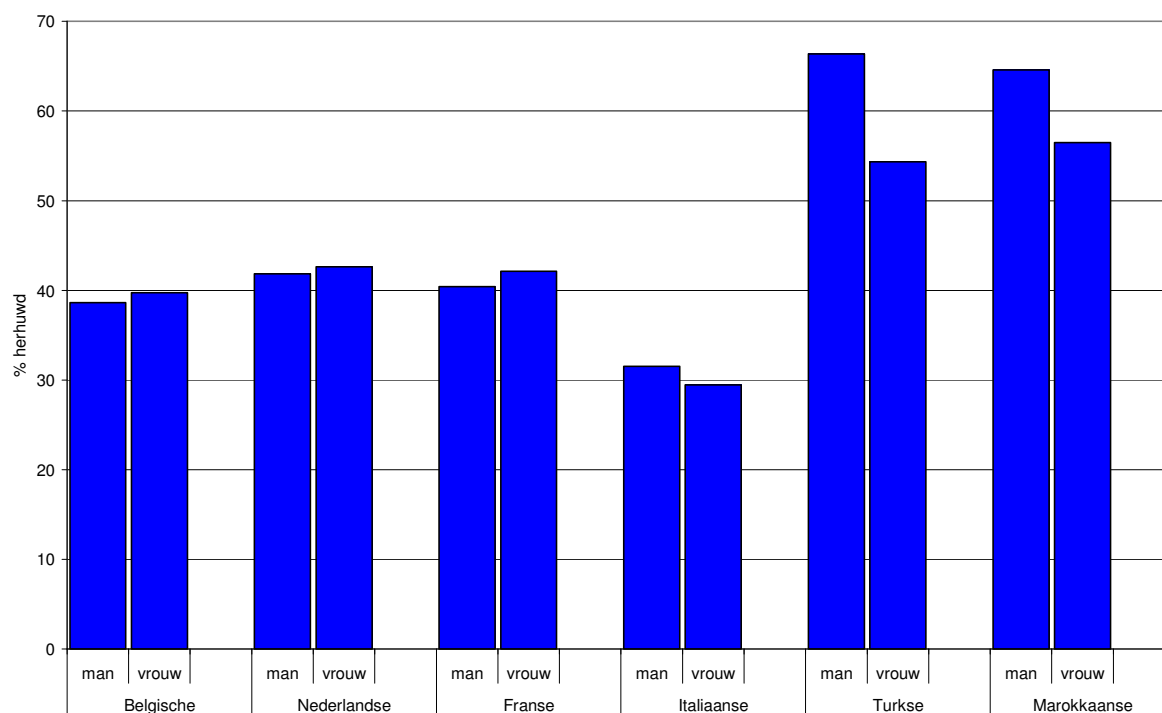
Na een echtscheiding heeft men de mogelijkheid om opnieuw met een partner te gaan samenwonen en al dan niet te herhuwen. In onze onderzoekspopulatie zijn er per 5 ooit-gescheiden personen al 2 herhuwd. Maar wordt er door alle herkomstgroepen even vaak opnieuw gehuwd? Niet-gehuwd samenwonen met een nieuwe partner na een eerste echtscheiding wint in het Vlaamse Gewest steeds meer aan populariteit, ook als er kinderen zijn (Lodewijckx, 2008). Ons gegevensbestand laat enkel toe de precieze timing van de start van een tweede huwelijk te analyseren.

Net als in het vorige hoofdstuk geven we eerst het globale patroon voor elke herkomstgroep (5.1.). Nadien bespreken we de verschillen naar herkomst naargelang de tijd verstreken sinds de echtscheiding (5.2.). Vervolgens vergelijken we nader de herhuwelijkskansen van de gescheidenen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst (5.3.) en deze van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst (5.4.).

5.1. Het globale patroon

Figuur 5.1 geeft een eerste algemene aanduiding van het aandeel gescheiden personen dat al herhuwd is, naargelang de herkomst. Bij gescheiden personen van Belgische, Nederlandse en Franse herkomst is ongeveer 40% al herhuwd. Italianen halen dit aandeel niet. Er wordt vooral herhuwd door gescheiden Turken en Marokkanen. Bij mannen ligt dit aandeel boven de 60%, bij vrouwen boven de 50%.

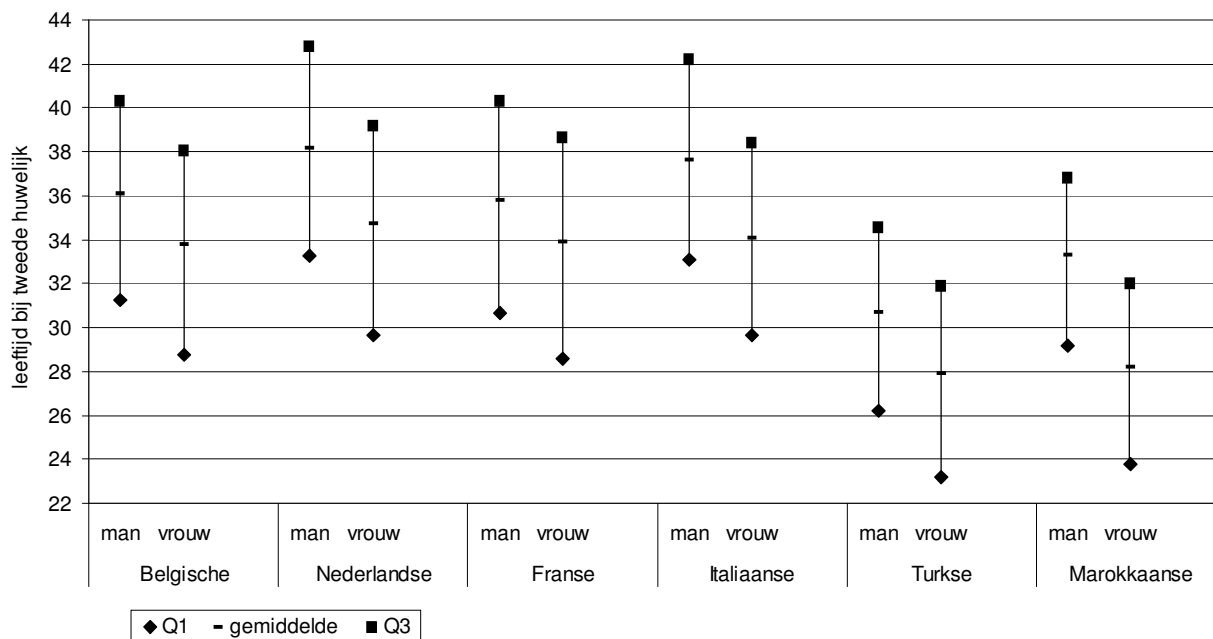
Figuur 5.1 Aandeel herhuwde personen na een echtscheiding in het eerste huwelijk, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in het eerste huwelijk, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Figuur 5.2 Leeftijd bij het tweede huwelijk naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004

Onderzoekspopulatie: personen met echtscheiding in het eerste huwelijk, geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

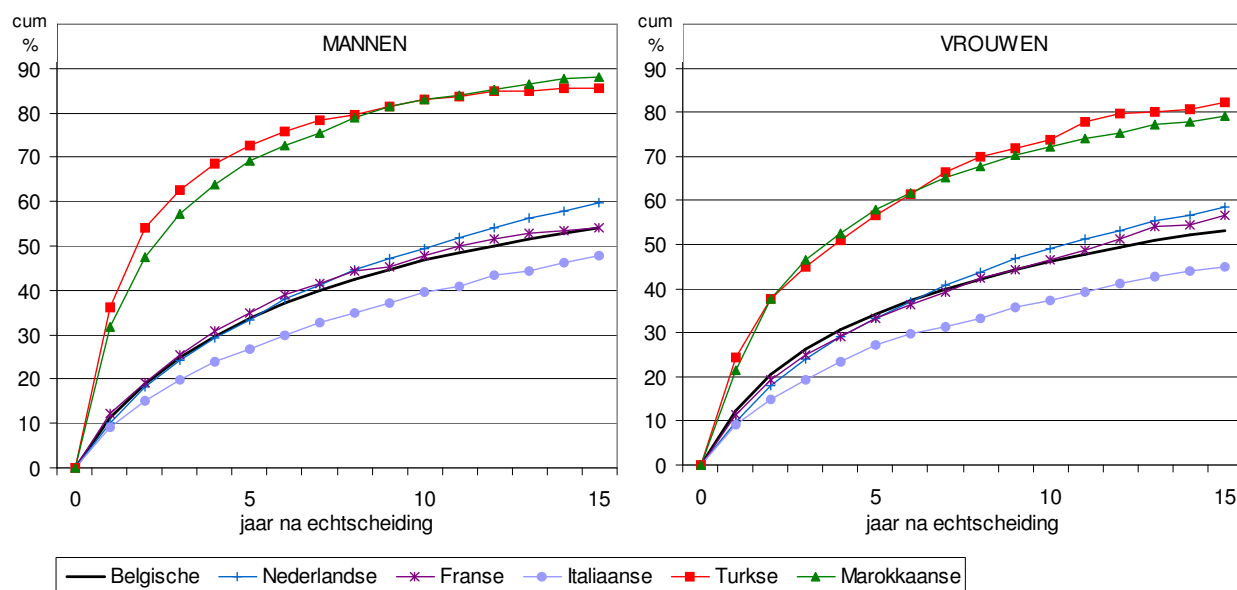
Voor de personen die al in een tweede huwelijk stapten, varieert *de gemiddelde duur tussen het einde van het eerste huwelijk en de start van het tweede huwelijk* tussen de 19 en 50 maanden (zie bijlagetabel C). Personen van Turkse en Marokkaanse herkomst stappen gemiddeld genomen het snelst in een tweede huwelijk. Deze mannen doen dit bovendien (ruim) een half jaar eerder dan deze vrouwen.

5.2. Verschillen naargelang de tijd verstreken sinds de echtscheiding

De cijfers van figuur 5.1 houden geen rekening met het feit dat de onderscheiden herkomstsgroepen niet even lang al zijn gescheiden en het is gekend dat de herhuwelijkskans toeneemt naarmate men langer gescheiden is. Meer accurate herhuwelijkscijfers worden verkregen als we met behulp van een overlevingsanalyse nagaan welk percentage personen herhuwd is op een bepaalde duur na de echtscheiding.

Figuur 5.3 schetst het cumulatieve herhuwelijkspercentage na een echtscheiding in het eerste huwelijk. Er treedt vanaf de eerste jaren na de echtscheiding een uitgesproken verschil op tussen enerzijds de personen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst en anderzijds deze van Turkse en Marokkaanse herkomst. Tien jaar na de echtscheiding is bijna de helft van de Belgische mannen en vrouwen herhuwd. Gescheidenen van Nederlandse en Franse herkomst benaderen dit aandeel. Het laagste herhuwelijkscijfer komt voor bij de gescheidenen van Italiaanse herkomst; eerder zagen we dat Italianen relatief gezien ook weinig uit de echt scheiden (figuur 4.4). Daartegenover staat dat ruim 80% van de gescheiden mannen van Turkse en Marokkaanse herkomst en ruim 70% van de vrouwen met deze herkomst herhuwd is 10 jaar na de echtscheiding. Mannen van Turkse en Marokkaanse herkomst hertrouwen sneller dan hun vrouwelijke herkomstgenoten: 1 jaar na de echtscheiding is ruim 1 op 3 mannen tegenover 1 op 4 à 5 vrouwen herhuwd.

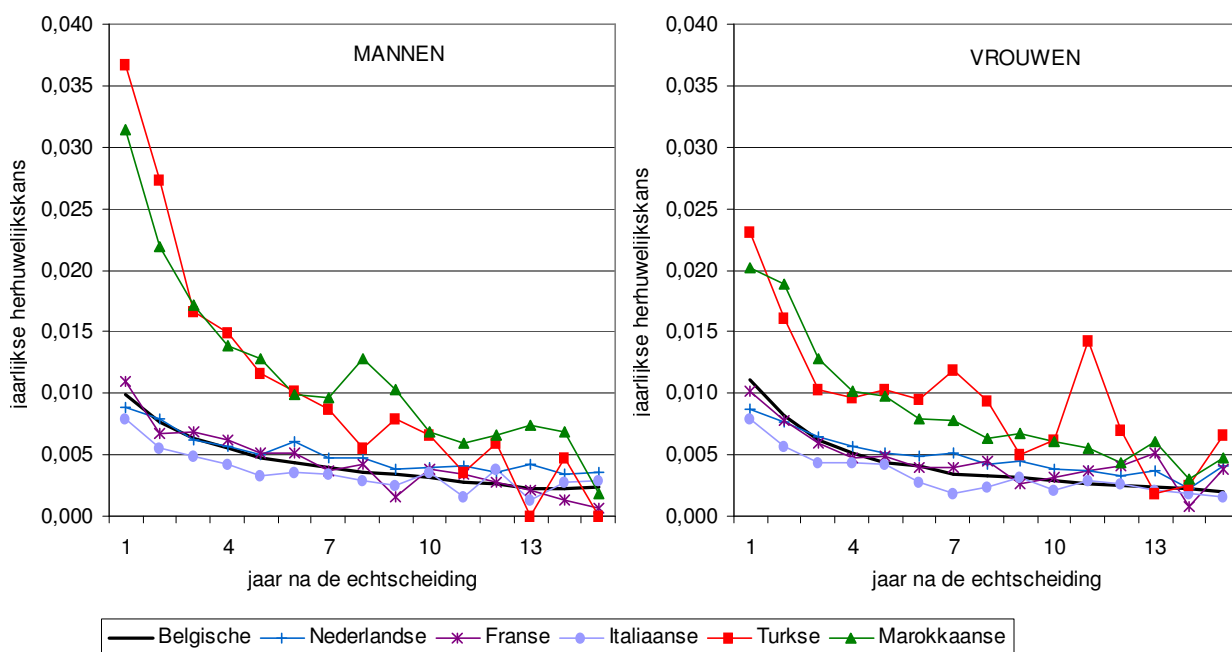
Figuur 5.3 Cumulatief herhuwelijkspercentage naar tijd verstreken sinds de echtscheiding, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in het eerste huwelijk, geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Figuur 5.4 schetst de jaarlijkse herhuwelijkskans na een echtscheiding in het eerste huwelijk voor de onderscheiden herkomstgroepen. Er wordt vooral onmiddellijk na de echtscheiding - in de eerste 12 maanden na de uitspraak van de echtscheiding - hertrouwd. In de realiteit kan dit uiteraard een paar maanden/jaren langer na de feitelijke scheiding zijn; dit hangt onder meer af van de duur van de echtscheidingsprocedure. Vooral personen van Turkse en Marokkaanse herkomst herhuwen snel na de echtscheiding. Voor de andere herkomstgroepen zijn de jaarlijkse kansen analoog aan elkaar; de hoogste kans ligt ook bij hen in het 1^e jaar.

Figuur 5.4 Herhuwelijkskans per jaar na de echtscheiding, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)

Onderzoekspopulatie: personen met echtscheiding in het eerste huwelijk, geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

5.3. Herhuwelijk bij gescheidenen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst

In tabel 5.1 vergelijken we de kans om al dan niet te hertrouwen na een echtscheiding bij gescheiden personen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst. We doen dit aan de hand van oddsratio's (zie 4.2.) en controleren hierbij tevens voor de impact van de leeftijd bij de echtscheiding, de tijdsperiode van de echtscheiding (echtscheidingscohort) en de tijdsduur na de echtscheiding.

Tabel 5.1 Verschillen in de herhuwelijkskans bij mannen en vrouwen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Nederlandse	1,06 ns	1,09		
Franse	1,03 ns	1,05 ns		
Italiaanse	0,81	0,81		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			1,06 ns	1,02 ns
Migratie na 18 jaar			1,04 ns	1,10
Migratie op 7-18 jaar			1,12	0,96 ns
Migratie vóór 7 jaar			1,01 ns	0,96 ns
Vreemde herkomst, in België geboren			0,97 ns	0,95 ns
<i>Duur na echtscheiding (ref.=3^e-4^e jaar)</i>				
1 ^e -2 ^e jaar	2,39	2,85	2,39	2,85
5 ^e -10 ^e jaar	1,17	1,19	1,17	1,19
Na 10 ^e jaar	0,89	0,89	0,89	0,89
<i>Echtscheidingsleeftijd (ref.=middenleeftijd)</i>				
Jonger	1,34	1,57	1,35	1,57
Ouder	0,81	0,68	0,81	0,68
<i>Echtscheidingscohort (ref.=1990-94)</i>				
< 1990	1,00 ns	0,95	1,00 ns	0,95
1995-99	0,85	0,83	0,85	0,83
2000-03	0,67	0,64	0,67	0,64

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in het eerste huwelijk, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Mannen en vrouwen van Italiaanse *herkomst* herhuwen minder na een echtscheiding, ook als we controleren voor de covariaten (model 1). De uit de echt gescheidenen van Franse en Nederlandse herkomst verschillen niet van de Belgen in hun geneigdheid om al dan niet te hertrouwen na een echtscheiding; enkel de Nederlandse vrouwen doen het iets vaker. De impact van het *migratietype* op de herhuwelijkskans is nagenoeg nihil binnen deze herkomstgroepen (model 2).

De herhuwelijkskans na een echtscheiding is het grootst in het *1^e en 2^e jaar na de echtscheiding* (zie figuur 5.4). Wie op relatief *jongere leeftijd* uit de echt scheidt, heeft meer kans om te herhuwen dan wie op latere leeftijd uit de echt scheidt. Ook voor deze analyses hebben we de jongere en latere leeftijd bij de echtscheiding herkomst- en geslachtsspecifiek gedefinieerd (zie bijlagetabel C). Het leeftijdseffect is iets sterker bij vrouwen dan bij mannen. Dit was ook zo voor de rol van de huwelijksleeftijd op de echtscheidingskans. Over de opeenvolgende *echtscheidingscohorten* wordt steeds minder hertrouwd. In deze onderzoekspopulatie is deze daling vooral zichtbaar voor de uit de echt gescheidenen sinds 1995. De toenemende tendens om te scheiden gaat dus gepaard met een afnemende tendens om te herhuwen (zie ook bijlagetabel A). Ongehuwd samenwonen na een echtscheiding wordt immers steeds meer een alternatieve keuze, ook in het Vlaamse Gewest (Corijn, 2004; Lodewijckx, 2008).

5.4. Herhuwelijk bij gescheidenen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst

In tabel 5.2 vergelijken we de kans om al dan niet te herhuwen na een echtscheiding van de gescheiden personen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst aan de hand van oddsratio's. We controleren hierbij voor drie determinerende variabelen.

Tabel 5.2 laat nu zien dat Turken, maar ook Marokkanen, in vergelijking met de Belgen een veel hogere kans hebben om te herhuwen (model 1; oddsratio respectievelijk 3,59 en 3,04). Voor vrouwen zijn de kansverhoudingen in vergelijking met die van de Belgische vrouwen analoog maar iets minder uitgesproken.

Net als bij de andere herkomstgroepen wordt vooral in het *1^e en 2^e jaar na de (officiële) echtscheiding* herhuwd. Hoe *jonger* men is bij de echtscheiding, hoe groter de kans dat men herhuwt. Hoe ouder men is bij de echtscheiding, hoe geringer de kans dat men herhuwt. Dit leeftijdseffect is groter bij vrouwen dan bij mannen. Over de opeenvolgende *echtscheidingscohorten* neemt de neiging om te herhuwen af.

Bij deze herkomstgroepen speelt het *migratietype* wel een belangrijke rol in de kans op een tweede huwelijk (model 2). Er wordt vooral meer herhuwd door gescheiden Turkse en Marokkaanse mannen die ten tijde van hun eerste huwelijk een huwelijksmigrant waren (oddsratio 3,22); maar ook gescheiden eerstegeneratie- en tweedegeneratiemannen herhuwen vaker (oddsratio respectievelijk 2,90 en 2,57). Onder gescheiden vrouwen van Turkse en Marokkaanse wordt er vooral meer herhuwd door vrouwen van de tweede generatie (oddsratio 2,41).

De resultaten van tabel 4.3 en tabel 5.2 brengen het volgende beeld naar voor. Mannelijke huwelijksmigranten uit Turkije en Marokko hebben een hogere echtscheidingskans en nadien een hogere herhuwelijkskans. Zij komen naar ons land om te huwen, ze scheiden vaker en sneller en ze herhuwen nadien vaker en sneller. Vrouwelijke huwelijksmigranten uit Turkije en Marokko hebben een geringere echtscheidingskans maar nadien een herhuwelijkskans die zich niet erg onderscheidt van de andere migrantentypes, enkel de tweedegeneratievrouwen s.s. herhuwen vaker. Zij komen naar ons land om te huwen, ze scheiden veel minder dan de anderen en ze herhuwen zoals de andere gemigreerde vrouwen uit hun land. Ook inzake herhuwelijk treedt dus een genderverschil op. Het patroon van de mannelijke huwelijksmigranten sluit aan bij dat van de vrouwen van de tweede generatie migranten s.s.; relatief vaker scheiden en relatief sneller herhuwen dan de Belgen.

Tabel 5.2 Verschillen in herhuwelijkskans bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Turkse	3,59	2,44		
Marokkaanse	3,04	2,18		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			3,23	1,60
Migratie na 18 jaar			2,90	1,56
Migratie op 7-18 jaar			1,55	1,24
Migratie vóór 7 jaar			1,39	1,40
Vreemde herkomst, in België geboren			2,57	2,41
<i>Duur na echtscheiding (ref.=3^e-4^e jaar)</i>				
1 ^e -2 ^e jaar	1,63	1,85	1,63	1,85
4 ^e -5 ^e jaar	0,78	0,76	0,78	0,76
6 ^e -10 ^e jaar	0,58	0,56	0,58	0,56
Na 10 ^e jaar	0,30	0,30	0,30	0,30
<i>Echtscheidingsleeftijd (ref.=middenleeftijd)</i>				
Jonger	1,34	1,57	1,36	1,57
Ouder	0,81	0,68	0,80	0,68
<i>Echtscheidingscohort (ref.=1990-94)</i>				
< 1990	1,15	1,07	1,14	1,07
1995-99	0,80	0,78	0,80	0,78
2000-03	0,67	0,65	0,68	0,65

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in het eerste huwelijk, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

6. Leefvorm van de volwassenen na een echtscheiding

Een eerste antwoord op de vraag hoe de onderscheiden herkomstgroepen leven na een echtscheiding kregen we in het vorige hoofdstuk door te analyseren welke groepen al dan niet hertrouwden. In dit hoofdstuk gaan we na met wie de gescheidenen uit de onderscheiden herkomstgroepen al dan niet samenwonen na een echtscheiding. Omdat na een echtscheiding veranderingen in een leefvorm elkaar snel kunnen opvolgen, kijken we enkel naar de leefvorm kort na de echtscheiding. Het gaat bovendien enkel over de officieel geregistreerde leefvorm, en niet de feitelijke leefvorm, na de officiële echtscheiding. Informatie over tussentijdse veranderingen tussen de feitelijke scheiding, die soms jaren aan de officiële echtscheidingsdatum kan voorafgaan, en 1.1.2004 hebben we niet. We schetsen eerst globaal de verschillen naar herkomst (6.1.). Nadien gaan we in op de meest voorkomende leefvormen na een echtscheiding: alleenstaand ouderschap (6.2.) en alleenwonen (6.3.). We schenken ook even aandacht aan een meer uitzonderlijke leefvorm nl. als gescheiden volwassene bij de ouders inwonen (6.4.). We sluiten af met leefvormen die op een nieuwe gezinsvorming wijzen: opnieuw bij een partner wonen (6.5.) en opnieuw een gezin met partner én kinderen vormen (6.6.).

6.1. Het globale patroon

In welke leefvorm leven in 2004 de personen die enkele jaren voorheen uit de echt zijn gescheiden? We geven een antwoord voor de gescheidenen uit 2001 en 2002, alsook voor de gescheidenen uit 1998 en 1999¹⁶ (figuur 6.1); het gaat om respectievelijk 25.000 en 30.000 personen. We herhalen dat onze analyses een leeftijdsgroep betreffen die op 1.1.2004 jonger was dan 55 jaar en dus 1 à 2 jaar en 4 à 5 jaar jonger was in de afgebakende echtscheidingsjaren.

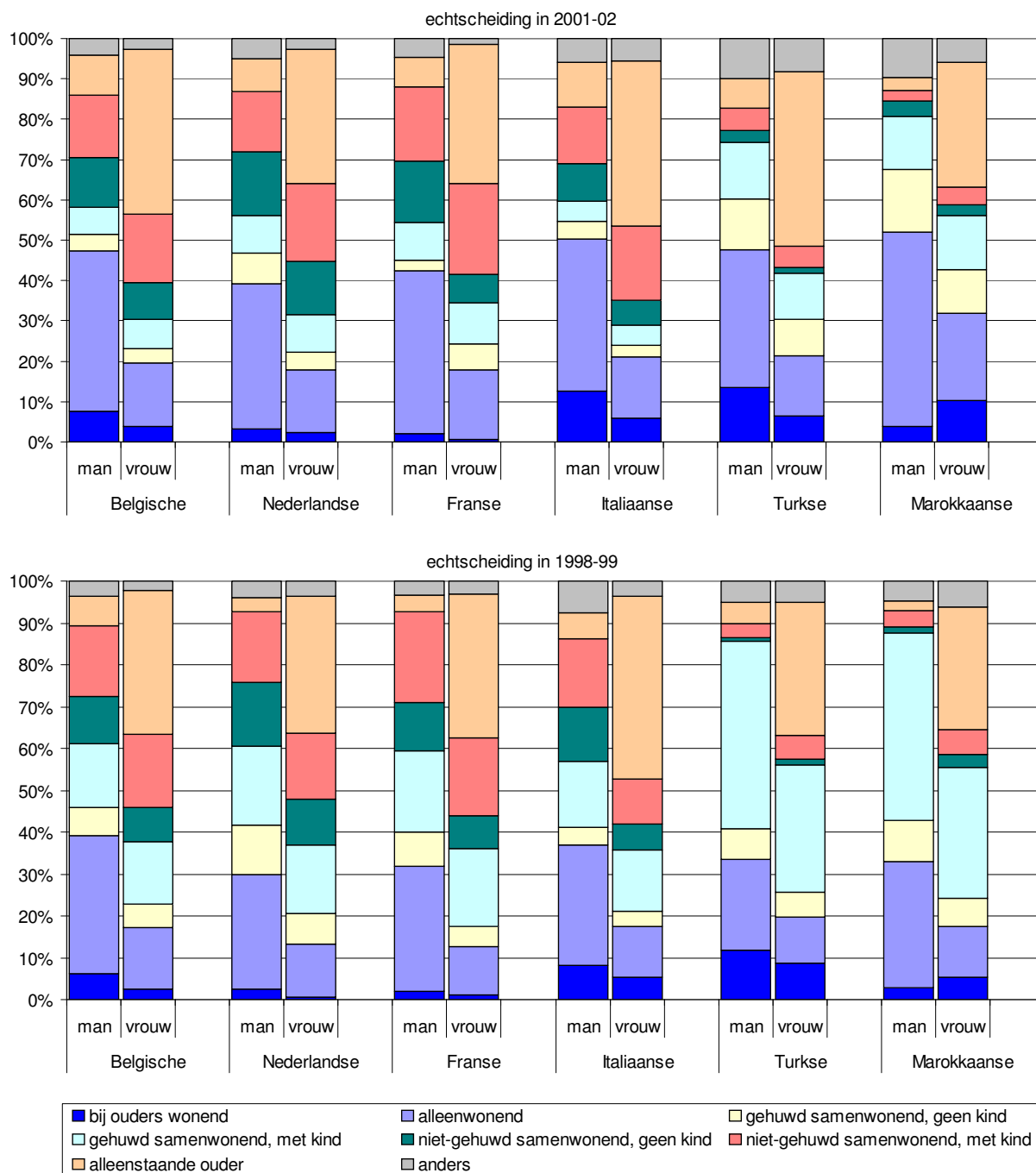
Kort na de echtscheiding – *1 à 2 jaar* – wonen globaal genomen gescheiden mannen vooral alleen (40%) en wonen gescheiden vrouwen vooral als alleenstaande moeder (41%). Vooral gescheiden Marokkaanse mannen (48%) wonen alleen; dit aandeel is in geen enkele andere herkomstgroep zo hoog. Van alle gescheidenen, ongeacht hun herkomst, is 11% 1 à 2 jaar na de echtscheiding al opnieuw gehuwd. Dit aandeel is ongeveer dubbel zo hoog bij de Turkse gescheidenen (26% bij mannen en 21% bij vrouwen), en is zelfs nog iets hoger bij de Marokkaanse gescheidenen (29% bij mannen en 25% bij vrouwen)¹⁷. Het gaat bijna even vaak om herhuwelijken met als zonder inwonende kinderen. Turkse en Marokkaanse vrouwen gaan, in tegenstelling tot de andere herkomstgroepen, veel minder ongehuwd samenwonen met een partner (met of zonder inwonende kinderen) na een echtscheiding.

Iets langer na de echtscheiding – *4 à 5 jaar* – is de variatie in de leefvorm, zowel naargelang de herkomstgroep als naargelang het geslacht, groot. Eén op 3 Belgische mannen woont 4 à 5 jaar na de echtscheiding alleen. Eén op 3 Belgische vrouwen woont als alleenstaande moeder. Dit patroon vinden we ook terug bij de gescheiden personen van Nederlandse herkomst. Maar binnen deze herkomstgroep vinden we meer dan in alle andere herkomstgroepen dat 4 à 5 jaar na de echtscheiding opnieuw wordt samengewoond met een partner (met of zonder kinderen), maar dan wel ongehuwd (bij mannen gaat het om 15% zonder inwonende kinderen en 17% met inwonende kinderen). Dit ongehuwd samenwonen vinden we ook sterk terug bij de gescheidenen van Franse herkomst. Bij hen gebeurt dit vaker met inwonende kinderen (bij mannen gaat het om 11% zonder inwonende kinderen en 22% met inwonende kinderen). Bij de gescheiden Italiaanse mannen valt op dat zij 4 à 5 jaar na de echtscheiding ook bij de ouders wonen (8%) of in een andere leefvorm (8%). De gescheiden Italiaanse vrouwen wonen meer dan alle andere herkomstgroepen als alleenstaande moeders (44%).

¹⁶ Het gaat hier zowel om echtscheidingen uit het eerste huwelijk als uit de volgende huwelijken.

¹⁷ Dit wijkt af van het globale resultaat voor gescheiden personen van Turkse en Marokkaanse herkomst zoals vastgesteld in hoofdstuk 5, maar het betreft hier enkel de (selecte) groep die zeer recent gescheiden is (in 2001-02).

Figuur 6.1 Leefvorm in 2004 na echtscheiding in 2001-02 en in 1998-99, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in 2001-02 of in 1998-99, geboren sinds 1949
 Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Bij de personen van Turkse en Marokkaanse herkomst overheersen 4 à 5 jaar na de echtscheiding andere leefvormen. Vooral mannen, maar ook vrouwen wonen opnieuw gehuwd samen met partner én kind(eren) (respectievelijk 45% en 30%). Dit sluit aan bij hun hogere herhuwelijkskans vastgesteld in het vorige hoofdstuk. Voor gescheiden vrouwen uit deze twee herkomstgroepen is alleenstaand ouderschap de andere veelvuldig voorkomende leefvorm; het aandeel bereikt bijna dit van de andere herkomstgroepen (32% en 29%). Vooral bij Turkse gescheiden mannen en vrouwen zien we dat een deel bij de ouders woont (respectievelijk 12% en 9%). Dit is veel minder het geval bij de Marokkaanse gescheiden personen. Het is echter niet te achterhalen of deze personen al vóór de echtscheiding bij de ouders woonden of niet; inwonen bij de ouders van de echtgenoot (patrilocaliteit) is vooral

gebruikelijk in de Turkse cultuur. Het is mogelijk dat deze personen met een nieuwe partner en/of kinderen bij de ouders inwonen.

De leefvorm op 1.1.2004 van allen die uit de echt scheidden in hun eerste huwelijk in 2003, zou een idee kunnen geven van het aantal huwelijken waarbij recent kinderen waren betrokken. Deze redenering is uiteraard niet geheel correct omdat er sinds de feitelijke scheiding kinderen in het huishouden kunnen zijn bijgekomen en kinderen kunnen zijn weggegaan. Bovendien weten we niet altijd of de gescheidenen die bij hun ouders inwonen al dan niet eigen kinderen hebben. Maar toch maken we even deze oefening. Bij minstens 30% van de gescheiden mannen wonen zeer kort na de (eerste officiële) echtscheiding kinderen; bij Marokkaanse mannen is dit amper bij 8%; bij Turkse mannen is dit 25%. Bij minstens 69% van de gescheiden vrouwen wonen zeer kort na de (officiële) echtscheiding kinderen. Bij Turkse vrouwen is dit aandeel minstens 75%, bij Marokkaanse vrouwen is dit aandeel amper 43%. Deze resultaten doen vermoeden dat er bij echtscheidingen van gehuwden van Marokkaanse herkomst minder vaak kinderen zijn betrokken dan bij echtscheidingen van gehuwden van Turkse herkomst. De leefvorm na ontbonden huwelijken uit 2001-02 bevestigt deze vaststelling.

6.2. Alleenstaande ouders

Alleenstaand ouderschap is voor vrouwen uit alle herkomstgroepen de meest voorkomende leefvorm na een echtscheiding (figuur 6.1). In tabel 6.1 toetsen we de verschillen in alleenstaand ouderschap op 1.1.2004 na een echtscheiding sinds 1998, naar *herkomst* voor de westerse herkomstgroepen¹⁸. We toetsen tevens de verschillen naar migratietype. In de 4 analyses controleren we voor verschillen inzake de leeftijd bij de echtscheiding en de tijd verstreken sinds de echtscheiding.

Onder gescheiden mannen hebben Nederlandse mannen minder kans dan de anderen om na een echtscheiding als alleenstaande vader te leven (oddsratio 0,58). Onder gescheiden vrouwen zijn het vooral Italiaanse vrouwen die meer dan de anderen na een echtscheiding als alleenstaande moeder leven (oddsratio 1,48) en vooral Nederlandse vrouwen die dit minder doen (oddsratio 0,76) (model 1). Het *migratietype* speelt bij deze herkomstgroepen een beperkte rol (model 2). Zij die als volwassene naar ons land kwamen (buiten de context van een huwelijkssluiting) komen minder vaak terecht in de rol van alleenstaande ouder (oddsratio 0,57). Vrouwen uit deze herkomstgroepen die in ons land zijn geboren zijn vaker alleenstaande moeder (oddsratio 1,33).

Bij mannen neemt de kans om als alleenstaande vader te wonen na een echtscheiding toe naarmate ze ouder zijn op het moment van de echtscheiding. Bij vrouwen is dit *leeftijdseffect* geringer. Men leeft vooral als alleenstaande ouder *onmiddellijk na* de echtscheiding, nadien neemt de kans af.

¹⁸ De groep die bij de ouders inwoont, wordt in deze analyses buiten beschouwing gelaten omdat niet altijd gekend is of men met een partner en/of met kinderen bij de ouders inwoont. Hierdoor kunnen de resultaten vertekend zijn, vooral voor de groep van Turkse herkomst die het vaakst na de echtscheiding bij de ouders inwoont.

Tabel 6.1 Verschillen in kans om als alleenstaande ouder te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's, logistische regressies)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Nederlandse	0,58	0,76		
Franse	1,01 ns	0,95 ns		
Italiaanse	1,05 ns	1,48		
<i>Migratietype (ref.= Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			0,89 ns	0,94 ns
Migratie na 18 jaar			0,43	0,57
Migratie op 7-18 jaar			1,01 ns	1,11 ns
Migratie vóór 7 jaar			0,94 ns	1,15 ns
Vreemde herkomst, in België geboren			1,12 ns	1,33

Gecontroleerd voor verschillen naar leeftijd bij de echtscheiding en tijd verstreken sinds de echtscheiding

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in 1998-2003, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Ook bij vrouwen van Turkse en Marokkaanse herkomst is alleenstaand ouderschap de meest frequent voorkomende leefvorm na een echtscheiding (figuur 6.1). In tabel 6.2 toetsen we de verschillen. Na de controles voor leeftijd bij en tijd verstreken sinds de echtscheiding, hebben mannen van Turkse *herkomst* de grootste kans om als alleenstaande vader te wonen (oddsratio 1,48). Marokkaanse mannen hebben hier veel minder kans toe dan de Belgen (oddsratio 0,54). Vooral Turkse vrouwen wonen meer dan de Belgische en Marokkaanse vrouwen na een echtscheiding als alleenstaande moeder (oddsratio 1,90) (model 1). Ook het *migratietype* speelt bij het alleenstaande ouderschap na een echtscheiding een rol, vooral bij vrouwen (model 2). Mannelijke huwelijksmigranten leven na een echtscheiding het minst als alleenstaande vader (oddsratio 0,70). Deze mannen hadden bij de echtscheiding nog geen kinderen of kregen geen hoederecht over hun kinderen. Vrouwen van de tussengeneratie en van de tweede generatie s.l. hebben meer kans om na een echtscheiding als alleenstaande moeder te leven (oddsratio 1,42). Dit kan de uitkomst zijn van een hogere kans op kinderen binnen het ontbonden huwelijk en/of van een lagere kans om opnieuw met een partner samen te wonen (zie 6.5). *Leeftijd bij en tijd sinds* de echtscheiding spelen een analoge rol als bij de andere herkomstsgroepen.

Tabel 6.2 Verschillen in kans om als alleenstaande ouder te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Turkse	1,48	1,90		
Marokkaanse	0,52	1,08 ns		
<i>Migratietype (ref.= Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			0,70	1,16 ns
Migratie na 18 jaar			1,07 ns	1,29 ns
Migratie op 7-18 jaar			1,10 ns	1,42
Migratie vóór 7 jaar			0,97 ns	1,49
Vreemde herkomst, in België geboren			1,17 ns	1,26 ns

Gecontroleerd voor verschillen naar leeftijd bij de echtscheiding en tijd verstreken sinds de echtscheiding

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in 1998-2003, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

6.3. Alleenwonen

Veel mannen wonen alleen na een echtscheiding. Binnen de westerse *herkomst*groepen doen Nederlandse mannen dit iets minder vaak (oddsratio 0,86). Verschillen naar *migratietype* zijn verwaarloosbaar. Hoe *ouder* men is bij de echtscheiding, hoe groter de kans dat men alleen woont erna. Hoe *recenter* de echtscheiding was, hoe groter de kans dat men alleen woont.

Binnen de niet-westerse herkomstgroepen zijn het in vergelijking met resp. de Belgische mannen en vrouwen vooral deze van Marokkaanse *herkomst* die vaker alleenwonen (oddsratio respectievelijk 1,49 en 1,74) (tabel 6.3). Dit sluit o.m. aan bij de vaststelling dat bij hun ontbonden huwelijken minder vaak kinderen betrokken zijn. Maar er treden ook verschillen naar *migratietype* op: vooral mannelijke en vrouwelijke huwelijksmigranten wonen alleen (oddsratio respectievelijk 1,46 en 1,79). We kunnen vermoeden dat er nog geen kinderen in deze migratiehuwelijken waren en/of dat de eventuele kinderen niet aan de huwelijksmigrant – man of vrouw – werden toegewezen. Turkse en Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie s.s. wonen eveneens vaker alleen na de echtscheiding (oddsratio 1,31). Dit kan te maken hebben met het feit dat er nog geen kinderen in hun huwelijk waren. *Leeftijd bij* en *tijd sinds* de echtscheiding spelen een analoge rol als bij de andere herkomstgroepen.

Tabel 6.3 Verschillen in kans om alleen te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Turkse	0,91 ns	1,06 ns		
Marokkaanse	1,49	1,74		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			1,46	1,79
Migratie na 18 jaar			0,91 ns	0,91 ns
Migratie op 7-18 jaar			1,01 ns	0,94 ns
Migratie vóór 7 jaar			1,12 ns	1,05 ns
Vreemde herkomst, in België geboren			0,89 ns	1,31

Gecontroleerd voor verschillen naar leeftijd bij de echtscheiding en tijd verstreken sinds de echtscheiding

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in 1998-2003, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

6.4. Bij de ouders inwonen

Bij de westerse *herkomst*groepen is duidelijk dat vooral Italiaanse mannen en vrouwen na een echtscheiding terug bij hun ouders gaan wonen (figuur 6.1). Dit verschil blijft ook behouden na controle voor andere relevante variabelen (oddsratio respectievelijk 1,40 en 1,60). Verschillen naar migratietype zijn verwaarloosbaar.

Bij de niet-westerse herkomstgroepen blijven verschillen naar *herkomst* overeind en blijkt ook het migratietype een rol te spelen (tabel 6.4). Turkse mannen gaan vaker terug bij de ouders wonen of blijven vaker na de echtscheiding bij de ouders wonen (oddsratio 1,22) dan Belgische mannen. Dit fenomeen doet zich niet voor bij Marokkaanse mannen (oddsratio 0,36). We zagen hierboven al dat Marokkaanse mannen vooral alleen gaan wonen. Zowel Turkse als Marokkaanse vrouwen gaan veel meer dan Belgische vrouwen na de echtscheiding terug bij de ouders wonen of blijven er na de echtscheiding wonen (oddsratio respectievelijk 1,47 en 1,50). Het *migratietype* speelt eveneens een belangrijke rol: het zijn tweede-generatiemigranten s.s. die (terug) bij de ouders (gaan) wonen (oddsratio 3,72 en 2,44). Het blijft echter om een relatief zeldzame keuze gaan. Vooral de *jong* gescheidenen doen dit. Het gebeurt vooral als men *zeer recent* gescheiden is.

Tabel 6.4 Verschillen in kans om bij de ouders in te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Turkse	1,22	1,47		
Marokkaanse	0,36	1,58		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			0,06	0,15
Migratie na 18 jaar			0,11	0,34
Migratie op 7-18 jaar			1,05 ns	1,70
Migratie vóór 7 jaar			1,50	1,32 ns
Vreemde herkomst, in België geboren			3,72	2,44

Gecontroleerd voor verschillen naar leeftijd bij de echtscheiding en tijd verstreken sinds de echtscheiding

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in 1998-2003, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

6.5. Met partner samenwonen

De verschillen vastgesteld in hoofdstuk 5 inzake de herhuwelijkskansen worden in een ruimer perspectief geplaatst als we nagaan wie kort na de echtscheiding met een partner gaat samenwonen, ongeacht of dit gehuwd is of ongehuwd. We zien immers in figuur 6.1 dat de groepen met de grootste herhuwelijkskansen tevens de groepen zijn die het minst ongehuwd samenwonen na een echtscheiding.

Voor de westerse herkomstsgroepen blijkt dat vooral de gescheidenen van Nederlandse *herkomst* snel opnieuw met een partner gaan samenwonen na een echtscheiding. Figuur 6.1 illustreert het aandeel van het ongehuwd samenwonen daarin. Dit hogere aandeel bij de Nederlanders blijft bestaan na controle voor andere variabelen. Het lagere aandeel samenwonenden met een partner blijft overeind voor de gescheiden vrouwen van Italiaanse herkomst (tabel 6.5). Hier speelt het *migratietype* een rol in die zin dat personen die als volwassenen naar ons land kwamen (en buiten de context van een eerste huwelijk) sneller opnieuw met een partner gaan samenwonen. Zij die hier geboren zijn, (hoofdzakelijk Italianen zie figuur 3.2) doen dit veel minder. Hoe *jonger* men is ten tijde van de echtscheiding, hoe sneller men opnieuw met een partner samenwoont. Hoe *langer geleden* de echtscheiding is, hoe groter de kans dat men opnieuw met een partner samenwoont.

Tabel 6.5 Verschillen in kans om met een partner samen te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Nederlandse	1,49	1,31		
Franse	1,21 ns	1,04 ns		
Italiaanse	0,92 ns	0,61		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			1,02 ns	0,95 ns
Migratie na 18 jaar			1,54	1,81
Migratie op 7-18 jaar			1,02 ns	0,95 ns
Migratie vóór 7 jaar			1,04 ns	0,99 ns
Vreemde herkomst, in België geboren			1,05 ns	0,70

Gecontroleerd voor verschillen naar leeftijd bij de echtscheiding en tijd verstreken sinds de echtscheiding

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in 1998-2003, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Hoewel gescheidenen van Turkse en Marokkaanse *herkomst* een veel hogere herhuwelijkskans hebben (zie tabel 5.2), hebben zij in vergelijking met de Belgen een veel geringere kansverhouding om opnieuw (gehuwd of ongehuwd) met een partner samen te wonen na een echtscheiding (tabel 6.6). Dit is vooral zo voor vrouwen (oddsratio respectievelijk 0,48 en 0,60). Figuur 6.1 laat immers zien dat ongehuwd samenwonen na een echtscheiding relatief zeldzaam is bij deze groepen. Het *migratietype* speelt vooral bij vrouwen een rol. Huwelijksmigranten en tweedegeneratiemigranten gaan relatief gezien het minst opnieuw met een partner samenwonen. *Leeftijd bij* en *tijd sinds* echtscheiding spelen een analoge rol als bij de andere herkomstgroepen.

Tabel 6.6 Verschillen in kans om met een partner samen te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Turkse	0,88	0,48		
Marokkaanse	0,73	0,60		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			0,77	0,55
Migratie na 18 jaar			1,10 ns	0,77 ns
Migratie op 7-18 jaar			0,91 ns	0,69
Migratie vóór 7 jaar			0,81	0,67
Vreemde herkomst, in België geboren			0,61	0,62

Gecontroleerd voor verschillen naar leeftijd bij de echtscheiding en tijd verstreken sinds de echtscheiding

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in 1998-2003, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

6.6. In een nieuw-samengesteld gezin wonen

De hierboven vermelde resultaten vertalen zich in het feit dat, na controle voor leeftijd bij en tijd verstreken sinds de echtscheiding, vooral mannen van Franse *herkomst* (oddsratio 1,25) opnieuw met partner én kind(eren) samenwonen in een nieuw-samengesteld gezin en vooral vrouwen van Italiaanse herkomst niet (oddsratio 0,68).

Tabel 6.7 geeft aan dat Turkse mannen vaker en/of sneller (oddsratio 1,22) en Marokkaanse mannen minder vaak en/of minder snel (oddsratio 0,88) dan Belgen opnieuw met partner én kind(eren) samenwonen. Turkse (oddsratio 0,58) en Marokkaanse (oddsratio 0,60) vrouwen leven minder vaak en/of minder snel dan de Belgische na een echtscheiding opnieuw in een nieuw-samengesteld gezin.

De impact van herkomst vertaalt zich ook in een variatie naar *migratietype*. Tweedegeneratiemigranten s.s. en vrouwelijke huwelijksmigranten vormen het minst vaak en/of snel opnieuw een gezin (oddsratio's rond 0,60). Hoe *ouder* men is bij de echtscheiding, hoe trager de nieuwe gezinsvorming op gang komt. Maar hoe *langer geleden* men gescheiden is, hoe vaker een nieuwe gezinsvorming al op gang is gekomen.

Tabel 6.7 Verschillen in kans om met een partner en kind(eren) samen te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)

	Model 1		Model 2	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Herkomst (ref.=Belgische)</i>				
Turkse	1,22	0,58		
Marokkaanse	0,88	0,60		
<i>Migratietype (ref.=Belgische herkomst, in België geboren)</i>				
Huwelijksmigratie			0,97 ns	0,57
Migratie na 18 jaar			1,36	0,88 ns
Migratie op 7-18 jaar			0,96 ns	0,73
Migratie vóór 7 jaar			0,87 ns	0,83
Vreemde herkomst, in België geboren			0,66	0,60

Gecontroleerd voor verschillen naar leeftijd bij de echtscheiding en tijd verstreken sinds de echtscheiding

ns = niet significant

Onderzoekspopulatie: personen met een echtscheiding in 1998-2003, geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

7. Kinderen en (echt)scheiding

In dit hoofdstuk bekijken we echtscheiding vanuit het standpunt van de kinderen. Onze onderzoekspopulatie bestaat uit alle personen van Belgische, Nederlandse, Franse, Italiaanse, Turkse en Marokkaanse herkomst die op 1.1.2004 0 tot 17 jaar waren. Zoals eerder gesteld in paragraaf 3.4. gaat het in de analyses van de volwassenen om alle echtscheidingen, ook diegene waar geen kinderen bij betrokken zijn of waarvan de kinderen op 1.1.2004 reeds volwassen zijn. Bijgevolg gelden de bevindingen voor de volwassenen niet zonder meer voor de kinderen.

In paragraaf 7.1. beantwoorden we de onderzoeksvraag of kinderen van vreemde herkomst een andere kans hebben op een echtscheiding van hun ouders dan kinderen van Belgische herkomst. We beperken ons niet tot echtscheiding maar we beschrijven eveneens hoeveel kinderen ervaring hebben met een andere vorm van scheiding van de ouders. In paragraaf 7.2. gaan we na op welke leeftijd kinderen geconfronteerd worden met een echtscheiding en in paragraaf 7.3. zoomen we in op de kinderen die recent de echtscheiding meemaakten. In de volgende paragrafen behandelen we dan de tweede onderzoeksvraag betreffende de kinderen: we beschrijven de leefvorm van de kinderen na een echtscheiding van hun ouders (7.4.) en we geven meer details over de kinderen die bij een alleenstaande ouder (7.5.) wonen.

7.1. Kinderen die een (echt)scheiding meemaken

Eén op 10 Belgische en Nederlandse 0- tot 17-jarigen heeft ouders die op 1.1.2004 uit de echt zijn gescheiden. Dit aandeel ligt iets hoger bij kinderen van Franse herkomst (13%), iets lager bij Italiaanse (9%) en veel lager bij Turkse (5%) en Marokkaanse kinderen (4%) (tabel 7.1).

Echtscheiding is maar één van de wijzen waarop de ouders uit elkaar kunnen gaan. Kinderen kunnen ook gescheiden ouders hebben omdat de ouders feitelijk gescheiden leven zonder het huwelijk te ontbinden of omdat de ouders hun niet-gehuwd samenwonen hebben verbroken. Zo heeft 19% van de Belgische kinderen ouders die uit elkaar zijn: 11% kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden, 3% kinderen waarvan de ouders feitelijk gescheiden leefden op 1.1.2004 en 5% kinderen waarvan de ouders niet gehuwd waren en uit elkaar gingen (tabel 7.1). Voor kinderen van Nederlandse herkomst zijn de cijfers vrij gelijkwaardig.

Tabel 7.1 Kinderen met gescheiden ouders, naar type van scheiding en herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

	Herkomst					
	Belgische	Neder- landse	Franse	Italiaanse	Turkse	Marok- kaanse
0- tot 17-jarigen met ouders:						
uit de echt gescheiden	11,1	9,9	12,8	8,8	5,5	4,5
feitelijk gescheiden	3,1	3,7	5,0	5,3	6,9	5,6
niet-gehuwde gescheiden	4,6	5,7	12,3	6,0	1,8	2,5
<i>totaal % met gescheiden ouders</i>	<i>18,9</i>	<i>19,3</i>	<i>30,2</i>	<i>20,0</i>	<i>14,2</i>	<i>12,6</i>
aantal met gescheiden ouders	190.893	5.728	2.593	2.355	4.569	4.587

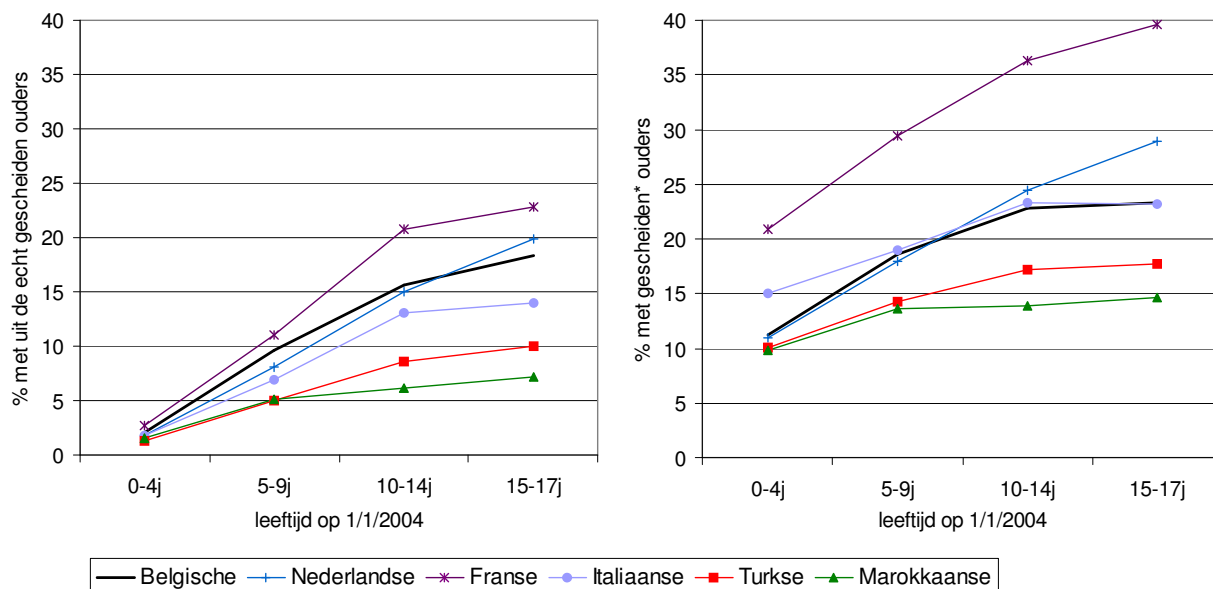
Gescheiden ouders = niet onder hetzelfde dak wonend op 1.1.2004
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Het aandeel kinderen met gescheiden ouders is het hoogst voor kinderen van Franse herkomst. Zij hebben het vaakst uit de echt gescheiden ouders (13%); dit ligt in de lijn van de vaststellingen bij de volwassenen (tabel 4.1 en figuur 4.4). Maar zij hebben ook het hoogste aandeel niet-gehuwde ouders die hun relatie ontbonden (12%). Niet-gehuwd samenwonen komt bij volwassenen van Franse herkomst vaker voor dan bij Belgen of bij personen van een andere herkomst. Zo leeft bijvoorbeeld op 1.1.2004 14% van de 35- tot 39-jarige Franse vrouwen niet-gehuwd met een partner en kinderen samen, tegenover 7% van de Belgische vrouwen, 8% van de vrouwen van Nederlandse herkomst, 7% van de vrouwen van Italiaanse herkomst, 1% van de Turkse en 2% van de Marokkaanse vrouwen (eigen berekening).

Ruim 1 op 10 Turkse en Marokkaanse kinderen heeft gescheiden ouders. De lage aandelen Marokkaanse en Turkse kinderen met uit de echt gescheiden ouders houden verband met de lage echtscheidingscijfers van Marokkaanse vrouwen en Turken. Marokkanen scheiden meer dan Turken (tabel 4.2 en figuur 4.4) maar Marokkaanse kinderen hebben verhoudingsgewijs minder ervaring met echtscheiding dan Turkse kinderen. Dit wijst erop dat bij Marokkaanse huwelijken die worden ontbonden, er vaak geen of minder kinderen betrokken zijn. In paragraaf 6.1. wordt op een andere wijze tot deze vaststelling gekomen.

Aangezien de leeftijdsverdeling van de kinderen niet dezelfde is in alle herkomstgroepen – Turkse en Marokkaanse kinderen zijn gemiddeld jonger (zie bijlagentabel D) – en vermits oudere kinderen meer dan jongere kinderen kans hebben om een (echt)scheiding te hebben meegemaakt, bekijken we de percentages per leeftijdsgroep. Ongeveer 2% van de 0- tot 4-jarigen in elke herkomstgroep heeft uit de echt gescheiden ouders (figuur 7.1; figuur links). Er zijn wel grote verschillen naar herkomst bij de 0- tot 4-jarigen wanneer scheiding ruimer dan echtscheiding wordt bekeken (figuur 7.1; figuur rechts). De verschillen naar herkomst zijn het meest uitgesproken bij de 15- tot 17-jarigen: 7% van de Marokkaanse tegenover 23% van de Franse kinderen maakte een echtscheiding van de ouders mee. Ruimer bekeken, 15% van de Marokkaanse versus 40% van de Franse kinderen hebben ouders die gescheiden leven. Voor alle leeftijdsgroepen is het aandeel kinderen met scheidingservaring het laagst onder Turken en Marokkanen.

Figuur 7.1 Kinderen met (uit de echt) gescheiden ouders, naar herkomst en leeftijd, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

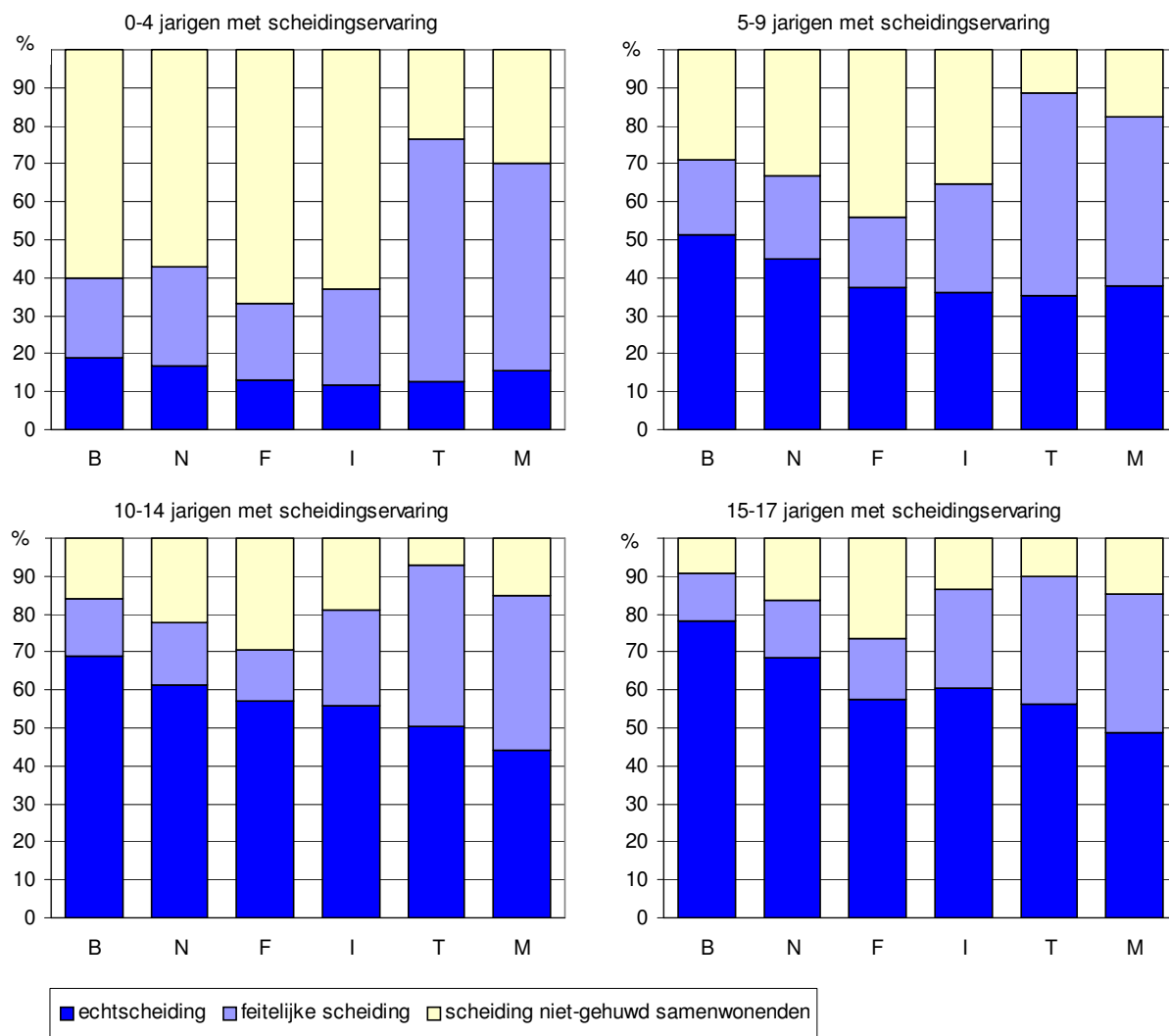

*echtscheiding + feitelijke scheiding + scheiding niet-gehuwd samenwonenden

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Bij jongere kinderen - uitgezonderd Turkse en Marokkaanse - gaat het vooral over een scheiding van de ouders die niet met elkaar gehuwd waren; bij oudere kinderen betreft het veel vaker een echtscheiding dan het uit elkaar gaan van niet-gehuwd samenwonenden (figuur 7.2). Dit moet worden begrepen in het licht van de toename van geboorten buiten de context van een huwelijk. Van de kinderen die in het Vlaamse Gewest werden geboren in 1990 (de 13-jarigen op 1.1.2004), werd 7% buiten een huwelijk geboren. Voor het geboortecohort 2002 (de 1-jarigen op 1.1.2004) noteren we 28% geboorten buiten een huwelijk, en voor het geboortecohort 2003 bijna 31%. Vooral jongere kinderen - dit zijn de recentere geboortecohorten - wonen bij een niet-gehuwd samenwonend paar (Lodewijckx, 2008).

Figuur 7.2 Kinderen met gescheiden ouders, naar type van scheiding, herkomst en leeftijd, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

B = Belgische; N = Nederlandse; F = Franse; I = Italiaanse; T = Turkse; M = Marokkaanse herkomst
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Kinderen die buiten de context van een huwelijk worden geboren, hebben een hogere kans om een gezinsontbinding mee te maken dan kinderen die binnen een huwelijk worden geboren. Bijvoorbeeld, van het geboortecohort 1990 werden 93 op 100 kinderen (ongeacht hun herkomst) geboren binnen een huwelijk en maakten 20 op 100 kinderen vóór 2004 een echtscheiding mee. Van hetzelfde geboortecohort werden er 7 op 100 kinderen buiten een huwelijk geboren en is er sprake van 4 op 100 kinderen van wie de niet-gehuwd samenwonende ouders hun relatie vóór 2004 ontbonden. De kans om een relatieontbinding van de ouders mee te maken is voor het geboortecohort 1990 dus 3x groter voor kinderen van samenwonenden dan voor kinderen van gehuwden. Dit ligt in de lijn van de bevinding

dat niet-gehuwd samenwonenden vaker dan gehuwden hun relatie ontbinden (Corijn, 1994; Jacobs, 2000; Lodewijckx, 1999).

7.2. Op welke leeftijd maken kinderen een echtscheiding mee?

Aangezien de datum van de echtscheiding gekend is, kunnen we voor elk kind de leeftijd berekenen waarop het de echtscheiding meemaakte. Over de periode voorafgaand aan de officiële registratie van de echtscheiding tijdens de welke de ouders al apart leefden, is echter niets geweten. De kinderen zijn dus bij het uit elkaar gaan van de ouders jonger dan hier verder wordt besproken. Onze databron bevat niet de datum waarop de ouders feitelijk uit elkaar gingen of hun niet-gehuwd samenwonen beëindigden. Bijgevolg is deze (en volgende) paragraaf beperkt tot kinderen met echtscheidingservaring.

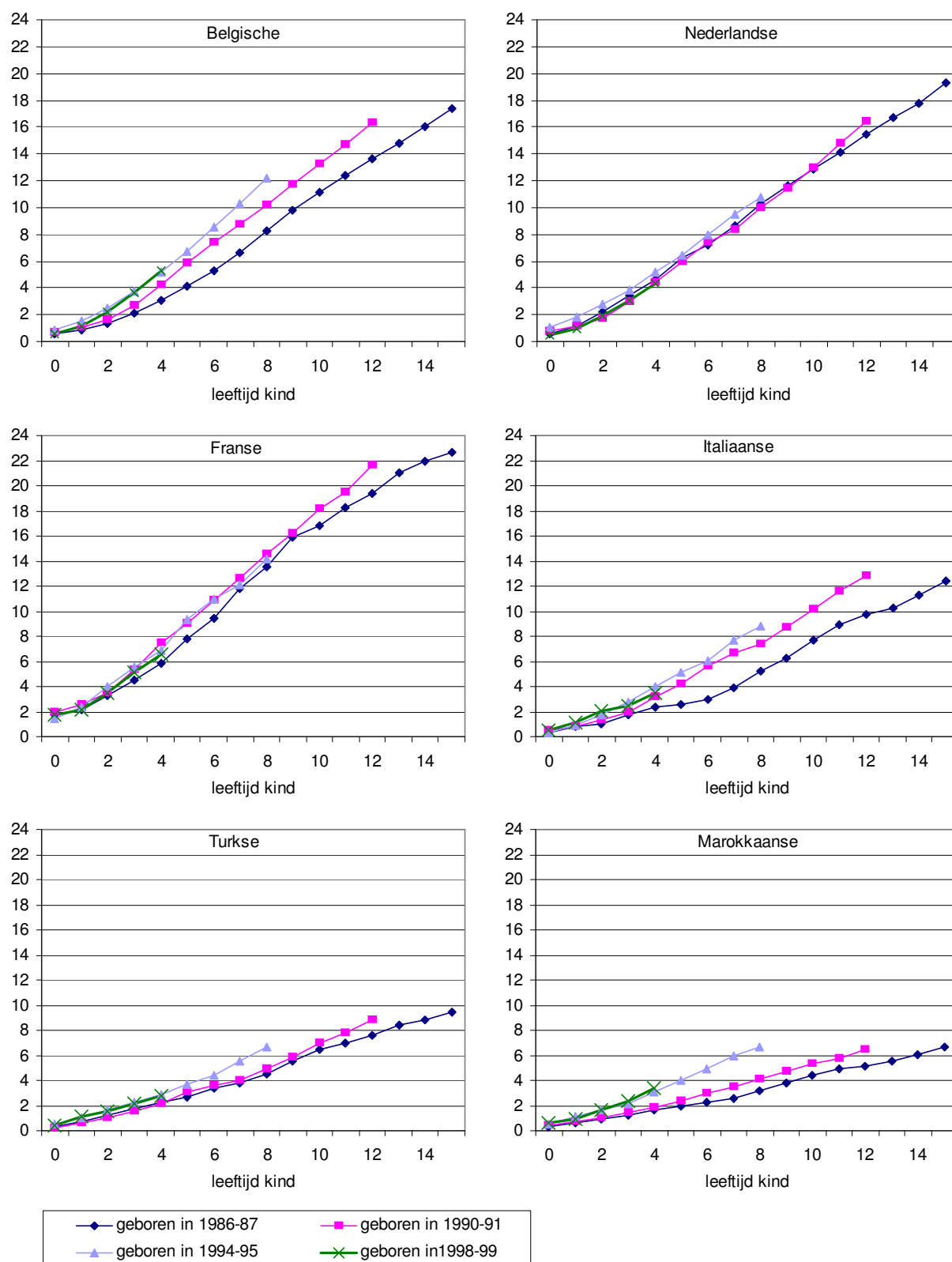
Figuur 7.3 geeft het gecumuleerde percentage kinderen dat een echtscheiding meemaakte, naar leeftijd. De figuur toont vier (2-jaarlijkse) geboortecohorten. Belgische kinderen worden op een steeds jongere leeftijd geconfronteerd met een echtscheiding. Zo had op de 12de verjaardag 15% van de kinderen geboren in 1990-91 een echtscheiding van de ouders meegemaakt tegenover 12% van de kinderen uit het geboortecohort 1986-87. Dezelfde trend wordt aangetroffen bij de Italiaanse, de Marokkaanse en de Turkse kinderen. De verandering is groter binnen de Marokkaanse dan binnen de Turkse herkomstgroep zodat voor de meest recente geboortecohorten de verschillen tussen de Turkse en Marokkaanse kinderen verdwenen zijn (cf. de 0- tot 9-jarigen in figuur 7.1). Dat de kinderen uit de recentere geboortecohorten op steeds jongere leeftijd een echtscheiding van de ouders meemaken, houdt verband met het feit dat recentere huwelijkscohorten vaker en sneller het huwelijk ontbinden dan de oudere huwelijkscohorten.

Voor de kinderen van Nederlandse herkomst toont figuur 7.3 nauwelijks verschillen tussen de opeenvolgende geboortecohorten. De Nederlandse huwelijken uit de periode 1990-2003 – dit zijn de huwelijken waaruit de meeste kinderen uit de recentere geboortecohorten voortkomen – verschillen nauwelijks inzake hun echtscheidingscijfer (figuur niet getoond).

Kinderen van Franse herkomst die recent geboren zijn, worden zelfs iets minder met echtscheiding geconfronteerd dan hun herkomstgenoten uit eerdere geboortecohorten. Recente huwelijken van Franse volwassenen worden minder ontbonden dan de oudere huwelijkscohorten (figuur niet getoond).

Wellicht zouden we de trend ‘het op steeds jongere leeftijd meemaken van het uit elkaar gaan van de ouders’ wel terugvinden bij kinderen van Franse en Nederlandse herkomst, indien we scheiding in plaats van echtscheiding in de analyses zouden kunnen opnemen. Volwassenen van Nederlandse maar vooral van Franse herkomst wonen immers vaker dan de Belgen niet-gehuwd met een partner en kinderen samen. Er kan worden verondersteld dat ook een feitelijke scheiding of het uit elkaar gaan van niet-gehuwd samenwonende ouders zich op steeds jongere leeftijd van de kinderen voordoet. Immers, op 1.1.2004 heeft bijvoorbeeld 10,9% van alle kinderen (ongeacht hun herkomst) die in 1999 geboren zijn (op dat ogenblik 4 jaar) feitelijk gescheiden ouders of niet-gehuwd samenwonende ouders die hun relatie ontbonden hebben; voor het geboortecohort 2000 is dat al op 3-jarige leeftijd 10,8% en voor het geboortecohort 2001 zelfs op 2-jarige leeftijd 10,2%.

Figuur 7.3 Kinderen met uit de echt gescheiden ouders naar leeftijd van het kind bij de echtscheiding, naar herkomst en geboortecohort, Vlaams Gewest, 2004 (cumulatief %; overlevingsanalyses)

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

7.3. Kinderen die recent een echtscheiding meemaakten

Voor sommige kinderen deed de echtscheiding van hun ouders zich jaren geleden voor, voor andere is het een recent gebeuren (tabel 7.2). Minder dan 4 op 10 kinderen maakten de echtscheiding meer dan 5 jaar geleden mee. Dit lage aandeel heeft uiteraard te maken met de afbakening van onze onderzoeksgroep. Veel kinderen die in de jaren 90 – vooral in de eerste helft ervan – een echtscheiding meemaakten, zijn in 2004 ouder dan de door ons vooropgestelde leeftijdsgrens en zijn bijgevolg uit de onderzoeksgroep van de kinderen verdwenen. Bekijken we bijvoorbeeld de kinderen die in 1994 een echtscheiding van hun ouders meemaakten. Enkel de kinderen die in 1994 jonger dan 8 jaar waren, zitten in onze onderzoeksgroep; de anderen zijn op 1.1.2004 volwassen.

Tabel 7.2 Kinderen met uit de echt gescheiden ouders, naar tijd verlopen sinds de echtscheiding en herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

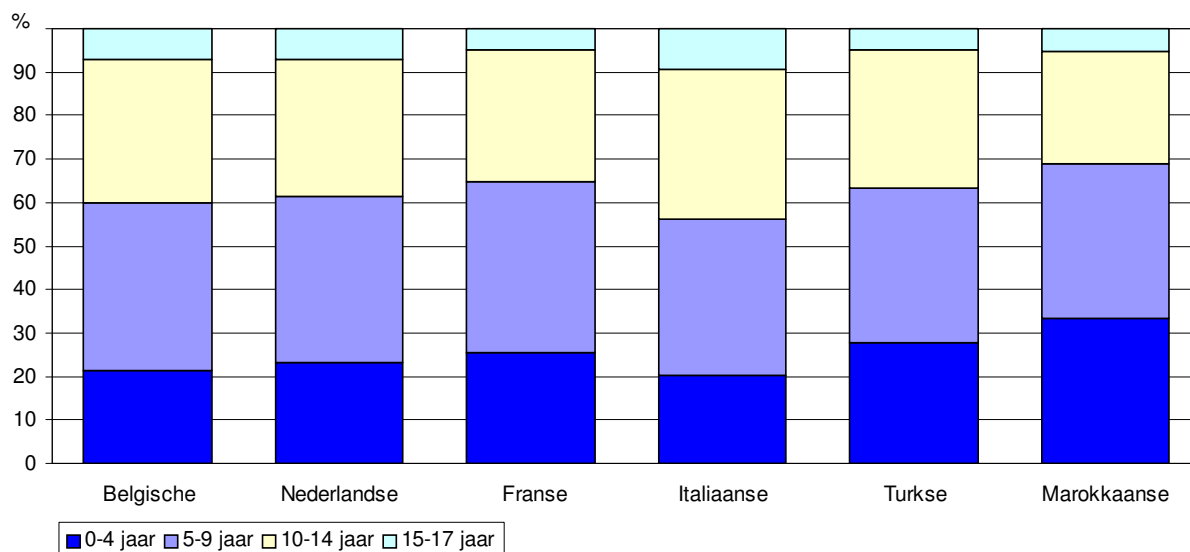
	Herkomst					
	Belgische	Neder-landse	Franse	Italiaanse	Turkse	Marok-kaanse
<i>Tijd verlopen sinds echtscheiding:</i>						
0-3 jaar	45,3	44,0	42,1	45,7	48,8	53,3
4-5 jaar	16,4	16,2	16,9	18,4	14,1	15,5
> 5 jaar	38,3	39,8	41,0	35,9	37,1	31,1
totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Voor 45% van de Belgische kinderen met echtscheidingservaring gaat het om een recente gebeurtenis. Dit aandeel is vooral voor Marokkaanse (53%) maar ook voor Turkse kinderen (49%) hoger. Dit is een aanwijzing dat bij Marokkanen en Turken echtscheiding (met kinderen!) een recenter fenomeen is dan in de andere herkomstgroepen. Het ligt ook in de lijn van de resultaten van de analyses van de volwassenen (figuur 4.2). Bekijken we de echtscheidingscohorten 1995-2003 (bijlagentabel C); dit zijn de echtscheidingscohorten waarvan de betrokken kinderen nog (grotendeels) in onze onderzoeksgroep zitten. Bij Turken en Marokkanen is er vaker sprake van recente echtscheidingen (2000-03) dan bij de andere herkomstgroepen. Zo dateert bij Turkse en Marokkaanse vrouwen 6 op 10 echtscheidingen sinds 1995 uit de laatste 4 jaar, terwijl dit voor de andere herkomstgroepen minder dan de helft bedraagt.

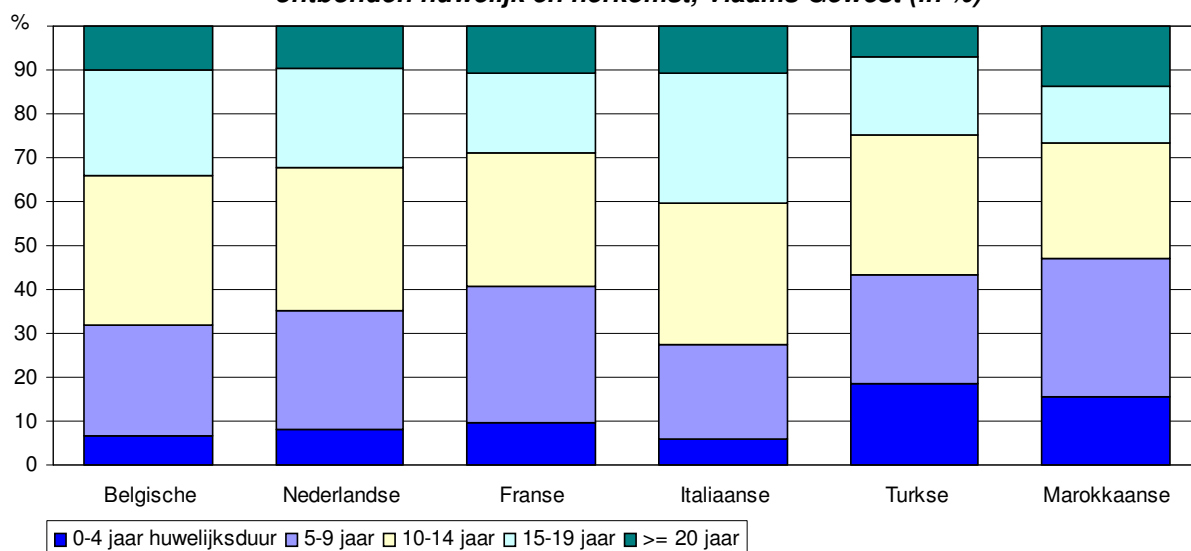
Voor Marokkaanse maar ook Turkse kinderen die recent een echtscheiding meemaakten, waren vaker dan de Belgische kinderen en de andere herkomstgroepen zeer jong ten tijde van de echtscheiding (figuur 7.4). Eén op 3 Marokkaanse kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden in 2000-03, was op dat moment geen 5 jaar oud. Dit kan erop wijzen dat huwelijken (met kinderen!) bij Turken en Marokkanen vaker na een kortere huwelijksduur worden ontbonden dan in de andere herkomstgroepen. Figuur 7.5 bevestigt dit. De vaststelling sluit aan bij de bevindingen voor de volwassenen. Voor Turken en Marokkanen stellen we echtscheidingspieken vast in het 4^e huwelijksjaar, voor Franse vrouwen is de echtscheidingskans het hoogst in het 5^e huwelijksjaar, andere herkomstgroepen scheiden later (figuur 4.5). In de analyses van de volwassenen is het niet geweten of er kinderen bij het ontbonden huwelijk betrokken zijn. Dit is dus wel degelijk het geval bij een deel van de kortdurende huwelijken die uitmonden in een echtscheiding.

Figuur 7.4 Kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden in 2000-03, naar leeftijd van het kind bij de echtscheiding en herkomst, Vlaams Gewest (in %)

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Figuur 7.5 Kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden in 2000-03, naar duur van het ontbonden huwelijk en herkomst, Vlaams Gewest (in %)

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

7.4. Leefvorm van de kinderen na een (echt)scheiding van de ouders

Kinderen waarvan de ouders (uit de echt) scheiden, komen nadien in een andere leefvorm terecht. Naarmate de (echt)scheiding langer geleden is, kan hun leefvorm ook opnieuw veranderen. Enkel in geval van een echtscheiding kennen we de tijd die verstreken is sinds het (officieel) uit elkaar gaan van de ouders. Bijgevolg bekijken we eerst de leefvorm van de kinderen na een echtscheiding. Vervolgens presenteren we de resultaten inzake de leefvorm na een scheiding.

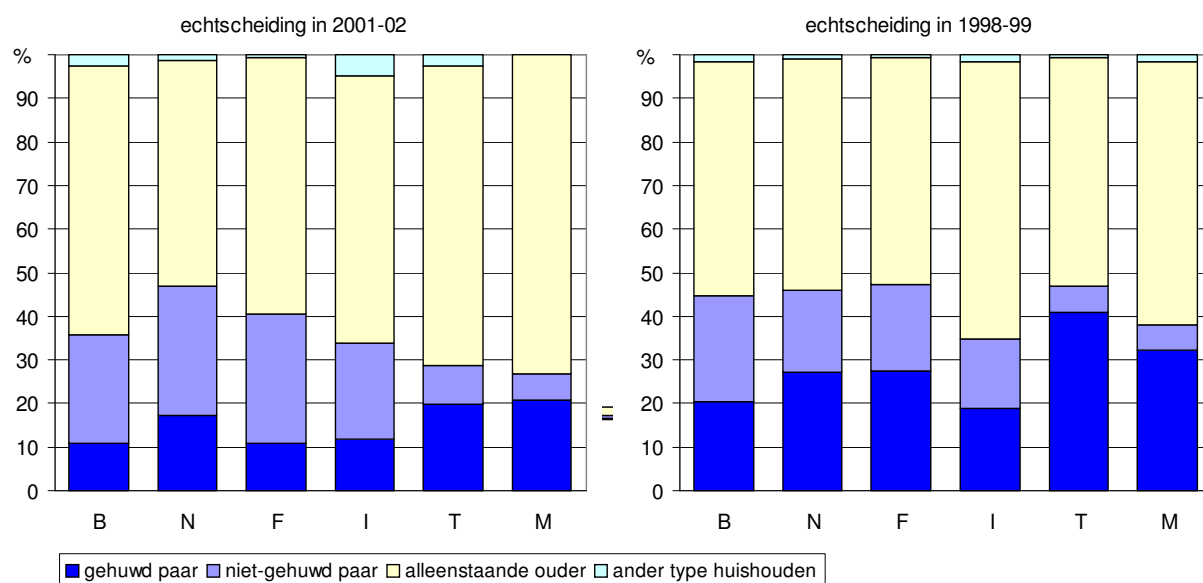
Eén à 2 jaar na de echtscheiding (echtscheiding in 2001-02) woont ruim 1 op 3 Belgische kinderen samen met een gehuwd of een niet-gehuwd samenwonend paar (figuur 7.6, links). Zij wonen dus samen met één van hun ouders en met een stiefouder¹⁹. Vooral voor kinderen

¹⁹ Co-ouderschap is niet te achterhalen in de Rijksregistergegevens. Het gaat om de officiële woonplaats van de kinderen.

van Nederlandse herkomst, maar ook voor kinderen van Franse herkomst ligt dit aandeel hoger. Kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst wonen het minst met een stiefouder samen; zij wonen het vaakst bij een alleenstaande ouder. Italiaanse kinderen komen het vaakst (5%) in een ander type huishouden terecht; meestal wonen zij dan in bij de grootouders, samen met de uit de echt gescheiden ouder.

Vier à 5 jaar na de echtscheiding (echtscheiding in 1998-99) woont nog ongeveer de helft van de kinderen bij een alleenstaande ouder (figuur 7.6, rechts). Italiaanse en Marokkaanse kinderen onderscheiden zich van de anderen door een hoger aandeel dat bij een alleenstaande ouder woont.

Figuur 7.6 Kinderen waarvan de ouders uit de echt scheiden in 2001-02 en in 1998-99 naar leefvorm in 2004, Vlaams Gewest (in %)

B = Belgische; N = Nederlandse; F = Franse; I = Italiaanse; T = Turkse; M = Marokkaanse herkomst
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Figuur 7.6 brengt nog een ander verschil naar herkomst aan het licht, een verschil dat te maken heeft met de hoge herhuwelijkskansen van Turken en Marokkanen (figuur 5.3). Eén à 2 jaar na de echtscheiding woont de uit de echt gescheiden ouder met haar/zijn kinderen vaker niet-gehuwd dan gehuwd met de nieuwe partner samen, uitgezonderd bij de Turken en de Marokkanen. De verhouding gehuwd / niet-gehuwd samenwonen van de ouder met de nieuwe partner stijgt naarmate de echtscheiding langer geleden is. Turkse en Marokkaanse kinderen wonen na een echtscheiding vaker opnieuw bij een gehuwd paar dan de andere kinderen.

Het is gekend dat de leeftijd van het kind ten tijde van de echtscheiding en het geslacht van de ouder waarmee het kind samenwoont na de echtscheiding, bepalend zijn voor de leefvorm van het kind na het uit elkaar gaan van de ouders. Het is eveneens al beschreven dat naarmate er meer jaren na de echtscheiding verstreken zijn, er verhoudingsgewijs meer kinderen met een ouder én een stiefouder samenleven (Lodewijckx, 2005). Binnen elke herkomstgroep blijken deze factoren de leefvorm na de echtscheiding te beïnvloeden. Aan de hand van twee multinomiale regressieanalyses – één analyse voor de echtscheidingen uit 2001-02 en één analyse voor die uit 1998-99 – gaan we na of er differentiaties naar herkomst inzake de leefvorm na een echtscheiding blijven bestaan na controle voor het geslacht van de ouder waarmee het kind samenleeft en voor de leeftijd van het kind ten tijde van de echtscheiding (tabel 7.3). Hoe ouder de kinderen zijn ten tijde van de echtscheiding (doorgaans zijn de ouders dan ook ouder), hoe kleiner de kans is om enkele jaren later in een *nieuw-samengesteld gezin* te wonen. Kinderen die na de echtscheiding bij de vader blijven wonen (dit is een kleine minderheid), wonen na enkele jaren vaker met een stiefouder samen dan kinderen die bij hun moeder wonen. Kort na een echtscheiding wonen Turkse en

Marokkaanse kinderen in vergelijking met Belgische kinderen minder vaak bij een paar dan bij een *alleenstaande ouder*. Italiaanse kinderen hebben de hoogste en Marokkaanse kinderen de laagste oddsratio om in een '*ander type huishouden*' (bijna altijd inwonend bij familieleden) te wonen. Nederlandse kinderen wonen in vergelijking met Belgische kinderen na een echtscheiding vaker bij een paar dan bij een alleenstaande ouder (oddsratio 1,58). Is de echtscheiding langer geleden dan wonen Italiaanse en Marokkaanse kinderen in vergelijking met Belgische kinderen minder bij een paar. Zij hebben een hogere kans dan de andere herkomstgroepen om samen te leven met een alleenstaande ouder. Voor Turkse kinderen is die hogere kans enkele jaren na de echtscheiding verdwenen.

Tabel 7.3 Kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden in 2001-02 en in 1998-99, naar leefvorm in 2004, Vlaams Gewest (oddsratio's; multinomiale regressies)

	1 à 2 jaar na echtscheiding (echtscheiding in 2001-02)		4 à 5 jaar na echtscheiding (echtscheiding in 1998-99)	
	Bij paar vs. bij alleenstaande ouder (ref.)	Ander type huishouden vs. bij alleenstaande ouder (ref.)	Bij paar vs. bij alleenstaande ouder (ref.)	Ander type huishouden vs. bij alleenstaande ouder (ref.)
<i>Herkomst kind (ref.=Belgische)***</i>				
Nederlandse	1,58	0,67 ns	1,04 ns	0,71 ns
Franse	1,15 ns	0,23 ns	1,02 ns	0,34 ns
Italiaanse	0,94 ns	2,00	0,65	0,87 ns
Turkse	0,67	0,88 ns	0,93 ns	0,44 ns
Marokkaanse	0,58	0,08	0,65	0,74 ns
<i>Kind woont bij (ref.=moeder)***</i>				
vader	1,55	1,61	1,93	2,60
<i>Leeftijd bij echtscheiding (ref.=0-4 jaar)***</i>				
5-9 jaar	0,78	0,70	0,80	0,81ns
10-13 jaar	0,60	0,43	0,60	0,44

*** p<0,001; ns = niet significant

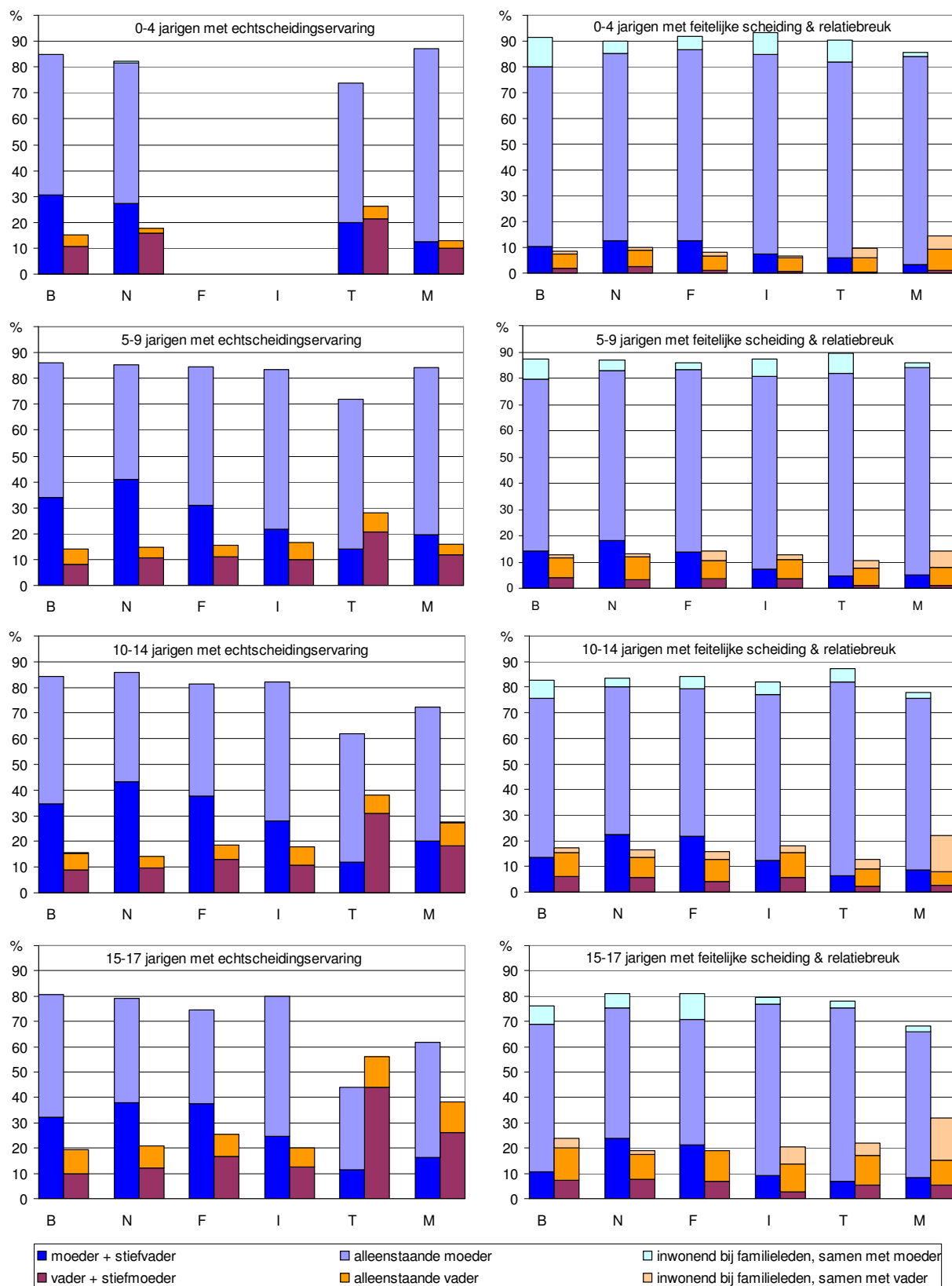
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Figuur 7.7 toont de leefvorm van de kinderen met gescheiden ouders naar type scheiding en naar leeftijd van de kinderen. De tijd die verstreken is sinds de scheiding is onbekend; bijgevolg wordt er niet voor gecontroleerd. We kunnen wel veronderstellen dat bij feitelijke scheidingen de ouders minder lang uit elkaar zijn dan bij echtscheidingen omdat een feitelijke scheiding vaak aan de echtscheiding voorafgaat. Dit kan verklaren waarom het inwonen van kinderen (en van de gescheiden ouder) *bij de grootouders of bij andere familieleden* groter is bij een feitelijke scheiding (en bij een relatiebreuk van niet-gehuwd samenwonenden). Zo woont 12% van de 0- tot 4-jarige Belgische kinderen na een feitelijke scheiding of relatiebreuk van niet-gehuwd samenwonenden in bij familieleden: 11% woont samen met de moeder in andermans huishouden, 1% leeft samen met de vader in bij andere familieleden. Na een echtscheiding woont minder dan 0,5% van de 0- tot 4-jarige Belgische kinderen in bij familieleden.

Ongeacht het type van scheiding, de leeftijd van het kind en de herkomst wonen kinderen overwegend bij de moeder. Oudere kinderen wonen iets vaker samen met de vader dan jongere kinderen. Dit is vooral uitgesproken bij Turkse en Marokkaanse kinderen (figuur 7.7). Zo woont 15% van de Belgische 0- tot 4-jarigen en 19% van de 15- tot 17-jarigen na de echtscheiding bij de vader²⁰. Voor de Turkse kinderen zijn de cijfers respectievelijk 26% en 56%. Turkse en Marokkaanse kinderen wonen ook vaker met hun vader samen na een echtscheiding dan na een feitelijke scheiding.

²⁰Het gaat om de woonsituatie op 1.1.2004. Het databestand laat niet toe te achterhalen of de kinderen sinds de echtscheiding steeds bij moeder of vader bleven wonen.

Figuur 7.7 Leefvorm van kinderen met gescheiden ouders, naar type scheiding, herkomst en leeftijd, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

B = Belgische; N = Nederlandse; F = Franse; I = Italiaanse; T = Turkse; M = Marokkaanse herkomst

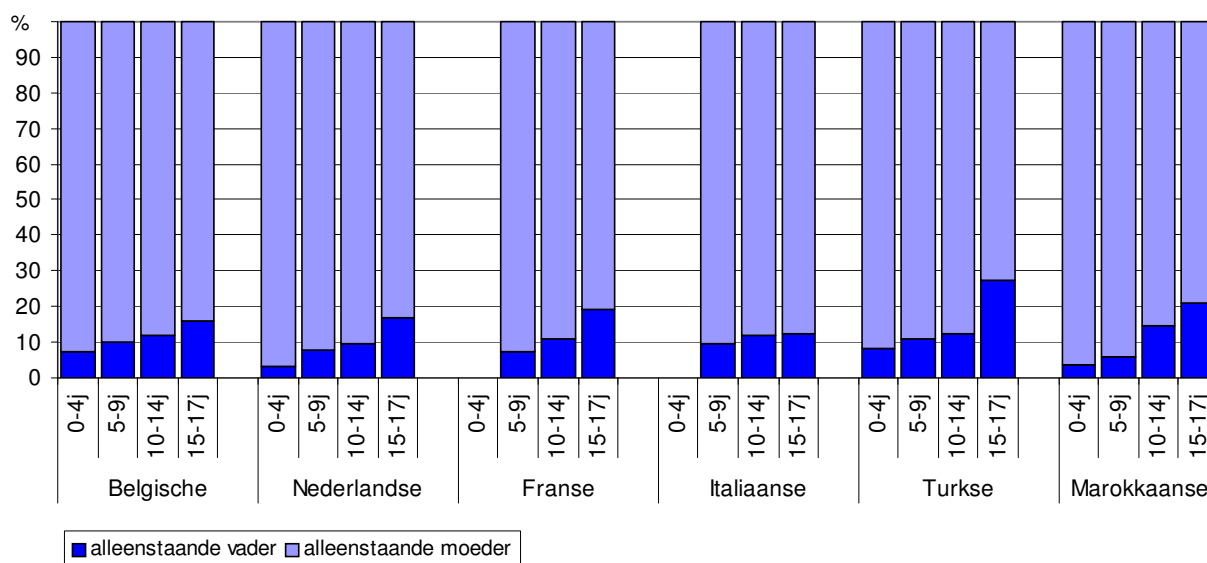
Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Na een echtscheiding wonen kinderen vaker samen met een ouder én een stiefouder dan wanneer er sprake is van een feitelijke scheiding of een relatiebreuk van niet-gehuwd samenwonenden. In geval van een echtscheiding zijn de ouders vermoedelijk langer uit elkaar zodat de kans op het opnieuw samenleven met een partner groter is.

7.5. Kinderen bij een alleenstaande ouder

Zowel Belgische kinderen als kinderen van vreemde herkomst die na een echtscheiding bij een alleenstaande ouder wonen, leven meestal samen met hun moeder (figuur 7.8)²¹. Oudere kinderen wonen vaker dan jongere kinderen bij een alleenstaande vader. Oudere Turkse en Marokkaanse kinderen wonen het vaakst bij een alleenstaande vader: 27% van de Turkse en 21% van de Marokkaanse 15- tot 17-jarigen die bij een alleenstaande ouder wonen, leeft bij de vader. Voor hun Belgische leeftijdsgenoten is dit 16%.

Figuur 7.8 Kinderen die na een echtscheiding bij een alleenstaande ouder wonen, naar geslacht van de ouder, herkomst en leeftijd, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

Marokkaanse, Italiaanse en ook Turkse kinderen wonen, na een echtscheiding, vaker langere tijd bij een alleenstaande ouder (figuur 7.6). Bovendien kan die ouder opgegroeid zijn in het land van herkomst waar de cultuur – vooral voor Turken en Marokkanen – verschilt van de Belgische. Tevens kan de alleenstaande ouder vrij recent naar België zijn gemigreerd en bijgevolg niet volledig vertrouwd zijn met de Belgische samenleving. Dit betekent dat sommige kinderen in een bijzonder moeilijke gezinssituatie terechtkomen. Bijna 4 op 10 Turkse en Marokkaanse kinderen die bij een alleenstaande ouder wonen, hebben een ouder die is opgegroeid in het land van herkomst (tabel 7.4). Voor 8% van de Turkse en voor 6% van de Marokkaanse kinderen is bovendien die ouder hooguit 5 jaar geleden naar België gemigreerd. Alleenstaande ouders van kinderen van Italiaanse herkomst zijn overwegend in België opgegroeid; ofwel zijn ze in België geboren of op zeer jonge leeftijd hier toegekomen (82%) ofwel zijn ze gemigreerd op leeftijd 7-17 en hebben ze deels school gelopen in België (9%).

Er zijn nauwelijks verschillen tussen het socialisatiepatroon van alleenstaande moeders en vaders van kinderen van Italiaanse herkomst. Daarentegen zijn er grote verschillen tussen alleenstaande moeders en vaders van Turkse en Marokkaanse herkomst. Eén op vier Turkse

²¹ In de figuur gaat het om alle echtscheidingen, ongeacht de tijd die sindsdien verlopen is.

De vaststelling geldt ook voor kinderen met feitelijk gescheiden ouders of waarvan de ouders het niet-gehuwd samenwonen beëindigden (zie figuur 7.7).

en 1 op 5 Marokkaanse kinderen die bij een uit de echt gescheiden alleenstaande vader woont, heeft een vader die in Turkije/Marokko opgroeide en hooguit 5 jaar geleden naar België migreerde (het gaat om slechts 35 Turkse en 17 Marokkaanse kinderen!). Dit zijn wellicht huwelijksmigranten die met hun kinderen samenleven. Turkse en Marokkaanse kinderen die bij een uit de echt gescheiden alleenstaande moeder wonen, hebben vaker een moeder die in België is geboren of er deels opgroeide.

Tabel 7.4 Kinderen die na een echtscheiding bij een alleenstaande ouder wonen, naar geslacht van de ouder, land van socialisatie van de ouder en herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

Kind woont bij:	alleenstaande ouder			alleenstaande moeder			alleenstaande vader		
	I	T	M	I	T	M	I	T	M
Aantal kinderen (=100%)	648	977	986	572	834	872	76	143	114
<i>Alleenstaande ouder is:</i>									
in België geboren of gemigreerd op leeftijd 0-6 jaar	81,9	37,9	42,6	81,8	42,2	47,7	82,9	12,6	3,5
gemigreerd op leeftijd 7-17 jaar	8,8	23,1	18,9	8,7	24,5	20,4	9,2	15,4	7,0
gemigreerd op leeftijd 18+ en verblijft meer dan 5 jaar in België	7,3	30,6	32,7	7,3	27,7	27,8	6,6	47,6	70,2
gemigreerd op leeftijd 18+ jaar en verblijft 0-5 jaar in België	2,0	8,2	5,8	2,1	5,4	4,0	1,3	24,5	19,3

I = Italiaanse; T = Turkse; M = Marokkaanse herkomst

Bron: SVR-bewerking van een Rijkregisterbestand

8. Samenvatting en aandachtspunten voor het beleid

In deze SVR-studie staat een sociaal-demografische analyse van echtscheiding naar herkomst, op basis van Rijksregistergegevens, centraal. Hierbij wordt zowel het perspectief van de volwassenen als dat van de kinderen ingenomen. Tevens wordt voor beide groepen de leefvorm kort na de echtscheiding beschreven.

De keuze voor de invalshoek *herkomst* is ingegeven door de vaststelling dat iemands huidige nationaliteit tengevolge van de wetswijzigingen inzake het verwerven en toekennen van de Belgische nationaliteit een steeds grotere variatie inzake herkomst omvat. De studie focust op personen van Nederlandse, Franse, Italiaanse, Turkse en Marokkaanse herkomst omwille van hun relatieve omvang in onze bevolking. In deze samenvatting noemen we ze kortweg (en dus ongeacht hun huidige nationaliteit) de Nederlanders, de Fransen, de Italianen, de Turken en de Marokkanen. Vergelijkingen worden gemaakt met de Belgen van Belgische herkomst. De keuze om voor de volwassenen bijkomend de invalshoek *migratietype* te gebruiken, sluit aan bij de vaststelling dat er binnen de groepen van vreemde herkomst grote variaties en aanzienlijke verschuivingen doorheen de tijd zijn vast te stellen inzake hun migratietype (in ons land geboren, als kind gemigreerd, als volwassene gemigreerd in de context van een huwelijk of los daarvan). Bij de kinderen van vreemde herkomst is de variatie naar migratietype veel geringer dan bij de volwassenen; de meesten zijn in ons land geboren.

Alvorens te inzoomen op resultaten die extra aandacht van het beleid vragen, geven we een samenvattend antwoord op onze gestelde onderzoeksvragen.

8.1. Samenvatting van de resultaten voor de volwassenen

In het Vlaamse Gewest woonden er op 1.1.2004 ongeveer 20.000 ooit-gehuwde mannen en 20.000 ooit-gehuwde vrouwen van Nederlandse herkomst die jonger zijn dan 55 jaar. Ook personen van Turkse en Marokkaanse herkomst bereiken dit aantal. Voor diegenen van Italiaanse herkomst benadert dit de 10.000; voor deze van Franse herkomst de 5.000. In eerste instantie is duidelijk dat binnen de ooit-gehuwden van deze leeftijdscategorie het migratietype de voorbije 40 jaar sterk is gewijzigd. Volgmigratie in het kader van een gezinsvorming en/of gezinshereniging is er bij al deze herkomstsgroepen. Bij de Nederlanders neemt de huwelijksmigratie procentueel lichtjes toe. Bij de Fransen neemt de volgmigratie af; bij de Italianen is ze bijna onbestaand geworden. Bij de Turken en Marokkanen is de migratie als kind in het kader van een gezinshereniging bijna geheel verdwenen; migratie in het kader van een huwelijk/gezinsvorming hield stand. Onder de jongere ooit-gehuwde Turken en Marokkanen is enerzijds ruim 40% in ons land geboren en is anderzijds ongeveer 40% naar België gemigreerd in de context van een huwelijk. Daarnaast moet vermeld worden dat personen van Turkse herkomst, meer nog dan personen van Marokkaanse herkomst, vooral huwen met een partner die eenzelfde herkomst heeft. Enkel Marokkaanse mannen doen dit iets minder vaak. Hoewel de huwelijkspartner dezelfde herkomst heeft, is hij/zij over de jaren heen steeds vaker in een andere cultuur opgegroeid. De Turken en Marokkanen die in ons land zijn geboren en/of opgegroeid, kiezen immers in sterke mate een partner die in resp. Turkije/Marokko is opgegroeid.

Hebben personen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans op een echtscheiding dan personen van Belgische herkomst?

In de groep van ooit-gehuwden van 54 jaar en jonger is binnen de 20 jaar 1 op 4 huwelijken (al) ontbonden. Dit aandeel ligt hoger bij de Fransen. Nederlanders verschillen niet van de Belgen. Italianen scheiden veel minder dan de Belgen. Vrouwen die uit Nederland, Frankrijk en/of Italië naar ons land zijn gekomen als pas gehuwden of om onmiddellijk te huwen, scheiden veel meer dan hun andere herkomstgenoten.

De echtscheidingscijfers van de Marokkaanse mannen benaderen deze van de Belgische mannen; Marokkaanse vrouwen scheiden minder dan de Belgische vrouwen. Turken hebben de laagste echtscheidingscijfers. Er bestaan bij de Turken en Marokkanen aanzienlijke verschillen in echtscheidingskansen naargelang het migratietype. Mannelijke huwelijksmigranten uit Marokko en Turkije hebben verhoogde echtscheidingscijfers. Deze sluiten aan bij de verhoogde echtscheidingscijfers van Marokkaanse en Turkse tweedegeneratievrouwen;

deze laatste zijn doorgaans de huwelijkspartner van de huwelijksmigranten. Dit patroon vinden we niet terug bij vrouwelijke huwelijksmigranten uit die landen en bij tweede generatie Turkse en Marokkaanse mannen; zij scheiden respectievelijk veel minder dan of even vaak als de Belgen. De migratiehuwelijken van mannen, vooral deze gesloten na 1994, hebben een sterk verhoogde echtscheidingskans in het 4^e huwelijksjaar. De vereenvoudiging van de procedures om de Belgische nationaliteit te verwerven (sinds 1999), alsook de inperking van de periode waarin de buitenlandse partner een afhankelijk verblijfsstatuut heeft, indien hij/zij huwt met een partner België (sinds 1994 tot 2007), evenals de inperking van de periode voor het bekomen van een echtscheiding (verkorting van de periode voor een echtscheiding op basis van een feitelijke scheiding sinds 1991 en een versnelling van de echtscheidingsprocedures sinds 1994), hebben deze korte huwelijken mogelijk gemaakt.

Hebben personen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans op een herhuwelijk na een echtscheiding dan personen van Belgische herkomst? En hebben ze een zelfde, lagere of hogere kans om na een echtscheiding opnieuw met een partner (gehuwd of ongehuwd) en/of met kinderen samen te wonen?

Na een echtscheiding wordt er minst herhuwd door de Italianen. Nederlanders en Fransen herhuwen na een echtscheiding even vaak als de Belgen, maar gaan daarnaast na de echtscheiding veel vaker ongehuwd samenwonen met een nieuwe partner. Italiaanse vrouwen leven na een echtscheiding veel vaker dan Belgische als alleenstaande moeder.

Na de echtscheiding wordt er tot 3 keer meer herhuwd door Turken en Marokkanen dan door Belgen. Vooral mannelijke huwelijksmigranten en tweedegeneratievrouwen herhuwen. Hoewel ze vaker en sneller herhuwen, wonen ze minder vaak opnieuw met een partner samen dan de Belgen omdat ze zelden ongehuwd met een partner samenwonen. Marokkaanse mannen en vrouwen wonen na een echtscheiding vaker alleen dan Turkse en Belgische; dit komt deels omdat er vaker geen kinderen bij hun ontbonden huwelijken waren betrokken. Turkse vrouwen wonen na een echtscheiding vaker als alleenstaande ouder dan Marokkaanse en Belgische. Turkse en Marokkaanse huwelijksmigranten leven na een echtscheiding vaker alleen. Vooral tweede generatie Turken wonen na een echtscheiding bij de ouders in. Franse mannen en Turkse mannen wonen sneller dan alle anderen na een echtscheiding opnieuw met partner én kinderen samen.

8.2. Samenvatting van de resultaten voor de kinderen

Hebben kinderen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans op een (echt)scheiding van hun ouders dan kinderen van Belgische herkomst?

Analyses van de Rijksregistergegevens, opgezet vanuit het perspectief van het kind, wijzen onmiskenbaar op veranderingen in de leefvorm van de kinderen. Steeds meer kinderen maken een echtscheiding van hun ouders mee. Zij worden er op steeds jongere leeftijd mee geconfronteerd. Die trends zijn waarneembaar in alle herkomstgroepen, maar de intensiteit en het tempo van de verandering verschilt.

Franse kinderen maken uitgesproken het meest een echtscheiding van de ouders mee. Vaak gebeurt dit op zeer jonge leeftijd. Marokkaanse, maar ook Turkse kinderen worden minder dan de andere kinderen geconfronteerd met een echtscheiding van de ouders. Doch ook zij zijn vaak zeer jong ten tijde van de echtscheiding. Oudere Marokkaanse kinderen hebben (tot nu toe) minder te maken gehad met een echtscheiding van hun ouders dan hun Turkse leeftijdsgenoten. Het verschil tussen deze twee niet-westerse herkomstgroepen verdwijnt echter bij de jongere kinderen.

Voor het merendeel van de kinderen deed de echtscheiding zich slechts enkele jaren geleden voor. Voor Turkse maar vooral voor Marokkaanse kinderen is de echtscheiding nog vaker dan voor de kinderen uit de andere herkomstgroepen zeer onlangs geschied.

Echtscheiding is maar één van de wijzen waarop een gezin kan ontbonden worden. Het aandeel kinderen met ouders die uit elkaar zijn, ligt gevoelig hoger dan het aandeel kinderen met uit de echt gescheiden ouders. Franse kinderen worden uitgesproken het meest geconfronteerd met het uit elkaar gaan van de ouders; Turkse en Marokkaanse kinderen het minst.

Hebben kinderen van vreemde herkomst eenzelfde, lagere of hogere kans om na een echtscheiding van hun ouders met twee of één ouder(s) te wonen in vergelijking met kinderen van Belgische herkomst? Wonen zij vaker in bij grootouders of bij andere familieleden?

Kort na de echtscheiding wonen Marokkaanse, Turkse en Italiaanse kinderen meer dan de kinderen uit de andere herkomstgroepen bij een alleenstaande ouder. Italiaanse kinderen wonen dan ook het vaakst (hoewel relatief weinig) in bij familieleden. Vier tot 5 jaar na de echtscheiding blijft er een differentiatie naar herkomst bestaan inzake de leefvorm: Marokkaanse en Italiaanse kinderen wonen dan het vaakst bij een alleenstaande ouder. Ongeacht de herkomst leven kinderen die bij een alleenstaande ouder wonen, overwegend met de moeder samen. Oudere kinderen die bij een alleenstaande ouder wonen, wonen vaker dan de jongere kinderen bij een alleenstaande vader. Vooral Turkse maar ook Marokkaanse oudere kinderen wonen vaker dan hun leeftijdsgenoten van andere herkomst met een alleenstaande vader samen. De alleenstaande moeder, maar meer nog de alleenstaande vader van de Turkse en Marokkaanse kinderen is vaak opgegroeid in het land van herkomst – en dus wellicht als huwelijksmigrant naar ons land gekomen – en is bovendien soms pas vrij recent gemigreerd. Als Marokkaanse en Turkse en in mindere mate Italiaanse kinderen na een echtscheiding opnieuw bij een paar wonen, dan gaat het overwegend om een gehuwd paar. In de andere herkomstgroepen woont de gescheiden ouder na enkele jaren vaak ongehuwd met een nieuwe partner samen.

8.3. Huwelijk, echtscheiding en migratie

Huwelijksmigratie is het migratiekanaal geworden vanuit Turkije en Marokko naar ons land. Hier rijst de vraag 'Is huwelijksmigratie een zaak van de overheid?' (zie Caestecker, 2005). Onze analyses werpen een nieuw licht op deze vraag omdat ze een bijkomend element toevoegen. Mannelijke huwelijksmigranten, vooral deze van Marokkaanse herkomst, kennen hoge echtscheidingscijfers (29% ontbonden huwelijken binnen de 10 jaar bij de Marokkanen; 16% bij de Turken). Dit geldt niet voor de vrouwelijke huwelijksmigranten uit deze landen (respectievelijk 12% en 4%). Bovendien hebben deze Marokkaanse mannelijke huwelijksmigranten sterk verhoogde echtscheidingscijfers rondom het 4^e jaar na het huwelijk. Dit geeft alvast aan dat bepaalde van deze huwelijken omwille van ernstige huwelijksproblemen en/of aanpassingsproblemen aan de nieuwe cultuur en/of omwille van andere redenen, relatief snel worden ontbonden. De echtscheidingswetgeving bood steeds meer mogelijkheden tot korte huwelijken. De verandering in de wetgeving in 1994 inzake het bekomen van een onafhankelijk verblijfsstatuut kon (althans tot 2007) bijdragen tot het sneller ontbinden van de huwelijken. Het 4^e jaarseffect is immers vooral zichtbaar bij de huwelijken gesloten sinds 1994. De omzetting van de EU-Richtlijn 2003/86/EG heeft ertoe geleid dat in de nieuwe verblijfswet - in werking sinds 1.6.2007 - de periode voor het bekomen van een definitieve verblijfsvergunning voor de partner uit het buitenland die huwt met een niet-EU-onderdaan wordt verlengd tot 3 jaar. De meeste personen van Turkse en Marokkaanse herkomst die in ons land wonen, hebben de Belgische nationaliteit verworven en vallen dus niet onder deze nieuwe regeling. De nieuwe echtscheidingswetgeving van 2007 maakt het mogelijk om nog sneller dan vroeger uit de echt te scheiden. Vraag is wat het effect van deze twee nieuwe regelingen op de huwelijks- en echtscheidingsmogelijkheden in het kader van een migratie zal zijn in de komende jaren.

Aan de arbeidsmigratie werd in 1974 een halt toegeroepen. De arbeidsmigranten van toen kregen in de daaropvolgende jaren een kans op gezinsvorming en -hereniging door hun echtgeno(o)t(e) en kinderen naar ons land te laten komen. Andere arbeidsmigranten kozen hier een partner en/of kregen hier kinderen. De kinderen van deze arbeidsmigranten hebben inmiddels de huwbare leeftijd bereikt. De gezinsvorming en -hereniging uit het Belgische migratiebeleid heeft doorheen de tijd een andere dimensie gekregen. Het belang tegenwoordig de kinderen van de arbeidsmigranten aan die hier zijn geboren en Belgische onderdanen van vreemde herkomst zijn. Bij de huwelijkspartnerkeuze is duidelijk dat jongeren van Turkse en Marokkaanse herkomst gericht zijn en blijven op een partner met dezelfde herkomst. Dit hield zeker voor de huwelijken tot 1999 in dat deze partner in het land van herkomst was opgegroeid. De hoge mate van herkomsthomogamie bij het huwelijk geeft aan dat voor personen van Turkse/Marokkaanse herkomst een huwelijk met een Belg van Belgische herkomst weinig of niet als een kanaal van integratie en/of inburgering wordt gezien. De lage mate van homogamie inzake land van socialisatie in de huwelijken geeft aan

dat er nog steeds een voorkeur is voor een partner die in het herkomstland is opgegroeid. Deze voorkeur sluit aan bij de wens van hun landgenoten om via – de enige resterende mogelijkheid – een huwelijk naar ons land te migreren. In het migratiehuwelijk gaan hooggespannen verwachtingen samen met het zoeken naar een moeilijke balans tussen verschillende nieuwe contexten (Koelet et al., 2009). Bij de migrerende partners speelt de mythe van de migratie een belangrijke rol; bij de importerende partners de mythe van de authenticiteit. De verschillen in socialisatiecultuur, net als andere verschillen binnen een huwelijkspaar, kunnen een bron van conflict vormen en een aanleiding tot een echtscheiding zijn. Hieromtrent stellen we echter een verschil naar geslacht vast: mannelijke huwelijksmigranten scheiden vaak, vrouwelijke huwelijksmigranten zelden. Binnen bepaalde subgroepen (Marokkaanse mannen, Marokkaanse mannelijke huwelijksmigranten, meest recent gehuwden, gehuwden op latere leeftijd) creëert dit heel wat huwelijken die snel – in het 4^e jaar na het huwelijk – worden ontbonden.

De nieuwe echtscheidingswetgeving maakt (snel) scheiden heel gemakkelijk. Tegelijkertijd wordt het belang van bemiddeling steeds meer benadrukt. De visies op het huwelijk die hiervan aan de basis liggen – snel scheiden, pro forma verzoeningspogingen, bemiddeling bij ernstige huwelijksproblemen – zijn niet steeds dezelfde. De overheid biedt alvast de wettelijke mogelijkheden om snel te huwen en te scheiden, ook met een buitenlandse partner. Sommigen nemen die kans. Tegelijkertijd blijft de overheid alert om schijnhuwelijken te detecteren. Een recent krantenbericht (DS, 22.1.2009) wijst er echter op dat buitenlanders sinds kort de strenge controle op schijnhuwelijken omzeilen met een samenlevingscontract.

Onze cijfers weerspiegelen het resultaat van migratiebewegingen en van bewegingen op de huwelijks- en echtscheidingsmarkt die de wetgever in ons land mogelijk heeft gemaakt. *Aan beleids mensen bieden onze resultaten materiaal om de effecten van gemaakte keuzes te evalueren en om na te gaan of de oorspronkelijk beoogde effecten al dan niet bereikt zijn.*

8.4. Huwelijk, echtscheiding en welzijn

Het Vlaamse welzijnsbeleid richt zich de laatste jaren steeds meer op volwassenen en kinderen voor wie de gevolgen van een (echt)scheiding (tijdelijk) te zwaar en/of te moeilijk zijn. We denken hierbij aan initiatieven inzake bemiddeling en meer specifiek inzake de begeleiding van ouders en kinderen in scheidingssituaties, inclusief het ter beschikking stellen van bezoeksruimtes voor gescheiden ouders en hun kinderen. Daarnaast zijn er ook de initiatieven inzake opvoedingsondersteuning. Ook maatregelen in het kader van armoedebestrijding en schuldbemiddeling hebben vaak gescheiden mensen in hun doelgroepen (Vanackere, 2008). Het Vlaamse gelijkekansenbeleid bekommert zich op allerlei vlakken om de verschillen die er zijn onder meer naar herkomst. Het project van het Steunpunt Gelijke Kansenbeleid in opdracht van de minister van Mobiliteit, Sociale Economie en Gelijke Kansen over echtscheiding bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst, is hiervan een voorbeeld (Koelet, 2008; Koelet et al., 2009a en 2009b). Elk beleidsplan kan echter gericht worden uitgewerkt als de omvang en de aard van de doelgroepen beter is gekend.

Het Vlaamse welzijnsbeleid moet aandachtig zijn voor de concrete noden die ontstaan ten gevolge van keuzes van het individu maar ook ten gevolge van opties in het beleid. Allerlei differentiële echtscheidingscijfers geven aan dat, hoewel de echtscheidingscijfers sterk gestegen zijn in ons land, echtscheiding nog steeds geen veralgemeend fenomeen is dat in alle subgroepen van de bevolking even vaak of even weinig voorkomt. Onze analyses brengen differentiaties naar herkomst en naar migratietype aan het licht. De beschikbare data laten jammer genoeg niet toe om andere differentiaties zoals bv. naar opleidingsniveau of naar aard van het gemengde huwelijk in beeld te brengen.

Fransen scheiden het meest in ons land, Turken het minst. We vermoeden dat de Franse en Nederlandse uit de echt gescheiden volwassenen de wegen naar de professionele hulpverlening vinden als zij die na een echtscheiding zouden nodig hebben. Nederlanders gaan na de echtscheiding ook het snelst weer een nieuwe relatie aan, zowel ongehuwd als gehuwd. Hierdoor kunnen de nadelige socio-economische en sociale gevolgen van een

echtscheiding worden beperkt. De Italianen – waarvan de meesten in ons land zijn geboren – scheiden minder vaak; ook zij vinden wellicht de weg naar de hulpverlening indien nodig. Bovendien neemt een aantal van hen (eventueel samen met hun kinderen) de weg naar hun ouderlijk huis, waar ze wellicht de nodige steun en opvang kunnen krijgen. Franse mannen vormen na hun echtscheiding sneller dan alle anderen opnieuw een nieuw-samengesteld gezin.

Risico's die het welzijn kunnen aantasten zijn er wellicht vooral bij de volgende groepen.

- Marokkaanse mannen scheiden sneller dan Belgische mannen. Enkel kwalitatief onderzoek kan belichten in welke context hun huwelijk, hun echtscheiding en hun leven na de echtscheiding verloopt (zie Koelet et al., 2009b).
- Gescheiden Turken en Marokkanen hebben de hoogste en snelste herhuwelijkscijfers. Maar door hun geringe geneigdheid om na een echtscheiding ongehuwd samen te wonen met een partner, hebben ze niet de hoogste kans om dan opnieuw met een partner samen te wonen. Het (snel) opnieuw met een partner samenwonen kan enerzijds de nadelige socio-economische en sociale gevolgen van een echtscheiding beperken. Het kan anderzijds voor de partners en hun kind(eren) extra stress met zich meebrengen door de snelle opeenvolging van nieuwe gezinssituaties.
- Gescheiden Marokkaanse mannen en vrouwen hebben meer kans dan de anderen om kort na de echtscheiding alleen te wonen. Hoewel dit zeker voor vrouwen kan wijzen op de afwezigheid van kinderen in het ontbonden huwelijk, vormt alleenwonen toch geen 'gewone' leefvorm in deze cultuur. Het blijken bovendien vooral huwelijksmigranten te zijn die alleenwonen. Zij hebben hun land en hun familie verlaten en scheiden hier in ons land vrij vaak en vrij snel na hun huwelijk. De kans is groter dat binnen deze subgroep een ondersteunend sociaal weefsel afwezig is. Kwalitatief onderzoek zou dit kunnen bevestigen.
- Turkse vrouwen, maar ook mannen, hebben meer kans dan Marokkanen en Belgen om als alleenstaande ouder te wonen kort na de echtscheiding. De perceptie door de betrokkenen zelf en/of door zijn omgeving van een gescheidene en/of van een alleenstaande ouder, speelt wellicht een belangrijke rol in de sociale ondersteuning die men krijgt. Ook hier zou kwalitatief onderzoek een licht op kunnen werpen.
- Huwelijksmigranten, zowel mannelijke als vrouwelijke, vormen op zich een kwetsbare groep die op vele vlakken afhankelijk is van de huwelijkspartner. Ze zijn financieel erg afhankelijk van de gevestigde partner die aanvankelijk meestal de enige kostwinner in het gezin is. Ze zijn bovendien ook sociaal erg afhankelijk van hun partner en de schoonfamilie. Taalproblemen belemmeren niet enkel de tewerkstelling maar ook de opbouw van een sociaal netwerk. Toch vormen een financiële onafhankelijkheid en een goed sociaal netwerk belangrijke voorwaarden om de stap naar de hulpverlening of naar een echtscheiding te zetten. De financiële en sociale afhankelijkheid wordt versterkt in de periode waarin de huwelijksmigrant zijn/haar verblijfsrecht ontleent aan de echtgenoot/genote door het afhankelijke verblijfsstatuut. De vastgestelde lagere echtscheidingscijfers bij vrouwelijke huwelijksmigranten uit Turkije en Marokko kunnen enerzijds wijzen op een hoge huwelijksstevredenheid van deze vrouwen; ze kunnen anderzijds ook wijzen op verborgen huwelijksproblemen die omwille van de meervoudige afhankelijkheden niet kunnen worden beëindigd via een echtscheiding.
- Kinderen, vooral Turkse en Marokkaanse, zijn vaak zeer jong ten tijde van de echtscheiding van hun ouders. Vooral Marokkaanse en Italiaanse kinderen wonen na een echtscheiding het langst bij een alleenstaande ouder. Marokkaanse en Turkse kinderen leven soms samen met een alleenstaande ouder die als volwassene uit Marokko/Turkije is gemigreerd en bovendien soms slechts sinds een (vrij) korte periode in België verblijft.

Professionele hulpverlening wordt in de Turkse en Marokkaanse cultuur vaak slechts als laatste redmiddel ingeroepen (Van der Heyden, 2006). Een taboe rond relatieproblemen in het gezin, evenals een mogelijke taalbarrière, verhogen de drempels naar de professionele hulpverlening.

8.5. Nabeschuwing bij de beschikbaarheid van gegevens

In deze studie zijn we herhaaldelijk op de grenzen van de beschikbare gegevens gestoten. We brengen ze even samen.

Nationaliteit versus herkomst

Het aantal 'vreemdelingen' in termen van personen met een niet-Belgische nationaliteit stijgt sinds enkele jaren niet meer in ons land; het aantal personen van vreemde herkomst daarentegen wel. De opeenvolgende hervormingen van de wetgeving inzake de nationaliteitswijziging in ons land hebben ertoe geleid dat de (huidige) Belgische nationaliteit steeds meer een diverse sociaal-culturele achtergrond omvat. Zo hadden op 1.1.2006 in ons land 900.473 mensen niet de Belgische nationaliteit, maar verbleven er meer dan 1,6 miljoen mensen die in het buitenland waren geboren en meer dan 2,1 miljoen mensen die een ouder hadden die in het buitenland was geboren (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2008). We willen met de invalshoek 'herkomst' geenszins het belang minimaliseren van differentiële statistieken naar huidige nationaliteit, maar wel de relevantie van differentiële statistieken naar herkomst belichten. De omvang van de groep 'Belgen van vreemde herkomst' wordt immers steeds groter. Het kan nuttig zijn om voor sommige indicatoren te differentiëren naar de herkomst van een persoon bv. om te wijzen op ongelijkheden, om achterstellingen of discriminaties te onderzoeken die met dit kenmerk samenhangen of om culturele verschillen in beeld te brengen.

Momenteel zijn de beschikbare gegevensbronnen uiterst beperkt en ontoereikend om zicht te krijgen op de situatie van de Belgen met specifieke aandacht voor deze van Belgische en deze van vreemde herkomst. Om de statistieken over internationale migratie te verbeteren en te harmoniseren hebben de Raad van de EU en het Europese Parlement recent een Europese verordening aangenomen betreffende communautaire statistieken over migratie en internationale bescherming. Hierin wordt aan de lidstaten een aantal regels opgelegd voor het opmaken van migratiestatistieken. Vanaf 2009 zal ADSEI jaarlijks aan Eurostat statistieken over immigraties en emigraties moeten aanleveren, alsook over de bevolking die in het land verblijft, niet enkel naar nationaliteit maar ook naar geboorteplaats (Perrin & Willems, 2008). Hiermee zal voor een deel van de bevolking van vreemde herkomst met Belgische nationaliteit alvast een aspect van hun herkomst worden opgenomen. Dit zal echter niet zo zijn voor de kinderen (met de Belgische nationaliteit) van ouders van vreemde herkomst die in ons land zijn geboren.

De gegevens van het wachtregister zijn niet toegankelijk voor analyses. Bijgevolg wordt de aanwezigheid van personen van vreemde herkomst in het Vlaamse Gewest onderschat.

Differentiële huwelijks- en echtscheidingsstatistieken

De meest recente officiële beschikbare uitgebreide huwelijks- en echtscheidingsstatistieken voor ons land betreffen 2005 (ADSEI, 2008). Binnen deze statistieken zijn uitgebreide differentiaties terug te vinden naar geslacht, leeftijd, huwelijksduur en huwelijksjaar. Tevens kan worden achterhaald welke vorige burgerlijke staat en welke sociale stand en beroep de partners hadden ten tijde van hun huwelijk en van hun echtscheiding, alsook welke nationaliteit de partners hadden ten tijde van hun huwelijk.

Vanuit een perspectief van gelijke kansen kunnen differentiaties naar leeftijd van de betrokkenen of duur van het huwelijk volledig worden uitgewerkt. Op welke leeftijd en op welke duur van het huwelijk wordt er vooral wel of niet gescheiden? Differentiaties naar het geslacht van een huwelijkspartner zijn mogelijk. Differentiaties naar het geslacht van het huwelijkspaar (verschillend geslacht, beiden mannen, beiden vrouwen) zijn niet mogelijk. Differentiaties naargelang de huidige nationaliteit van de partners of van het huwelijkspaar (zelfde of verschillende nationaliteit van de partners) zijn mogelijk maar zijn niet erg informatief. Bij de huwelijken gesloten in 2005 waarbij minstens één partner van Turkse of Marokkaanse nationaliteit was betrokken, had amper in 1 op 10 gevallen de andere partner

dezelfde nationaliteit. In onze onderzoekspopulatie van ooit-gehuwden stelden we echter vast dat bij de Turkse en Marokkaanse groepen in 9 op 10 huwelijken de partners dezelfde herkomst hebben. Differentiaties van de officiële huwelijks- en echtscheidingsstatistieken naargelang de herkomst zijn niet mogelijk. Deze officiële statistieken bieden met andere woorden geen kwantitatieve basis om een gelijkekansenbeleid inzake de gevolgen van huwelijk en echtscheiding te onderbouwen.

In 2005 kocht het voormalige Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies (van de Vlaamse Gemeenschap) een gegevensbestand uit het Rijksregister aan. Hoewel dit bestand zijn beperkingen heeft, hebben we in dit rapport een aanzet gegeven tot differentiële echtscheidingsstatistieken naar herkomst en migratietype. De zwakte van het bestand ligt in het beperkte aantal gegevens per persoon. Het onderwijsniveau is bv. een belangrijke determinant van de echtscheidingskans, doch dit gegeven is niet voorhanden. Het beschikbare gegevensbestand liet niet toe dat kenmerken van ex-huwelijkspartners²² aan elkaar worden gekoppeld. Dit heeft ons ertoe gedwongen analyses uit te voeren op individueel niveau, waardoor belangrijke determinanten van echtscheidingskansen met name de heterogamie binnen het huwelijkspaar naar leeftijd en naar herkomst buiten beeld blijven.

Ongehuwd samenwonen

Een zeer belangrijke beperking van de officiële bevolkingsstatistieken, en tevens van ons gegevensbestand, is dat informatie over het opstarten van, het verblijven in en het beëindigen van een ongehuwd samenwonen van partners niet wordt geregistreerd. Enerzijds is gekend dat ongehuwd samenwonen ook in ons land vaste vorm heeft gekregen als leefvorm voor en/of na een huwelijk en dat hier steeds vaker kinderen bij aanwezig zijn (Corijn, 1994; Lodewijckx, 2008). Anderzijds is gekend dat deze leefvorm veel minder stabiel is dan gehuwde samenwoonrelaties (Jacobs, 2000). In het Vlaamse Gewest kan men enkel via een benadering schatten hoeveel personen bij een momentopname ongehuwd samenwonen: bv. op 1.1.2007 zouden 473.298 personen ongehuwd samenwonen d.i. 10% van de bevolking van 20 jaar en ouder. Hoeveel mensen in het jaar 2007 een ongehuwd samenwonen hebben opgestart, omgezet in een huwelijk of hebben ontbonden, is niet gekend. Hierdoor blijft een belangrijke sociaal-demografische ontwikkeling volledig buiten beeld.

Huwelijk, echtscheiding en kinderen

Een andere beperking van de officiële bevolkingsstatistieken – ten gevolge van wettelijke bepalingen – betreft het ontbreken van informatie over het feit of er binnen een (bestaand of ontbonden) huwelijk of een ongehuwd samenwonen kinderen werden geboren²³. Aangezien we veronderstellen dat de ontbinding van huwelijken en van ongehuwde samenwoonrelaties in de toekomst niet zal afnemen, is het belangrijk voor een overheid die zich bekommert om het welzijn van de kinderen, dat er op regelmatige tijdstippen accurate informatie over de leefvorm van kinderen wordt verzameld. Rijksregistergegevens laten dit slechts gedeeltelijk of bij benadering toe.

²² Dit is enkel mogelijk voor de huwelijkspartners die nog samenwonen.

²³ Enkel voor kinderen die nog thuis wonen, weten we of het kind al dan niet biologisch verbonden is met de referentiepersoon van het huishouden.

Aan de beleidsverantwoordelijken vragen we de diverse consequenties van de wettelijke bepalingen af te wegen. Wettelijke bepalingen beperken de toegang tot gegevens (bv. de koppeling van gegevens van ex-partners, de koppeling inzake afstamming (ouder-kind)) of bemoeilijken de toegang tot gegevens (bv. de herkomst). Uiteraard moet de privacywetgeving worden gerespecteerd. Maar geanonimiseerde bestanden waarin voornoemde koppelingen mogelijk zijn, zouden een meer geschikte bron vormen om de nodige differentiaties te analyseren zodat ze de basis kunnen vormen van een beleid dat meer gericht wil zijn op specifieke doelgroepen. We pleiten voor een grotere toegankelijkheid van de Rijksregistergegevens. Met de thans beschikbare gegevens kan de werkelijkheid maar bij benadering (zij het dat het een goede benadering is) worden beschreven. Een voorbeeld: de analyses over de kinderen – met name het wonen bij één of bij beide ouders – vertrekt momenteel van een aantal veronderstellingen. Indien we toestemming zouden krijgen voor het uitvoeren van wetenschappelijke analyses waarbij we de verwantschapsrelaties van de kinderen ten opzichte van alle leden van het huishouden kunnen gebruiken, dan zouden we nauwkeuriger kunnen werken. Bovendien zouden dan ook vragen over het aantal, de samenstelling en de historiek van nieuw-samengestelde gezinnen kunnen worden beantwoord. Aangezien scheidingen van ongehuwd samenwonenden in opmars zijn, wordt het ook belangrijker dat de datum waarop die gebeurtenis plaats had, beschikbaar komt voor onderzoek zodat de vorming en ontbinding van het ongehuwd samenwonen alsook het ouderschap erbinnen, beter kan worden in beeld gebracht.

Literatuur

ADSEI (diverse jaargangen). *Bevolkingsstatistieken*. Brussel: FOD Economie.

Andersson, G. (1997). The impact of children on divorce risks of Swedish women. *European Journal of Population*, 13, 109-145.

Brown, S.L. (2000). Fertility following marital dissolution. The role of cohabitation. *Journal of Family Issues*, 21, 501-524.

Caestecker, F. (2005). *Huwelijksmigratie, een zaak van de overheid?* Leuven: Acco.

Castiglioni, M. & J.P. Dalla-Zuanna (2008). A marriage-cohort analysis of legal separations. *Population*, 63, 193-194.

Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (2008). *Jaarverslag. Migratie 2007*. Brussel.

Coene, G. (2005). Als schijn bedriegt? Culturele, juridische en politieke normativiteit inzake huwelijksmigratie. In: F. Caestecker (red.). *Huwelijksmigratie, een zaak van de overheid?* Leuven: Acco, 61-68.

Corijn, M. (1994). Ongehuwd samenwonen in Vlaanderen in Europees perspectief. *Bevolking en Gezin*, 2, 59-107.

Corijn, M. (1999). Echtscheiding in Vlaanderen. *Bevolking en Gezin*, 28, 59-89.

Corijn, M. (2004). *Ongehuwd en gehuwd samenwonen in België. Feiten en opvattingen vanuit een sociaal-demografisch perspectief*. Brussel: CBGS-Werkdocument 8.

Corijn, M. (2005a). *Huwen, uit de echt scheiding en hertrouwen in België en in het Vlaamse Gewest. Een analyse op basis van Rijksregistergegevens*. Brussel: CBGS-werkdocument 5.

Corijn, M. (2005b). *Echtscheidingen: met of zonder kinderen*. CBGS-webbijdrage.

Corijn, M. (2006). *Een toenemend aantal echtscheidingen: naar een veralgemening of eigen aan bepaalde groepen?* CBBS-webbijdrage.

Corijn, M. (2007a). Impact op de verdere relatie- en gezinsvorming bij kinderen. In: C. Van Peer, (red.). *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. Brussel: SVR-Studie, 130-148.

Corijn, M. (2007b). Impact op de verdere relatie- en gezinsvorming van ex-partners. In C. Van Peer (red.). *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. Brussel: SVR-Studie, 215-229.

Corijn, M. & E. Lodewijckx (2005). *Civil status dynamics and household composition in Belgium*. Lezing gegeven op de IUSSP-Conference, 18-23 July 2005, Tours (France).

Corijn, M. & E. Lodewijckx (2009). Geteld: Echtscheiding bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Een analyse op basis van Rijksregistergegevens van volwassenen en kinderen in het Vlaamse Gewest. In: S. Koelet et al., *Echtscheiding bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Deel 2: Kwantitatieve en kwalitatieve studie*. Antwerpen: Centrum voor Gelijkekansenbeleid.

Deschamps, L. (2003). *Volwassen anderstalige nieuwkomers in het Vlaamse Gewest. Aantallen, profielen, beleidsaanbevelingen*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Stativaria 29.

Deschamps, L. (2005). De internationalisering van de 'Vlaamse' huwelijksmarkt, een oriënterende schets. In: F. Caestecker, *Huwelijksmigratie, een zaak van de overheid?* Leuven: Acco, pp 37-46.

DS, De Standaard, 22 januari 2009. *Buitenlanders omzeilen strenge controle op schijnhuwelijk met samenlevingscontract.*

De Graaf, P.M. & M. Kalmijn (2006). Change and stability in the social determinants of divorce: a comparison of marriage cohorts in the Netherlands. *European Sociological Review*, 561-572.

De Valk H., A. Liefbroer, I. Esveltdt & K. Henkens (2001). De één is de ander niet: patronen van gezinsvorming onder allochtonen in Nederland. *Bevolking en Gezin*, 30, 67-96.

Erlangsen A. & G. Andersson (2001). *The impact of children on divorce risks in first and later marriages*. Rostock: MPIDR Working Paper, 33.

FOD Justitie (2005). *De jaarlijkse statistieken van de hoven en de rechtbanken. Gegevens 2005*. Brussel.

Ganong L., H. Coleman & J. Hans (2006). Divorce as prelude to stepfamily living and the consequences of redi-orce. In: M.A. Fine & J.H. Harvey (Eds.). *Handbook of divorce and relationship dissolution*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 409-434.

Geets, J. (2006). De kwetsbare socio-economische situatie van Marokkaanse huwelijksmigranten. In: I. Lodewyckx & J. Geets (red.). *Aspecten van Marokkaanse huwelijksmigratie en Marokkaans familierecht*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid, 41-58.

Hermans, P. (1994). *Opgroeien als Marokkaan in Brussel*. Brussel: Cultuur en Migratie.

Hertogen J. (2008). *Belgwording vreemdelingen met 31.860 ook in 2006 op hoog niveau*. Bericht uit het Gewisse 07-02-2008 onlineversie.

Heyse, P., F. Pauwels, J. Wets & C. Timmerman (2007). *Liefde kent geen grenzen Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van huwelijksmigratie vanuit Marokko, Turkije, Oost-Europa en Zuid-Oost Azië*. Antwerpen en Leuven: Universiteit Antwerpen en K.U.Leuven.

Jacobs, Th. (2000). *Gezinsontbinding in Vlaanderen. Boek I: Persoonlijke relaties in beweging*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen. Panel Studie van Belgische Huishoudens.

Janssen, J.P.G. & P.M. De Graaf (2000). Heterogamie en echtscheiding. Gebrek aan overeenkomst in voorkeuren of gebrek aan sociale steun. *Mens en Maatschappij*, 75, 298-319.

Janssen, J.P.G. (2002). *Do opposites attract divorce. Dimensions of mixed marriages and the risk of divorce in the Netherlands*. Nijmegen: Proefschrift in de Sociale Wetenschappen.

Kalmijn, M. (1998). Inter-marriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual Review of Sociology*, 24, 395-421.

Kalmijn, M., P.M., De Graaf, A. & R. Poortman (2004). Interactions between cultural and economic determinants of divorce in the Netherlands. *Journal of Marriage and Family*, 66, 75-89.

Kalmijn, M. & Ann-Rigt Poortman (2006). His or her divorce? The gendered nature of divorce and its determinants. *European Sociological Review*, 22, 201-214.

Koelet, S. (2008). Scheiden is niet vreemd. De gevolgen van echtscheiding bij personen van Turkse en Marokkaanse origine. In: D. Cuypers et al., *Is echtscheiding werkelijk win for life?* Brugge: die Keure. 135-168.

Koelet, S., Ph. Hermans, N. Torfs, & K. Vanvoorden (2009a). *Echtscheiding bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Deel 1: Literatuurstudie*. Antwerpen: Centrum voor Gelijkekansenbeleid.

Koelet, S., M. Corijn, A. d'Hooge, E. Lodewijckx & D. Mortelmans (2009b). *Echtscheiding bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Deel 2: Kwantitatieve en kwalitatieve studie*. Antwerpen: Centrum voor Gelijkekansenbeleid.

Lievens, J. (1997). Kenmerken van gezinsvormende migratie. In: R. Lesthaeghe (red.). *Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBPress, 73-104.

Lievens, J. (1999). Family-forming migration from Turkey and Morocco in Belgium. The demand for marriage partners from the countries of origin. *International Migration Review*, 33, 717-744.

Lievens, J. (2001). *Partner selection and divorce in ethnic minorities*. Poster Conference of the IUSSP, Brazilië, 18-24 augustus.

Lesthaeghe, R.L. (1997) (red.). *Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBPress.

Lesthaeghe, R.L. (2000) (Ed.). *Communities and generations: Turkish and Moroccan populations in Belgium*. Brussels: NIDI-CBGS Publications 36.

Lodewijckx, E. (1999). *Fertility and family surveys in countries of the ECE region. Standard country report. Belgium*. Economic Studies no. 10k. United Nations, New York and Geneva.

Lodewijckx, E. (2004). *Types van huishoudens. Veranderingen tussen 1991 en 2003*. CBGS-webbijdrage.

Lodewijckx, E. (2005). *Kinderen en scheiding bij hun ouders in het Vlaamse Gewest. Een analyse op basis van rijksregistergegevens*. Brussel: CBGS-werkdocument 7.

Lodewijckx, E. (2007). *Ouderen van vreemde herkomst in het Vlaamse Gewest. Origine, sociaaldemografische kenmerken en samenstelling van hun huishouden*. Brussel: SVR-rapport 2.

Lodewijckx, E. (2008). *Veranderende leefvormen in het Vlaamse Gewest, 1990-2007 (en 2021). Een analyse van de rijksregistergegevens*. Brussel: SVR-rapport 3.

Lodewijckx, E. & P. Deboosere (2008). *LIPRO: Een classificatie van huishoudens*. Brussel: SVR Technisch rapport 2.

Lodewijckx, E., H. Page & R.C. Schoenmaeckers (1997). Turkse en Marokkaanse gezinnen in verandering: de nuptialiteits- en vruchtbaarheidstransities. In: R. Lesthaeghe (red.). *Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUB Press, 105-137.

Lodewyckx, I. & R. Marynissen (2006). Marokkaanse huwelijksmigratie in cijfers. In: I. Lodewyckx & J. Geets (red.). *Aspecten van Marokkaanse huwelijksmigratie en Marokkaans familierecht*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid, 19-40.

OECD (2008). *A profile of immigrant populations in the 21st century. Data from OECD countries*. Paris: OECD.

Perrin, N. & M. Willems (2008). Evolutie van de internationale migratiestatistiek. In: Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. *Bevolkingsvoorzichten 2007-2060*, 37-42.

- Poulain, M. & N. Perrin (2008). Measuring international migration: a challenge for demographers. In: J. Surkyn, P. Deboosere & J. Van Bavel (eds). *Demographic challenges for the 21st century. A state of the art in demography*. Brussel: VUB Press, 143-174.
- Prioux, F. (2006). La conjoncture démographique en France. *Population*, 61, 393-436.
- Raad van Europa (2005). *Recent demographic developments in Europe*. Straatsburg: Council of Europe Publishing.
- Senaeve, P. (2004). *Compendium van het Personen- en Familierecht*. Leuven: Acco.
- Senaeve, P. (2007). *Compendium van het Personen- en Familierecht*. Leuven: Acco.
- Schoenmaeckers, R.C., E. Lodewijckx & S. Gadeyne (1999). Marriages and Fertility among Turkish and Moroccan women in Belgium: results from Census data. *International Migration Review*, 33, 901-928.
- Stata Corp. 2007. *Stata Statistical Software: Release 10*. College Station; TX: Stata Corp LP.
- Timmerman, C. (2006). De man-vrouwdynamiek in de context van de Marokkaanse huwelijksmigratie. In: I. Lodewyckx & J. Geets (red.). *Aspecten van Marokkaanse huwelijksmigratie en Marokkaans familierecht*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid, 5-17.
- Vanackere, S. (2008). *Beleidsbrief Welzijn, Gezondheid en Gezin. Beleidsprioriteiten 2008-2009*. Brussel: Kabinet Vlaams Minister van Welzijn, Gezondheid en Gezin.
- Van der Heyden, K. (2006). Echtelijke problemen bij Marokkaanse vrouwen, een kwalitatief onderzoek. In: I. Lodewyckx et al. *Aspecten van Marokkaanse huwelijksmigratie en Marokkaans familierecht*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid, 71-110.
- Van Huis M. & L. Steenhof (2003). Echtscheidingskans van allochtonen: specifieke groepen. *Bevolkingstrends*, 1^e kwartaal, 54-57.
- Van Peer, C. (2007) (red.). *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. Brussel: SVR-Studie.
- Vanvoorden, K. (2009). De juridische context van echtscheiding bij personen van Turkse en Marokkaanse origine in België. In: S. Kholet et al., *Echtscheiding bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst. Deel 1: Literatuurstudie*. Antwerpen: Centrum voor Gelijkekansenbeleid.
- Vernaillen, N. & E. Lodewijckx, (2002). *Kinderen en huishoudens in België. Een tabellenboek gebaseerd op rijksregistergegevens van 31/12/1996*. Brussel: CBGS-werkdocument.
- Wagner, M. & B. Weiss (2006). On the variation of divorce risks in Europe: findings from a meta-analysis of European longitudinal studies. *European Sociological Review*, 22, 482-500.
- Yalçın, H., I. Lodewyckx, R. Marynissen & R. Caudenberg (2006). *Verliefd, verloofd.... gemigreerd. Een onderzoek naar Turkse huwelijksmigratie in Vlaanderen*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Lijst van tabellen

Tabel 2.1	Herkomst van de inwoners op basis van de nationaliteit bij geboorte en van de huidige nationaliteit, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Tabel 2.2	Kinderen geboren met de Belgische nationaliteit, naar herkomst en geboortjaar, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Tabel 3.1	Heterogamie inzake herkomst bij huwelijken naar herkomst, geslacht en huwelijkscohort, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Tabel 3.2	Heterogamie inzake land van socialisatie bij huwelijken naar herkomst, geslacht en huwelijkscohort, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Tabel 4.1	Verschillen in echtscheidingskans bij mannen en vrouwen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)
Tabel 4.2	Verschillen in echtscheidingskans bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)
Tabel 4.3	Verschillen in echtscheidingskans bij huwelijksmigranten van Turkse en Marokkaanse herkomst, naar geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)
Tabel 4.4	Verschillen in echtscheidingskans bij de tweedegeneratiemigranten s.s. van Turkse en Marokkaanse herkomst, naar geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)
Tabel 5.1	Verschillen in de herhuwelijkskans bij mannen en vrouwen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)
Tabel 5.2	Verschillen in herhuwelijkskans bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (oddsratio's, gebeurtenissenanalyses)
Tabel 6.1	Verschillen in kans om als alleenstaande ouder te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's, logistische regressies)
Tabel 6.2	Verschillen in kans om als alleenstaande ouder te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)
Tabel 6.3	Verschillen in kans om alleen te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)
Tabel 6.4	Verschillen in kans om bij de ouders in te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)
Tabel 6.5	Verschillen in kans om met een partner samen te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Nederlandse, Franse en Italiaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)

Tabel 6.6	Verschillen in kans om met een partner samen te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)
Tabel 6.7	Verschillen in kans om met een partner en kind(eren) samen te wonen in 2004 na een echtscheiding sinds 1998, bij mannen en vrouwen van Belgische, Turkse en Marokkaanse herkomst, Vlaams Gewest (oddsratio's; logistische regressies)
Tabel 7.1	Kinderen met gescheiden ouders, naar type van scheiding en herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Tabel 7.2	Kinderen met uit de echt gescheiden ouders, naar tijd verlopen sinds de echtscheiding en herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Tabel 7.3	Kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden in 2001-02 en in 1998-99, naar leefvorm in 2004, Vlaams Gewest (oddsratio's; multinomiale regressies)
Tabel 7.4	Kinderen die na een echtscheiding bij een alleenstaande ouder wonen, naar geslacht van de ouder, land van socialisatie van de ouder en herkomst, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

Lijst van figuren

Figuur 3.1	Migratiecohort naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Figuur 3.2	Migratietype naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Figuur 3.3	Migratietype van mannen naar herkomst en geboortecohort, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Figuur 3.4	Eerste-huwelijkscohort naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Figuur 3.5	Leeftijd bij het eerste huwelijk naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004
Figuur 4.1	Aandeel gescheiden personen in het eerste huwelijk naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004
Figuur 4.2	Echtscheidingscohort naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
Figuur 4.3	Leeftijd bij de echtscheiding in het eerste huwelijk naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004
Figuur 4.4	Cumulatief echtscheidingspercentage naar huwelijksduur, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)
Figuur 4.5	Echtscheidingskans per huwelijksjaar, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)
Figuur 4.6	Cumulatief echtscheidingspercentage naar huwelijksduur, bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst naar migratietype en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)
Figuur 4.7	Echtscheidingskans per huwelijksjaar bij personen van Turkse en Marokkaanse herkomst naar migratietype en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)
Figuur 5.1	Aandeel herhuwde personen na een echtscheiding in het eerste huwelijk, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004

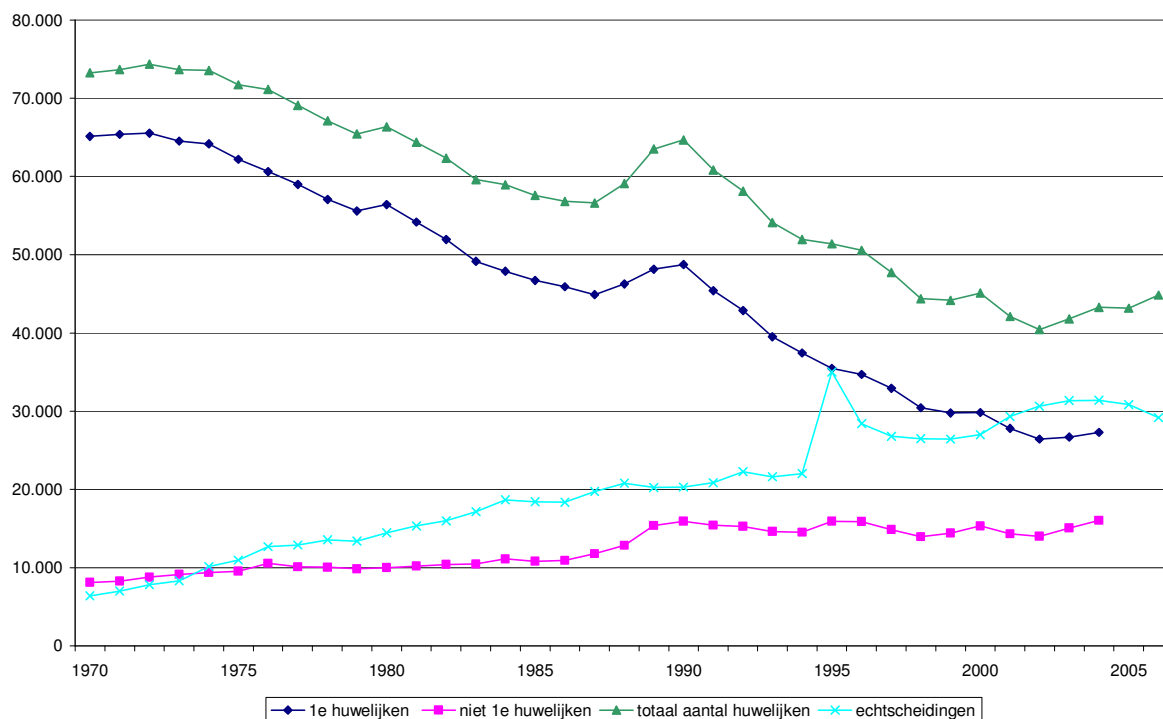
- Figuur 5.2 Leeftijd bij het tweede huwelijk naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004
- Figuur 5.3 Cumulatief herhuwelijkspercentage naar tijd verstreken sinds de echtscheiding, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)
- Figuur 5.4 Herhuwelijkskans per jaar na de echtscheiding, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest, 2004 (overlevingsanalyses)
- Figuur 6.1 Leefvorm in 2004 na echtscheiding in 2001-02 en in 1998-99, naar herkomst en geslacht, Vlaams Gewest
- Figuur 7.1 Kinderen met (uit de echt) gescheiden ouders, naar herkomst en leeftijd, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
- Figuur 7.2 Kinderen met gescheiden ouders, naar type van scheiding, herkomst en leeftijd, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
- Figuur 7.3 Kinderen met uit de echt gescheiden ouders naar leeftijd van het kind bij de echtscheiding, naar herkomst en geboortecohort, Vlaams Gewest, 2004 (cumulatief %; overlevingsanalyses)
- Figuur 7.4 Kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden in 2000-03, naar leeftijd van het kind bij de echtscheiding en herkomst, Vlaams Gewest (in %)
- Figuur 7.5 Kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden in 2000-03, naar duur van het ontbonden huwelijk en herkomst, Vlaams Gewest (in %)
- Figuur 7.6 Kinderen waarvan de ouders uit de echt scheidden in 2001-02 en in 1998-99, naar leefvorm in 2004, Vlaams Gewest (in %)
- Figuur 7.7 Leefvorm van kinderen met gescheiden ouders, naar type scheiding, herkomst en leeftijd, Vlaams Gewest, 2004 (in %)
- Figuur 7.8 Kinderen die na een echtscheiding bij een alleenstaande ouder wonen, naar geslacht van de ouder, herkomst en leeftijd, Vlaams Gewest, 2004 (in %)

B I J L A G E N

A. Evolutie van de huwelijken en echtscheidingen in ons land

In onderstaande figuur wordt de evolutie geschetst van het aantal huwelijken en echtscheidingen in het ons land sinds 1970.

Evolutie van het aantal (eerste en volgende) huwelijken en echtscheidingen in België (1970-2006)

Bron: ADSEI, Bevolkingsstatistieken.

In de hierna volgende bijlagetabel A schetsen we de evolutie van de huwelijken en echtscheidingen in het Vlaamse Gewest sinds 1970. De veranderingen komen scherp in beeld als we de situatie van 1970 gelijk stellen aan 100. De daling van het aantal huwelijken in het Vlaamse Gewest sinds 1970 (met 40%) gaat terug op een daling van het aandeel eerste huwelijken (tot 2004 met 59%) en een stijging van het aandeel niet-eerste huwelijken (tot 2004 met 88%) (rij A, B en C). Een relatief grove maat van de kans op een huwelijk wordt gegeven door het aantal huwelijken per 1.000 inwoners (rij E); maar de samenstelling van de bevolking naar leeftijd en naar burgerlijke staat is sterk gewijzigd de voorbije jaren. Daarom berekenen wij de huwelijkskansen voor die groep die potentieel kan huwen (risico-populatie); voor de huwelijken zijn dit de niet-gehuwden; voor de eerste huwelijken de nooit-gehuwden en voor de niet-eerste huwelijken de ooit-gehuwden. We gaan er van uit dat 80-plussers zich niet echt meer op de huwelijksmarkt bevinden. De verschillende maten geven aan dat de huwelijkskansen zeer sterk zijn gedaald sinds 1970. Per 1.000 inwoners huwen er jaarlijks in het Vlaamse Gewest niet meer bijna 8 mensen (in 1970) maar nog slechts 4 (in 2007) (rij E). Op 1.000 niet-gehuwde vrouwen (van 18 tot 79 jaar) zijn er jaarlijks niet meer 83 maar 27 die in het huwelijk treden (rij F). Op 1.000 nooit-gehuwde vrouwen (van 18 tot 79 jaar) zijn er jaarlijks niet meer 133 maar slechts 30 die voor het eerst in het huwelijk treden (rij G).

De voorbije decennia is het aantal niet-eerste huwelijken of herhuwelijken in het Vlaamse Gewest bijna verdubbeld (rij C). Een op 3 huwelijken is nu voor minstens één partner een herhuwelijk (rij D). Bij de helft van alle herhuwelijken (niet-eerste huwelijken voor minstens één partner) trouwen 2 gescheiden personen met elkaar; bij de andere helft gaat het om een gescheiden persoon die huwt met een nooit-gehuwde persoon (andere combinaties komen amper voor) (Corijn, 2005). Het aantal gescheiden personen (onder de 80 jaar) - dat in de regel kon herhuwen - is sinds 1970 echter meer dan vertienvoudigd. Dit brengt met zich mee dat de herhuwelijkskans onder gescheiden personen enorm is afgenomen; het gaat om een daling met ongeveer 90%. Op 1.000 gescheiden mannen (van 18 tot 79 jaar) zijn er jaarlijks niet meer 356, maar nog slechts 49 die voor een tweede keer huwen; voor gescheiden vrouwen gaat de daling van 285 naar 44 (rij H en I). Een groeiend aandeel uit de echt gescheiden personen gaat na een echtscheiding immers ongehuwd samenwonen met een partner (zonder te hertrouwen) (Corijn, 2004; Lodewijckx, 2008). De stijging van het aantal echtscheidingen in het Vlaamse Gewest in de periode van 1970 tot 2004 is bijzonder groot: een toename van het absolute aantal met factor 6,49 en van het relatieve aandeel met factor 5,1 (rij J en K). Deze stijging van het aantal echtscheidingen speelt zich af in een context van een stabilisatie van het aantal gehuwde vrouwen (van 18 tot 79 jaar) rond de 1,3 à 1,4 miljoen, maar van een daling van het aandeel gehuwde vrouwen (van die leeftijd) van 73% naar 60%. Dit resulteert in een toename van de kans op een echtscheiding met ruim een factor 6; in 2004 scheidden bijna 12 op 1.000 gehuwde vrouwen (rij L).

Bijlagetabel A Evolutie van de (eerste en volgende) huwelijken en echtscheidingen in het Vlaamse Gewest (1970-2006)

		1970	1981	1991	2001	2004	2006
A	Aantal huwelijken	42.335	38.164	35.777	23.191	24.172	25.308
	Index (1970=100)	100	90	84	55	57	60
B	Aantal eerste huwelijken	37.651	29.992	27.689	15.550	15.368	
	Index (1970=100)	100	80	73	41	41	
C	Aantal niet-eerste huwelijken	4.684	8.172	8.088	7.641	8.783	
	Index (1970=100)	100	174	173	163	188	
D	Aandeel niet-eerste huwelijken per 1.000 huwelijken	11	21	23	33	36	
E	Aantal huwelijken per 1.000 inwoners	7,82	6,77	6,25	3,89	4,01	4,16
	Index (1970=100)	100	87	80	50	51	53
F	Huwelijkskans per 1.000 niet-gehuwde vrouwen (18-79 jaar)	83	65	52	28	27	27
	Index (1970=100)	100	78	62	33	32	32
G	Eerste huwelijkskans per 1.000 nooit-gehuwde vrouwen (18-79 jaar)	133	95	73	34	30	
	Index (1970=100)	100	72	55	26	23	
H	Tweede huwelijkskans per 1.000 gescheiden mannen (18-79 jaar)	356	102	92	48	49	
	Index (1970=100)	100	58	26	14	14	
I	Tweede huwelijkskans per 1.000 gescheiden vrouwen (18-79 jaar)	285	91	83	45	44	
	Index (1970=100)	100	52	23	13	12	
J	Aantal echtscheidingen	2.490	7.429	10.896	15.165	16.171	14.212
	Index (1970=100)	100	298	438	609	649	571
K	Aantal echtscheidingen per 1.000 inwoners	0,46	1,32	1,88	2,54	2,68	2,34
	Index (1970=100)	100	287	409	552	583	509
L	Echtscheidingskans per 1.000 gehuwde vrouwen (18-79 jaar)	1,82	5,04	7,27	10,53	11,60	10,38
	Index (1970=100)	100	279	402	582	641	574

Bron: ADSEI Bevolkingsstatistieken en SVR-bewerkingen

Bijlagetabel B Migratiekenmerken naar geslacht, per herkomstgroep, Vlaams Gewest 2004
(in % en jaar; maand)

BELGISCHE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Migratiecohort</i>			<i>Huwelijk-migratie- patroon*</i>		
<1970	57	44	Huwelijk>migratie	88	68
1970-79	33	40	Huwelijk=migratie	9	25
1980-89	7	13	Huwelijk<migratie	3	7
1990-99	2	2			
2000-03	1	1			
N (100%)	8.355	11.467	N (100%)	8.355	11.467
<i>Gemiddelde migratieleeftijd</i>	10;6	12;2			
<i>Generatietype</i>			<i>Migratietype</i>		
Migratie na 18 jaar	0,19	0,43	Huwelijksmigratie	0,1	0,3
Migratie op 7-18 jaar	0,40	0,40	Migratie na 18 jaar	0,1	0,1
Migratie vóór 7 jaar	0,40	0,41	Migratie op 7-18 jaar	0,4	0,4
Geboren in België	99,00	98,76	Migratie vóór 7 jaar	0,4	0,4
			Geboren in België	99,0	99,0
N (100%)	836.513	926.331	N (100%)	836.513	926.331

* > huwelijk meer dan 24 maanden na de migratie
= huwelijk binnen de 24 maanden vóór of na de migratie
< huwelijk meer dan 24 maanden vóór de migratie

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

De groep ooit-gehuwden omvat doorgaans meer vrouwen dan mannen. Deze uiteenlopende aantallen berusten op het feit dat voor mannen en vrouwen niet dezelfde huwelijken worden geanalyseerd. Het verschil is onder meer het gevolg van het verschil in leeftijd van huwelijkspartners. Echtgenoten zijn doorgaans gemiddeld genomen twee jaar ouder dan hun echtgenotes, en bij bepaalde herkomstgroepen is dit verschil nog groter. De echtgenoten van de oudste echtgenotes in onze onderzoekspopulatie (geboren in 1949, 1950, 1951) zijn door hun oudere leeftijd (eerder geboortjaar) niet in de analyse opgenomen. Daarnaast kunnen differentiële sterfte naar geslacht en differentiële migratie naar gewesten en andere landen (na de echtscheiding) eveneens dit verschil verklaren. Partners uit gemengde huwelijken met een andere herkomst dan de onderzochte zijn eveneens niet in de onderzoekspopulatie opgenomen.

NEDERLANDSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Migratiecohort</i>			<i>Huwelijk-migratie- patroon*</i>		
<1970	7	6	Huwelijk>Migratie	27	25
1970-79	14	15	Huwelijk=Migratie	27	29
1980-89	17	18	Huwelijk<migratie	45	46
1990-99	35	35	N (100%)	15.573	16.136
2000-03	27	26			
N (100%)	15.573	16.136			
<i>Gemiddelde migratieleeftijd</i>	29;10	28;5			
<i>Generatietype</i>			<i>Migratietype</i>		
Migratie na 18 jaar	64	63	Huwelijksmigratie	20	21
Migratie op 7-18 jaar	7	6	Migratie na 18 jaar	43	42
Migratie vóór 7 jaar	4	4	Migratie op 7-18 jaar	7	6
Geboren in België	26	26	Migratie vóór 7 jaar	4	4
			Geboren in België	26	26
N (100%)	20.941	21.783	N (100%)	20.941	21.783
<i>Belgwordingcohort</i>			<i>Huwelijk-Belgwording- patroon^</i>		
<1985	7	20	Huwelijk>Belg	55	39
1985-91	7	9	Huwelijk=Belg	6	51
1992-99	3	2	Huwelijk<Belg	39	9
2000-03	3	1	N (100%)	4.118	7.064
Niet Belg	80	67			
N (100%)	20.941	21.783			
<i>Gemiddelde Belgwording-leeftijd</i>	23;11	19;9			

* > huwelijk meer dan 24 maanden na de migratie

= huwelijk binnen de 24 maanden vóór of na de migratie

< huwelijk meer dan 24 maanden vóór de migratie

^ > Belgwording meer dan 24 maanden na het huwelijk

= Belgwording binnen de 24 maanden vóór of na het huwelijk

< Belgwording meer dan 24 maanden vóór het huwelijk

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

FRANSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Migratiecohort</i>			<i>Huwelijk-migratie- patroon*</i>		
<1970	7	7	Huwelijk>Migratie	32	34
1970-79	35	26	Huwelijk=Migratie	41	36
1980-89	18	22	Huwelijk<migratie	27	29
1990-99	26	30	N (100%)	3.641	3.711
2000-03	48	52			
N (100%)	3.641	3.711			
<i>Gemiddelde migratieleeftijd</i>	24;8	23;5			
<i>Generatietype</i>			<i>Migratietype</i>		
Migratie na 18 jaar	60	53	Huwelijksmigratie	30	25
Migratie op 7-18 jaar	6	8	Migratie na 18 jaar	31	29
Migratie vóór 7 jaar	6	7	Migratie op 7-18 jaar	6	7
Geboren in België	27	32	Migratie vóór 7 jaar	6	7
			Geboren in België	27	32
N (100%)	5.004	5.484	N (100%)	5.004	5.484
<i>Belgwordingcohort</i>			<i>Huwelijk-Belgwording- patroon^</i>		
<1985	14	21	Huwelijk>Belg	74	47
1985-91	13	16	Huwelijk=Belg	6	40
1992-99	3	4	Huwelijk<Belg	20	13
2000-03	2	2	N (100%)	1.677	2.398
Niet Belg	66	56			
N (100%)	5.004	5.484			
<i>Gemiddelde Belgwording-leeftijd</i>	19;3	18;10			

* > huwelijk meer dan 24 maanden na de migratie

= huwelijk binnen de 24 maanden vóór of na de migratie

< huwelijk meer dan 24 maanden vóór de migratie

^ > Belgwording meer dan 24 maanden na het huwelijk

= Belgwording binnen de 24 maanden vóór of na het huwelijk

< Belgwording meer dan 24 maanden vóór het huwelijk

Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

ITALIAANSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Migratiecohort</i>			<i>Huwelijk-migratie- patroon*</i>		
<1970	33	36	Huwelijk>Migratie	71	60
1970-79	42	34	Huwelijk=Migratie	19	25
1980-89	9	9	Huwelijk<migratie	10	15
1990-99	12	14	N (100%)	4.093	2.783
2000-03	4	6			
N (100%)	4.093	2.783			
<i>Gemiddelde migratieleeftijd</i>	16;7	15;7			
<i>Generatietype</i>			<i>Migratietype</i>		
Migratie na 18 jaar	22	15	Huwelijksmigratie	9	9
Migratie op 7-18 jaar	13	10	Migratie na 18 jaar	13	7
Migratie vóór 7 jaar	11	10	Migratie op 7-18 jaar	12	9
Geboren in België	55	65	Migratie vóór 7 jaar	10	10
			Geboren in België	55	65
N (100%)	9.020	7.904	N (100%)	9.020	7.904
<i>Belgwordingcohort</i>			<i>Huwelijk-Belgwording- patroon^</i>		
<1985	10	19	Huwelijk>Belg	45	46
1985-91	9	12	Huwelijk=Belg	8	33
1992-99	7	9	Huwelijk<Belg	47	21
2000-03	6	5	N (100%)	2.927	3.482
Niet Belg	68	56			
N (100%)	9.020	7.904			
<i>Gemiddelde Belgwordingleeftijd</i>	25;8	20;9			

* > huwelijk meer dan 24 maanden na de migratie
= huwelijk binnen de 24 maanden vóór of na de migratie
< huwelijk meer dan 24 maanden vóór de migratie
^ > Belgwording meer dan 24 maanden na het huwelijk
= Belgwording binnen de 24 maanden vóór of na het huwelijk
< Belgwording meer dan 24 maanden vóór het huwelijk
Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

TURKSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Migratiecohort</i>			<i>Huwelijk-migratie- patroon*</i>		
<1970	7	5	Huwelijk>Migratie	35	27
1970-79	33	34	Huwelijk=Migratie	51	55
1980-89	12	17	Huwelijk<migratie	14	18
1990-94	32	29	N (100%)	15.085	14.447
2000-03	16	16			
N (100%)	15.085	14.447			
<i>Gemiddelde migratieleeftijd</i>	<i>19;7</i>	<i>18;5</i>			
<i>Generatietype</i>			<i>Migratietype</i>		
Migratie na 18 jaar	52	45	Huwelijksmigratie	40	41
Migratie op 7-18 jaar	16	20	Migratie na 18 jaar	14	14
Migratie vóór 7 jaar	11	10	Migratie op 7-18 jaar	14	10
Geboren in België	21	25	Migratie vóór 7 jaar	11	10
			Geboren in België	21	25
N (100%)	19.004	19.282	N (100%)	19.004	19.282
<i>Belgwordingcohort</i>			<i>Huwelijk-Belgwording- patroon^</i>		
<1985	0	0	Huwelijk>Belg	17	17
1985-91	2	2	Huwelijk=Belg	12	18
1992-99	35	30	Huwelijk<Belg	71	65
2000-03	31	35	N (100%)	13.241	13.172
Niet Belg	30	32			
N (100%)	19.004	19.282			
<i>Gemiddelde Belgwording-leeftijd</i>	<i>30;0</i>	<i>28;3</i>			

* > huwelijk meer dan 24 maanden na de migratie
= huwelijk binnen de 24 maanden vóór of na de migratie
< huwelijk meer dan 24 maanden vóór de migratie
^ > Belgwording meer dan 24 maanden na het huwelijk
= Belgwording binnen de 24 maanden vóór of na het huwelijk
< Belgwording meer dan 24 maanden vóór het huwelijk
Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

MAROKKAANSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Migratiecohort</i>			<i>Huwelijk-migratie- patroon*</i>		
<1970	5	6	Huwelijk>Migratie	36	32
1970-79	28	31	Huwelijk=Migratie	52	47
1980-89	15	20	Huwelijk<migratie	12	22
1990-99	33	24	N (100%)	14.508	13.603
2000-03	19	19			
N (100%)	14.508	13.603			
<i>Gemiddelde migratieleeftijd</i>	<i>22;5</i>	<i>19;3</i>			
<i>Generatietype</i>			<i>Migratietype</i>		
Migratie na 18 jaar	63	47	Huwelijksmigratie	45	35
Migratie op 7-18 jaar	16	16	Migratie na 18 jaar	18	17
Migratie vóór 7 jaar	8	11	Migratie op 7-18 jaar	15	11
Geboren in België	13	25	Migratie vóór 7 jaar	8	11
			Geboren in België	13	25
N (100%)	16.723	18.235	N (100%)	16.723	18.235
<i>Belgwordingcohort</i>			<i>Huwelijk-Belgwording- patroon^</i>		
<1985	0	1	Huwelijk>Belg	17	17
1985-91	5	5	Huwelijk=Belg	11	21
1992-99	24	26	Huwelijk<Belg	72	62
2000-03	31	30	N (100%)	10.150	11.358
Niet Belg	39	38			
N (100%)	16.723	18.235			
<i>Gemiddelde Belgwording- leeftijd</i>	<i>32;6</i>	<i>28;2</i>			

* > huwelijk meer dan 24 maanden na de migratie
= huwelijk binnen de 24 maanden vóór of na de migratie
< huwelijk meer dan 24 maanden vóór de migratie
^ > Belgwording meer dan 24 maanden na het huwelijk
= Belgwording binnen de 24 maanden vóór of na het huwelijk
< Belgwording meer dan 24 maanden vóór het huwelijk
Onderzoekspopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

**Bijlagetabel C Kenmerken inzake de burgerlijke staat geschiedenis naar geslacht, per
herkomstgroep Vlaams Gewest 2004 (in % en in jaar; maand)**

BELGISCHE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Geboortecohort</i>					
1949-59	47	44			
1960-69	39	38			
1970-79	14	18			
1980-88	0	1			
N (100%)	836.513	926.331	<i>Gemiddelde leeftijd</i>	42;9	41;11
<i>Eerste huwelijkscohort</i>			<i>Eerste huwelijks- leeftijd</i>		
<1980	30	36	Q1	22;3	20;4
1980-89	35	33	Q2	24;1	22;3
1990-99	28	25	Q3	26;7	24;5
2000-03	7	6			
N (100%)	836.513	926.331	<i>Gemiddelde eerste huwelijksleeftijd</i>	24;10	22;10
<i>Echtscheidingscohort</i>			<i>Echtscheidingsleeftijd</i>		
<1990	25	29	Q1	29;10	27;11
1990-94	20	20	Q2	34;1	32;3
1995-99	30	28	Q3	39;3	37;8
2000-03	25	23			
N (100%)	176.499	203.374	<i>Gemiddelde echtscheidingsleeftijd</i>	34;10	33;2
			<i>Gemiddelde duur ontbonden huwelijk</i>	11;3	11;7
<i>Tweede huwelijkscohort</i>			<i>Tweede huwelijks- leeftijd</i>		
<1990	25	29	Q1	31;3	28;10
1990-94	23	24	Q2	35;5	32;11
1995-99	28	27	Q3	40;3	38;1
2000-03	24	20			
N (100%)	68.178	80.777	<i>Gemiddelde tweede huwelijksleeftijd</i>	36;0	33;0
			<i>Gemiddelde duur tussen echtscheiding en tweede huwelijk</i>	3;6	3;5

Startpopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

NEDERLANDSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Geboortecohort</i>					
1949-59	45	38			
1960-69	42	42			
1970-79	13	19			
1980-88	0	1			
N (100%)	20.941	21.783	<i>Gemiddelde leeftijd</i>	42;8	41;2
<i>Eerste huwelijkscohort</i>			<i>Eerste huwelijks- leeftijd</i>		
<1980	24	26	Q1	23;1	21;0
1980-89	31	31	Q2	25;10	23;6
1990-99	34	33	Q3	29;8	27;2
2000-03	11	10			
N (100%)	20.941	21.783	<i>Gemiddelde eerste huwelijksleeftijd</i>	26;11	24;7
<i>Echtscheidingscohort</i>			<i>Echtscheidingsleeftijd</i>		
<1990	23	28	Q1	30;10	27;10
1990-94	21	20	Q2	35;3	32;2
1995-99	29	27	Q3	40;3	37;10
2000-03	27	25			
N (100%)	4.369	4.600	<i>Gemiddelde echtscheidingsleeftijd</i>	35;10	33;1
			<i>Gemiddelde duur ontbonden huwelijk</i>	10;10	10;5
<i>Tweede huwelijkscohort</i>			<i>Tweede huwelijks- leeftijd</i>		
<1990	17	24	Q1	33;3	29;9
1990-94	18	20	Q2	37;10	34;0
1995-99	32	30	Q3	42;9	39;2
2000-03	33	26			
N (100%)	1.829	1.960	<i>Gemiddelde tweede huwelijksleeftijd</i>	38;1	34;9
			<i>Gemiddelde duur tussen echtscheiding en tweede huwelijk</i>	4;2	4;4

Startpopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

FRANSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Geboortecohort</i>					
1949-59	43	31			
1960-69	38	39			
1970-79	19	28			
1980-88	0	2			
N (100%)	5.004	5.484	<i>Gemiddelde leeftijd</i>	42;0	39;3
<i>Eerste huwelijkscohort</i>			<i>Eerste huwelijks- leeftijd</i>		
1970-79	28	22	Q1	22;1	20;3
1980-89	27	28	Q2	24;5	22;8
1990-99	35	38	Q3	27;11	26;3
2000-03	10	11			
N (100%)	5.004	5.484	<i>Gemiddelde eerste huwelijksleeftijd</i>	25;6	24;2
<i>Echtscheidingscohort</i>			<i>Echtscheidingsleeftijd</i>		
<1990	27	30	Q1	29;0	26;8
1990-94	20	18	Q2	33;9	30;9
1995-99	27	28	Q3	39;3	35;8
2000-03	26	24			
N (100%)	1.178	1.436	<i>Gemiddelde echtscheidingsleeftijd</i>	34;5	31;7
			<i>Gemiddelde duur ontbonden huwelijk</i>	10;10	9;11
<i>Tweede huwelijkscohort</i>			<i>Tweede huwelijks- leeftijd</i>		
<1990	26	23	Q1	30;7	28;7
1990-94	24	23	Q2	34;10	33;0
1995-99	23	27	Q3	40;4	38;7
2000-03	27	26			
N (100%)	476	605	<i>Gemiddelde tweede huwelijksleeftijd</i>	35;10	33;11
			<i>Gemiddelde duur tussen echtscheiding en tweede huwelijk</i>	3;8	4;2

Startpopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

ITALIAANSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Geboortecohort</i>					
1949-59	49	35			
1960-69	35	38			
1970-79	16	25			
1980-88	0	2			
N (100%)	9.020	7.904	<i>Gemiddelde leeftijd</i>	42;8	39;10
<i>Eerste huwelijkscohort</i>			<i>Eerste huwelijks- leeftijd</i>		
1970-79	31	29	Q1	22;1	19;9
1980-89	33	30	Q2	24;0	21;11
1990-99	28	31	Q3	26;10	24;9
2000-03	8	10			
N (100%)	9.020	7.904	<i>Gemiddelde eerste huwelijksleeftijd</i>	24;11	22;9
<i>Echtscheidingscohort</i>			<i>Echtscheidingsleeftijd</i>		
<1990	20	18	Q1	31;0	28;3
1990-94	21	19	Q2	35;4	32;0
1995-99	31	32	Q3	39;11	36;11
2000-03	28	30			
N (100%)	1.513	1.377	<i>Gemiddelde echtscheidingsleeftijd</i>	35;11	32;9
			<i>Gemiddelde duur ontbonden huwelijk</i>	12;3	11;3
<i>Tweede huwelijkscohort</i>			<i>Tweede huwelijks- leeftijd</i>		
<1990	22	16	Q1	33;2	29;9
1990-94	19	24	Q2	37;8	33;5
1995-99	30	32	Q3	42;3	38;5
2000-03	29	27			
N (100%)	477	406	<i>Gemiddelde tweede huwelijksleeftijd</i>	37;9	34;1
			<i>Gemiddelde duur tussen echtscheiding en tweede huwelijk</i>	3;9	3;6

Startpopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

TURKSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Geboortecohort</i>					
1949-59	18	16			
1960-69	31	27			
1970-79	42	41			
1980-88	8	16			
N (100%)	19.004	19.228	<i>Gemiddelde leeftijd</i>	35;2	33;7
<i>Eerste huwelijkscohort</i>			<i>Eerste huwelijks- leeftijd</i>		
1970-79	15	18	Q1	19;8	17;9
1980-89	24	24	Q2	22;0	19;3
1990-99	40	38	Q3	24;3	21;6
2000-03	20	19			
N (100%)	19.004	19.228	<i>Gemiddelde eerste huwelijksleeftijd</i>	22;5	20;1
<i>Echtscheidingscohort</i>			<i>Echtscheidingsleeftijd</i>		
<1990	12	11	Q1	25;3	22;8
1990-94	18	17	Q2	29;2	26;6
1995-99	33	29	Q3	34;1	31;8
2000-03	37	43			
N (100%)	2.230	1.549	<i>Gemiddelde echtscheidingsleeftijd</i>	30;0	27;9
			<i>Gemiddelde duur ontbonden huwelijk</i>	7;0	7;10
<i>Tweede huwelijkscohort</i>			<i>Tweede huwelijks- leeftijd</i>		
<1990	13	12	Q1	26;3	23;2
1990-94	18	17	Q2	30;0	26;6
1995-99	33	31	Q3	34;7	31;11
2000-03	36	40			
N (100%)	1.480	842	<i>Gemiddelde tweede huwelijksleeftijd</i>	30;9	27;11
			<i>Gemiddelde duur tussen echtscheiding en tweede huwelijk</i>	1;7	2;6

Startpopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

MAROKKAANSE	Mannen	Vrouwen		Mannen	Vrouwen
<i>Geboortecohort</i>					
1949-59	22	18			
1960-69	39	27			
1970-79	37	41			
1980-88	2	13			
N (100%)	16.723	18.235	<i>Gemiddelde leeftijd</i>	37;2	34;2
<i>Eerste huwelijkscohort</i>			<i>Eerste huwelijks- leeftijd</i>		
1970-79	11	18	Q1	22;9	17;10
1980-89	21	21	Q2	25;4	19;11
1990-99	44	41	Q3	28;4	23;0
2000-03	23	20			
N (100%)	16.723	18.235	<i>Gemiddelde eerste huwelijksleeftijd</i>	25;11	21;0
<i>Echtscheidingscohort</i>			<i>Echtscheidingsleeftijd</i>		
<1990	16	19	Q1	27;8	22;8
1990-94	13	16	Q2	31;2	26;1
1995-99	31	29	Q3	35;3	30;9
2000-03	40	36			
N (100%)	3.060	2.787	<i>Gemiddelde echtscheidingsleeftijd</i>	31;11	27;4
			<i>Gemiddelde duur ontbonden huwelijk</i>	6;3	6;6
<i>Tweede huwelijkscohort</i>			<i>Tweede huwelijks- leeftijd</i>		
<1990	17	19	Q1	29;2	23;10
1990-94	13	17	Q2	32;9	27;2
1995-99	29	29	Q3	36;10	32;0
2000-03	40	35			
N (100%)	1.976	1.574	<i>Gemiddelde tweede huwelijksleeftijd</i>	33;4	28;3
			<i>Gemiddelde duur tussen echtscheiding en tweede huwelijk</i>	2;0	2;6

Startpopulatie: ooit-gehuwden geboren sinds 1949
Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

**Bijlagetabel D Kenmerken van de onderzoeksgroep van de kinderen, naar herkomst,
Vlaams Gewest, 2004 (% en jaar; maand)**

	Herkomst					
	Belgische	Neder- landse	Franse	Italiaanse	Turkse	Marok- kaanse
Totaal aantal kinderen (0- tot 17-jarigen)	1.012.019	29.636	8.599	11.746	32.185	36.356
In % van de 0-17- jarigen in de onderzoeksgroep	89,5	2,6	0,8	1,0	2,8	3,2
Kinderen naar geboortejaar (in %)						
2003	4,8	5,7	5,5	5,0	6,5	7,3
2002	4,8	5,7	5,7	5,0	6,5	6,7
2001	4,9	5,7	5,8	5,4	6,1	6,3
2000	5,1	6,0	6,4	4,9	6,1	6,3
1999	5,1	5,9	6,1	5,0	6,0	6,1
1998	5,3	5,8	5,7	5,5	6,1	5,8
1997	5,4	6,0	6,0	5,4	6,1	5,8
1996	5,5	5,8	5,9	4,8	5,8	5,5
1995	5,5	5,5	6,1	5,3	5,5	5,1
1994	5,6	5,5	5,9	5,3	5,5	5,2
1993	5,9	5,6	5,7	5,5	5,3	5,3
1992	6,1	5,6	5,5	6,0	5,1	5,4
1991	6,2	5,7	5,7	5,9	5,5	5,0
1990	6,1	5,5	5,1	6,1	5,1	5,0
1989	5,9	5,3	4,7	6,5	4,8	4,7
1988	5,9	4,9	4,6	6,2	4,9	4,9
1987	5,8	5,0	4,8	6,3	4,7	4,8
1986	5,8	4,7	4,7	5,9	4,4	4,8
1986-2003	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gemiddelde leeftijd	8;10	8;3	8;2	8;11	7;11	7;10
in België geboren	99,9	67,2	80,3	94,1	92,0	94,3
0-6 jaar bij migratie	0,0	23,0	14,3	4,4	4,8	3,0
7-12 jaar bij migratie	0,0	7,8	4,3	1,3	2,2	1,6
13-17 jaar bij migratie	0,0	1,9	1,1	0,2	1,0	1,2
Belgische nationaliteit	100,0	54,5	68,6	84,3	89,0	82,2

Onderzoekspopulatie: kinderen geboren in 1986-2003

Bron: SVR-bewerking van een Rijksregisterbestand

Studiedienst van de Vlaamse Regering
Boudewijnlaan 30 - bus 23
1000 BRUSSEL
<http://www.vlaanderen.be/svr>